İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 4 SAYI 46 AĞUSTOS 1994 35.000.- TL. (KDV DAHİL)

BİLİNÇ BOZUCU... SAHTE GERÇEKLİK

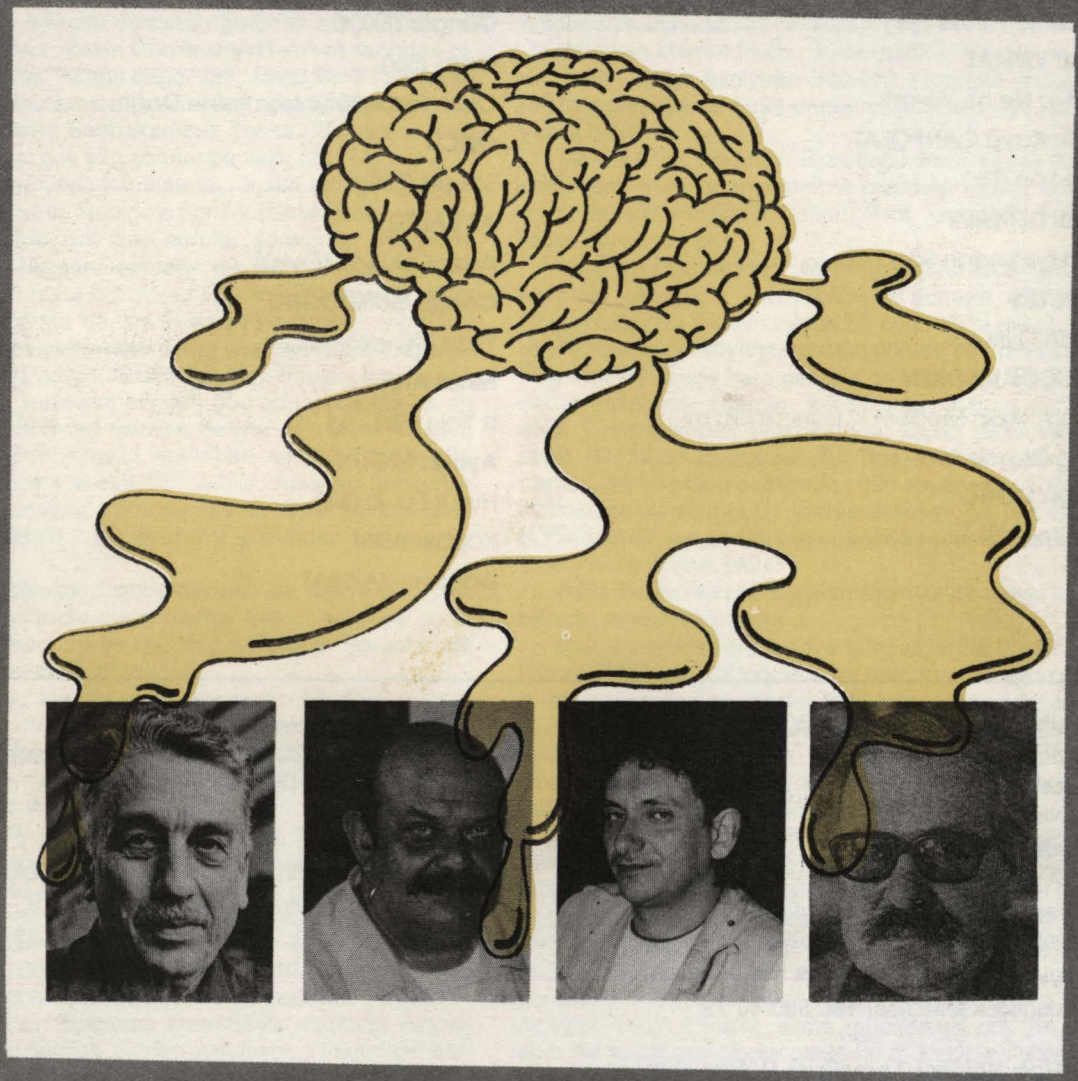

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Bilinç Bozucu... Sahte Gerçeklik 1
Kaan ARSLANOĞLU
Yanılmanın Gerçekliği-5 2
Mustafa Bayram MISIR
Ortaçağ Tipi Cemaat İdeolojisi
Ya da İsa Nerede Kaldın 8
Osman BOZKURT
Şiirler 11
Güngör GENÇAY
Reşat Enis'i "Despot"da Anlamak 12
Salme ÖNER
İki Sesli İki Yürekli (Şiir) 13
Sedat YILMAZ
Medya Ne İşe Yarar? 14
Müşür Kaya CANPOLAT
İlk ve Son (Şiir) 15
Temel DEMİRER
Çok Uzağından Sana (2) 16
Berrin TAŞ
İki Şiirin Öyküsü 22
Betül ÇOTUKSÖKEN
Çözüm, Aklın Modern Kullanımında mı
İnanç Dizgelerinde mi? 26
Cengiz DOĞU
Mandela (Şiir) 29
Yusuf ÇOTUKSÖKEN
VIII. Dilbilim Kurultayı Toplandı 30
Güler ÖZÇELİK
Dönemeç (Şiir) 31
Mektup 32
Suna ARAS
Herkes Kendi Mezarlığına (Şiir) 33
Sırrı ÖZTÜRK ile Söyleşi 34
Filiz ÖZTÜRK
İçimizdeki (Şiir) 36
Asım ÖZTÜRK
Boksör 37
Güngör TEKÇE
Gemi (Şiir) 38
Okur-Yazar Bütünleşmesine Doğru 39
ÖNCÜ
Sabah (Şiir) 42
Ali BALKIZ
Adsız Öncedir (Öykü) 43
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 45
Nihat ATEŞ
İz Yolu (Şiir) 48
Ayhan ERGÜN
Huzur Evi -III (Şiir)
Kapak: ASIM
Dağıtım: YAY-SAT

Sahibi - Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İST. Tel: 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/Sel Dizgi ve Yayıncılık 511 10 05
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75

Ege Bölgesi Temsilcisi Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No:27
(Efes Oteli Arkası) İZMİR
Tel: 0232-368 02 64

Avrupa Temsilcisi Nurettin Kurtuluş
Solling Str. 15/30419 Hannover/Deutschland
Tel: 0511/758916 Fax: 0511/758916

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy- İst. 11 37-38678 Berrin Taş adına 300.000 TL. yatırmanız yeterlidir.

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A 4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Bilinç Bozucu... Sahte Gerçeklik.

İnsancıl'ın ağustos sayısını hazırlarken yazar arkadaşlarımızın insan bilincini ışıtmak için verdikleri mücadeleyi... emeği düşündüm.

İçim sızladı.

İnsan bilincini ışıtmak mücadelesi zor... çok zor bir mücadele. Buna karşı bilinç, sisteme göre çok kolay dumura uğratılıyor.

İnsan beynin bu zayıflığı... çok kolay dumura uğraması beni hep düşündürüyor... çok tedirgin ediyor. Bilinci dumura uğratan bir kavramla... ya da bir kategoriyle değil yıllarca... yüzyıllarca mücadele ediliyor... Tamam... bitti bu kavram... çökertildiği dediğin anda... o yine karşına çıkıyor... egemenliğini sürdürüyor.

Şimdi birçok insanı düşünüyorum. Sözgelimi Toktamış Ateş'i. Toktamış Ateş'in napmak istediğini düşünüyorum. Her televizyon programında karşıma çıkıyor... İnsan bilincini duruma uğratmak için elinden ne gelirse yapıyor. Bakın **Cumhuriyet**'teki yazılarından birinde ne diyor "Acaba sağcı kim, solcu kim? Nerdeyse tüm yaşamını "emekçi kesimlere" adamış Mehmet Akif "sağcı'da Sayın Başbakanımız Tansu Çiller solcu mu? Yanıtlanması çok güç sorular bunlar". (2.7.94)

Ben bu tür soruları insana... insan emeğine saygısızlık sayıyorum. Rastgele benzer özelliklerden yola çıkılarak, sözde çok güç sorular sorulmaz. Sözgelimi ben, şöyle bir soru sorabilir miyim. Aynı ağırlıkta iki nesne... biri taş... bir ayva. Taşı insan kafasına attım yaraladı. Ayvayı da insan kafasına attım... yaraladı. Şimdi soruya geliyorum. Taşla ayvanın benzer özellikleri olduğuna göre... acaba bunların hangisi taş, hangisi meyve... yanıtlanması çok güç sorulardır bunlar mı diyeceğim. Burdan şuraya geliyorum. Mehmet Akif, bütün hayatını emekçi kesimlere adamış olabilir. Bu açıdan solcuyla benzerliği olabilir. Ama bu benzerlikten ötürü o insana solcu denmez... taşın, ayvaya benzer yanı olabilir... bir benzerlik yüzünden taş, meyve olmaz...

Nedir solculuk... solcu olmak... bir dünya görüşü... bir yöntem sorunu solcu olmak. Solcu, o dünya görüşüyle... tarihe... dünyaya... doğaya bakar. Sorunları da marksist yöntemle çözümler.

Şimdi bu alanda emek harcayan bir dolu insanın emeğine... düşünce gücüne şiddet uyguluyor... çarpı çekiyor Toktamış Ateş. Marx, Engels, Lenin, Troçki, Stalin, Mao, Gramsci, Hikmet Kıvılcımlı, Behice Boran, Sırrı Öztürk, Aydın Çubukcu.

Toktamış Ateş bunları bilmez mi. Bilir. Ama bilinçli bilgisizlik yapıyor. Hayatı tek bir noktada milim karşılamayan sahte sorularla insan bilincini dumura uğratıyor "Mehmet Akif sağcı da, Sayın Başbakanımız Tansu Çiller mi solcu sorusu, Türkiye kültür emekçilerin sorusu olamaz. Böyle bir soru mu soruldu.. böyle bir soruyu Toktamış Ateş neden gündeme getiriyor.

Şunu bilsin Toktamış Ateş. Böyle sorularla insanlığın kültür birikimine şiddet uyguluyor... insanlığın kültür birikimine çarpı çekiyor.

Yine **Cumhuriyet**'de Memet Fuat şöyle yazıyor "2 Temmuz 1993'te Sivas'ta kökten dincilerin kışkırttığı Müslümanlar, dinsel inançları bakımından aralarında tutarlılık bulunduğunu sanmadığım, laik devlet düzeninden yana, özgürlükçü, ilerici aydın Müslümanları, kaldıkları oteli ateşe vererek yaktılar"

Hekimler, kesinlikle sinirlenmeyeceksin diyor. Ben bu yazıları okudukta sinirleniyorum. Napmalı bilmem. Bir kez bu cümle baştan başa bozuk. Bu cümlede Sunni Müslümanların kaldıkları oteli ateşe verdikleri söyleniyor. Memet Fuat bir durumu bile anlatamıyor. Ondan sonra sahte kavramlarla insan bilincini dumura uğratıyor.

Söylesin bakayım Memet Fuat. Laik devlet düzeni nedir. Laik devlet düzeniyle yine sahte bir kavram olan şeriat devlet düzenini sömürgen burjuva devlet düzeninden ayıran nedir.

Söylesin Memet Fuat... aydın nedir... müslüman aydın nedir. Işığın saniyede 300.000 kilometre gidişini... hayatın oluşumunu aydın denen müslüman nasıl açıklayacak bakalım.

Memet Fuat, Abdullah Rıza Ergüven'in **Yasak Tümceler** adlı yargılanan eserinin bilirkişisi aydın müslüman, İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Salih Tuğ'un raporunu okudu mu.

Yine aynı gazetede... **Cumhuriyet**'te Atilla Birkiye, sistemin görüşüyle insan bilincini dumura uğratıyor. Şöyle diyor "Bu ülkenin büyük bir çoğunluğu şeriat istemiyor" Ben şunu söylüyorum. Bu ülkede bütün halkı, bir buyrukla bir günde kara çarşafa sokar... yine bir günde şeriat yasalarını egemen kılabilirsiniz. Kimse gık demez. Türkiye tarihini ayaküstü yarı kapalı gözle inceleseniz bile bunu anlarsınız. Bu halk, 600 yıl kullandığı harfleri, bir buyrukla değiştirdi... gitti soyadı aldı. Oğlunu kurban etmek istediği Menderes asılırken gözünü kapadı... 12 Eylül'den sonra bütün sendikacılar bir buyrukla Selimiye'de kuyruk oldu.

Atilla Birkiye hayatı karşılamayan kavramlarla insan bilincini dumura uğratıyor...

Ben, bu üç insanı da neye benzetiyorum biliyor musunuz. Çürümüş gül tohumlarını betonun üstüne koyup, o tohumların gül vermesini bekleyen çağdaş insana... Çünkü sistem, çağdaş insanı, düşünceden... çözümlemeden... pratikten kopardı. Bu garip insanlar, tek bir kelimenin... tek bir kavramın anlamını bilmeden yazdıkları yazılarla okurlarının bilincini dumura uğratıyorlar.

İnsancıl, insan için... insan bilincini ışıması için çürümüş tohumlarla betonların üstünde söyleşip duran bu kişilerle mücadele edecektir. Çünkü insan için asıl tehlike yanılmanın gerçekliğinde yaşamaktır.

Bunlar yanılmanın gerçekliğinde yaşıyor... o uyuşturucu... bilinç bozucu... sahte gerçeklikte.

Sonra bizim arkadaşların yazılarına bakıyorum. İçim sızlıyor. İnsan bilincini ısıtma mücadelesi çok zor. Olsun. Ne kadar zor olursa olsun bu mücadeleyi sürdüreceğiz.

Cengiz GÜNDOĞDU

Yanılmanın Gerçekliği- 5 (Freudculuğun Eleştirisi)

Kaan ARSLANOĞLU

"Düşsel uydurmalara karşı öne sürülecek hiçbir mutlak gerçek bulunmamaktadır, bu uydurmalara karşı ancak düşsel içeriği gerçek yaşamda açığa çıkan düşsel gerçeklik ileri sürülebilir."

Christopher Caudwell

"Freud, kuşkusuz bilimsel psikolojinin öncülerinden biri olarak hatırlanacak ve onurlandırılacaktır. Ancak büyük bir olasılıkla o da Kepler gibi önemli deneysel olgular keşfetmiş, ancak bu buluşlarını ilkel yarı-sihirli bir çerçeve dışında sentezleyememiş bir bilim adamı olarak değerlendirilecektir. Kutsal Güneş Tanrısı ile Kepler, fiziğin dinsel çağında yaşamıştır. Freud ise bütün dürüstlüğüne karşın psikolojinin mitolojik çağında yaşar." (34)

Yukarıdaki alıntı da Caudwell'den. Freud kuramının bilimselliğine ben de onun gibi bakıyorum. İncelememin birinci bölümünde anlatmaya çalıştığım gibi bilim çevrelerinde, neyin ne kadar bilimsel olduğu, bilimselliğin koşulları sorunu tartışmalıdır. Ancak kendiliğinden felsefesiyle el yordamıyla ilerleyen günümüz ruhbilimi, Caudwell'in yıllar önce varmış olduğu anlayışa nihayet pratikte ulaşabilmiştir. Organik psikiyatrinin nesnel bulguları Freudcu kuramın birçok çıkarımıyla çelişmektedir. Birçok bilimsel araştırma, hastalıkların oluşum mekanizmalarında sözkonusu kuramla çelişen gerçekler ortaya çıkarmıştır. Freudcu yaklaşım ölçme, karşılaştırma, istatistik yöntemlerinin kullanımına uygun değildir. Psikoterapi alanında klasik psikoanalizden çok daha hızlı ve etkili teknikler geliştirilmiştir. Sözünü ettiğim gelişmeler psikiyatri-psikoloji camiasında oldukça açıklık kazandığından burada sizi referanslara boğmak istemiyorum. Kaldı ki ben ne kadar çok referans göstersem, karşı görüşü savunanlar da ileri sürecek bazı referanslar bulabileceklerdir. Kaynaklarımı, eğer bir tartışma başlarsa ilerde kullanmak üzere saklayarak konunun çok daha önemli yanına, psikolojik-felsefi boyutuna kaymak istiyorum.

Sayfanın başındaki epigraf, Caudwell'in din eleştirisinden alıntıdır. Caudwell, Marksistlerin salon dinsizlerinden farklı olarak dine karşı mücadeleyi dinin toplumsal köklerine karşı mücadele olarak anladıklarını belirtir. Her yanlış düşünce için olduğu gibi, dinsel bir yön taşıyan Freudcu düşünceye karşı mücadele için de geçerlidir Caudwell'in anlayışı. Kuramın fantastik-mitolojik yönü onun bilimselliğinin en zayıf tarafıdır. Popper'in, bir savın bilimselliğinin en önemli ölçütü onun çürütülebilir olmasıdır, tezine katılıyorum. Bilindiği gibi dinsel inanışlar ne ispat edilebilir, ne de çürütülebilir. Tanrının, meleklerin varlığını kanıtlayıp ölçemez, yokluğunu da ispat edemezsiniz. Aynı şey Freudcu kuram için de geçerlidir. Bazı iddialarının saçmalığı karşısında apışıp kalsanız da, bunun öyle olmadığına ilişkin kanıtlar bulup gösterseniz de, onu savunanlar yine de sıyrılacak bir yer bulur ve inanmaya inandırmaya devam ederler.

Nedir peki bu inandırıcılığın toplumsal-psikolojik kökleri? Onun kökleri insanın mitolojik-fantastik düşünceye yatkınlığının kökleridir aynı zamanda. Caudwell'in 1930'lu yıllarda kaleme aldığı deha pırıltısı yazılar neden insanların kafasında değer bulmuyorsa, odur işte bu kökler. Caudwell'in 30 yıllık entelektüel üretici yaşamı İspanya İç Savaşında son bulmuş. Partili seçkin aydınlarla ilişkileri zayıf olduğundan sıradan bir nefer gibi en ön saflarda çarpışıyormuş. Neden söz ediyorum bunlardan; şunun için: Bir İngiliz aydınının İspanya İç Savaşında ölmesi birçok 'aydın' için hiçbir şey ifade etmez. Ruhlarında yaprak titremez bunu okudukları zaman. Aslında yakınlarında uzaklarında şimdi veya geçmişte Caudwell gibi birçok insan tanımışlar, duymuşlardır ve zorla değil ya, hoşlanmamaktadırlar böyle tiplerden. Bir yazarın komünist, solcu olması, hele ki düşüncelerini eylemiyle tamamlaması yazdıklarının değer bulmaması için yeterli nedendir bazen. Buradan şuraya varmak istemiyorum: Sağlam karakterliler sağlam

ürünler ortaya koyarlar. İlerde açımlayacağım gibi bu ikisinin mutlaka bir ilişkisi var. Ama aradaki bağlantı öylesine basit değil. Söylemek istediğim başka şey: Kuhn'un işaret ettiği gerçek... bazen bir bilimsel tezin yaygın kabul görmesinde, tezin fantastik estetik yapısı, bazen tezi ortaya atanın kimliği, örneğin etnik kökeni bile etkili olabiliyor. İnsanlar ve aydınlar sanat ürünleri konusunda olduğu gibi bilimsel tezler konusundaki tercihlerini saptarken kendi kişilikleri temelinde düşünüyorlar, düşünmek zorunda kalıyorlar.

O halde dünyada Marksist ya da insani etkinlikler içinde olup psikodinamik kuramı benimseyen pek çok aydının durumunu nasıl açıklamalı? Bu az önce söylediklerimi yadsımayan gerçek bir çelişmedir hakikaten. Önemli nedenlerinden biri, burjuva psikolojisine alternatif Marksist bir psikolojinin yaratılamaması, meydanın idealist metafizik kökenli kuramlara kökeninini de yine dünya psikiyatristlerinin, psikologlarının kişiliklerinde aramak gerekir. İnsanın cereyana göğüs germesi, herkesce tekrarlanıp durduğu için doğru kabul edilen görüşlere her alanda karşı çıkması zordur. Üstelik aydınlar genellikle sorumluluklarını artıran kuramlardan çok kendilerini rahatlatan kuramlara yakınlık duymuşlardır.

Freud Kuramının Doğuşu

Psikiyatride Freud ortaya çıkıncaya dek Kraepelin'in tanımlayıcı anlayışı egemendi. Akıl bozuklukları organik kaynaklı olarak görülüyor ve bunların nedenleri araştırılıyordu. O zamanın teknik olanakları nedeniyle nesnel kanıtlamalar da havada kalıyordu. Bu yüzden hastalıkları tanımlamak, sınıflamak, belirtilerinin dökümünü yapmak esastı. (Günümüzde de yaygınlık kazanan tanımlayıcı, betimleyici, kuramlar üstü anlayış yeni-Kraepelincilik olarak eleştirilir.) (38) İnsanın ruhsal yanıyla ilgili bilgiler çok sınırlıydı. Bu konuda mekanik materyalist görüşlerle geleneksel-dinsel görüşler çarpışıyordu.

Genel anlayıştan farklı olarak Fransa'da Charcot'nun çalışmaları ilginçti. Charcot ve öğrencisi Janet histeri ve bilinç çözülmesi vakaları üstünde çalışıyorlardı. (Bu iki kişi Psikodinamik teorinin öncülleri olarak kabul edilir.) Daha sonra Freud da, Charcot'nun öğrencisi olarak çalışmalara katıldı. Janet'e göre histeriyi yaratan şey bilincin çözülmesiydi. Buna sebep kişide doğuştan akli bir zayıflıktı. Sonra Freud, Charcot'un yanından ayrıldı ve yine histeri olguları üstünde çalışan Breuer'e katıldı. Breuer'in kullandığı hipnoz tekniğini yetersiz bularak serbest çağrışımlı konuşma ve rüya anlatımına dayanan ruh çözümlemesi yöntemini geliştirdi, adım adım kuramını oluşturdu. (28)

Bilinçdışından ilk kez söz eden Freud değildi. Bilinçsiz ya da bilinçdışı akli etkinliklerden bazı filozofik ya da psikolojik metinlerde söz edilmekteydi. Örneğin Leibniz, "değirmenci değirmenin dönmesini şuurlu olamaksızın uykuda bile duymaktadır," demişti. Ancak yine de insanın tanıdığını bilmeden tanıyamayacağı, istediğini bilmeden isteyemeyeceği, duyduğunu bilmeden duyamayacağı görüşü kabul görmekteydi. Bilinçdışı kavramını psikolojik bir kavram haline getiren Janet ve Freud olmuştur. Freud bu konuda daha çok yol almış, bilinçdışını kuramının temeli yapmıştır. (30, 28)

Freud üçlemeleriyle ünlüdür. Sisteminde bilinç-bilinç öncesi-bilinç altı; id-ego-süperego üçlemeleri temel yapıyı kurar. Diyalektik bir kural olan sav, karşısav, bireşim üçlemesi gibi üçlemelerin Hegel diyalektiğinde de yeri büyüktür. Platon da ruhu üçe ayırır. Ruhun aşağı bölümü duyumla ilgilidir. Ruhun orta katı sanı katıdır, yanılmaya eğilimlidir. Bilimsel düşüncenin, doğru bilginin katı ise ruhun en üst, ölümsüz yanıdır. İnsanın doğal olarak yatkın bulunduğu bu üçleme geleneği eski çağlardan beri bilinir ama efsaneye dine karıştıkça diyalektik bilimsel niteliğini yitirir. Üç, kutsal semboller arasında yaratılışı simgeler. "Akıl beden ve ruh, doğum, yaşam ve ölüm... üçleme birçok dinde vardır ve kutsallığın birliğini sembolize eder." İç içe üç kareden oluşan bir" Kadim Kelt sembolü insan bilinçliliğini temsil eder. Dıştaki kare aklın duyularla algılanan dış dünyayla ilgili parçasıdır. En içteki kare Tanrılardan ve öteki dünyalardan gelen görüntülerle ilgili bilinçsiz akıldır. Ortadaki kare hem fiziki dünya hem de ruhdan gelen algılarla ilgili akıl parçasıdır." (39)

Freud'un üçlemesi bir olguyu iyi anlamak için onu ayrıştırdıktan sonra doğru biçimde birleştirememenin yarattığı can sıkıcı duruma iyi bir örnektir. Etkisinde kaldığı mekanik Alman materyalizminin düşünce perspektifiyle oluşturduğu üç parçalı ruh kuramının hayatta gerçek bir karşılığı yoktur. Üç parçanın hangi ikisini birleştirsek, öbür parça elimizde kalmaktadır.

Freud'un Öğrencileri Onu Çürütüyor

Yiğidi öldür hakkını teslim et, demişler. Freud'un ruh bilimine katkısını yadsımak ahlaklı olmayacağı gibi doğru da olmaz. Bilimsel gelişme birbirini inkar eden, fakat bunu yaparken bir öncekinin üstüne basarak yükselen savların mücadelesiyle gerçekleşir. Freud insan ruhunda, bilinçli olarak bildiklerinden başka şeyler de döndüğünü, insanın her zaman bildiği gibi olmadığını göstermiştir. O zaman bir tabu olarak görülen (bugün bile birçok ülkede tabu olan) cinselliğin, düşünce ve davranışlarda, kişilik oluşumunda taşıdığı önemi göstermiştir. İnsanın gerçeklikten uzaklaşan düşünüş ve davranışlarında rol oynayan savunma düzenekleriyle ilgili bilginin, oluşmasını ve gelişmesini sağlamıştır.

Ancak tüm bunlar onun metafizik kuramını eleştirmemize engel değildir. Nitekim öğrencileri de bir süre onunla birlikte çalışmışlar ve sonra onu eleştirmeye başlamışlardır. Öyleki klasik psikanalizden türeyen kuramlar geliştiren ve onun ardılları olduklarını kabul edenlerin eleştirilerini alt alta yazsak Freud'un kuramından geriye pek az şey kalır.

Örneğin Jung ve Adler Freud'un cinselliği fazla abarttığını söylerler. "Freud kompleksler ardında koşuyor, benimse böyle bir amaç güttüğüm yok," der Jung. Başka yerde şöyle söyler: "Bilinçdışını deneysel yoldan araştırıp örneğin Freud'un iğdiş kompleksi kuramını ele geçiremeyiz. İğdiş kompleksi mitolojik bir tasarımdır, bir kompleks olarak saptanamaz. Bizim gerçekten saptayabileceğimiz şeyler, özel biçimde dizilmiş kimi olgulardır ve bunları da gerek mitolojik gerek tarihsel koşut-

luklara dayanarak çeşitli isimlerle donatırız. Mitolojik bir motifi değil kişisel bir motifi bulgulayabiliriz. Bu da asla kuram kılığında değil insan yaşamının canlı bir olayı görünümündedir." (40)

Yeni Freudcu Fromm'a göre Freud'un hatalarının kökenleri, Almanya'da yaygınlaşmış burjuva materyalizmi görüşüne kapılması, dünyaya otoriter ataerkil bir burjuva gözüyle bakması, kadınları cinsel açıdan soğuk, sevme yeteneği bulunmayan varlıklar olarak görmesi, insani sevgi konusundaki anlayışsızlığıdır. Şöyle demektedir Fromm: "Freud psikanalizinin gelişimi içinde, çocukluk dönemi cinselliği sistemin temel taşı olarak kalmıştır. Böylelikle psikanaliz, aslında kendi inancına tam ters bir hal almış ve insanlardaki ve insanlar arasındaki çelişkilerin ortaya çıkmasını önleyen bir direnç, bir karşı koyucu öge haline dönüşmüştür." Fromm, insan yaşamında cinselliğin abartılmasının tüm insani, toplumsal sorunların cinsel özgürleşmeyle çözülebileceği yanılgısını getirdiğine işaret eder. Marcusecü Reichcı cinsel özgürlük sloganının Batıda nasıl tüketim toplumlarının sloganı haline getirildiğini gösterir. (41)

Reich'ın, Freud'a eleştirisi ise tam tersi yöndedir. Freud cinsellik konusunda çok önemli bir buluş ortaya koymuş, fakat işin sonunun getirememiştir. Bu konuda hem toplumsal baskıdan korkmuş hem de 'psikanalizi sarı liracıklara dönüştüren' yandaşlarının etkisinde kalmıştır. Şöyle der Reich: "Doğal akımın kendi yatağına girmesine ve doğal ölçülere göre akmasına izin vermek gerekir. Buysa eğitim, çocuk eğitimi ve aile yaşamı konusunda büyük değişikliklerin yapılmasını zorunlu kılar. Cinsel kuramın toplumsal sonuçları bunlardır. Freud bu alanda beni izleyecek güçte değildi. Ona aykırı gelen kişilik çözümlemesi uygulayımı değil, yapılması gereken cinsel devrimdi... Bence ruhçözümlemesinin sinir hastalıklarını geçirmekte uğradığı başarısızlıklar karşısında büyük bir umut kırıklığı içindeydi. Ruh çözümlemesine büyük umutlar bağlamış, bu umutlar boşa çıkmıştı. En sonunda da Freud sağaltıma sırt çevirdi. Artık insanlığın durumunu düzeltmek istemiyordu... Freud'un canını sıktılar. Açılıp çiçeklenmesini önleyecek kadar çok sıktılar. Böylece o ölüm içgüdüsü kuramına gömüldü..." (42)

Savunma Düzenekleri

"Klasik psikanalizin tanımlamış olduğu ego, İd ve süperegonun talepleri arasında sıkışmış bir güçtür. Bu nedenle ego, bir insandan diğerine değişebilen oranlarda anksiyete yaşar ve bu anksiyetenin yoğunluğunu azaltabilmek amacıyla bilinçdışı dünyasında bazı savunma mekanizmaları geliştirir. Savunma mekanizmaları insanın dıştan gözlemlenebilen davranışlarını önemli ölçüde yönlendirirler." (38)

Savunma düzenekleri kuramı, akıl yürütme ve duygulanım biçimlerinin, davranışların açımlanmasında önemli ip uçları verir. İnsanın binlerce yıla dayanan kültürel birikimleri ve psikolojinin deneyimleri üstüne yükselmiş akıllıca açıklamalardır bunlar. Ancak yorumlanmasında, kuramın yanlış temellendirmesi ve abartıyı seven uygulayıcılar yüzünden yine yanlış yerlere varılır. Benim savunma düzenekleriyle ilgili karşıtlığım, bunların bilinçdışı süreçler olduğu savı üstündedir. Başka bir karşı çıkma noktam da bu düzeneklerin savunma işlevi konusundadır. Psikodinamik kuram her türlü ruhsal-akli bozukluğu savunma işlevi sayar. İnsanı canından bezdiren nevrotik bozukluklar savunma mekanizmasıdır. İnsanı insanlıktan çıkaran birçok psikotik bozukluk da birer savunma mekanizması gibi görülür. Burada savunma ve savunulan şey gibi kavramlar karmaşa içine düşürülmüştür. Sözkonusu olan kertenkelenin canını kurtarmak için kuyruğunu bırakıp kaçması değildir. Bireyin, akıl sağlığını korumak için akıl sağlığını tahrip ettiği gibi bir mantık hatasına düşülmektedir. Bedene bir mikrop girince vücudun savunma sistemiyle etken arasındaki savaş bazı belirtilere yol açar. Fakat hiçbir hekim vücudun savunma etkinliklerini hastalık nedeni ya da hastalığın kendisi saymaz. Şizofrenik gerileme, ya da takıntı nevrozu bir savunma düzeneği değildir sonuçta. Kişi bir tehlikeden kaçmak için daha büyük tehlikeye atlamaz. Kaldı ki söz konusu bozukluklar elbette ki ruhsal boyutları da olmakla birlikte organik-genetik temelleri gösterilmiş hastalıklardır.

Şimdi bazı savunma düzeneklerine bakalım.

Akla uydurma: "Bir eylem ne denli akıldışı ya da ahlak dışı olursa olsun, insanda onu akla uydurmak için bastırılamaz bir istek oluşur; başka deyişle kendisine ve başkalarına bu eylemin akla sağduyuya ya da hiç değilse töresel ahlaka uyacak biçimde yapıldığını kanıtlama isteği doğar. İnsan akıl dışı davranmakta pek güçlük çekmez; ama bu davranışına akla uygun bir dürtüye göre yapılmış görünümü vermeden edemez." (43) Gerçekten tüm yaşamımız akla uydurma faaliyeti içinde geçer. Başkalarının hoşlanmadığı, ya da vicdanımıza ters gelen her etkinliğimizde akla uydurmaya başvururuz. Herkes yapıyor ben niye yapmayayım, ya da ben yapmasam başkası yapacak anlayışı, bunun en yaygın örneğidir. Rüşvetçi memur, bu maaşla başka türlü geçinilmez, der. Sistemin ideolojisini üreten eski solcu şöyle düşünür: Bugüne dek az mı sıkıntı çektim. Biraz da başkaları uğraşsın. Zaten bu millet adam olmaz. Hiç olmazsa kendimi kurtarayım... Akla uydurma konusunda aydınların işi daha zormuş gibi görünür. Çünkü hem çelişkilerinin daha çok farkındadırlar hem de insani değerlerden haberdarlık düzeyleri yüksektir. Ama onlar da bilgi birikimleri ve zekalarıyla akla uydurmanın daha ince yollarını bulurlar. Burjuva sanatı akla uydurmanın ve başka bir savunma düzeneği olan entelektüelize etmenin ürünüdür. Sistemin sanatı belli bir yaşam biçiminin, bireyci burjuva kişiliğinin estetize edilmesidir. Burjuvazinin pek çok paradigması soygun, talan ve baskının akla uydurulmasıdır. Çalışanların ücretleri dondurulmuştur ama bu, onların geleceğini kurtarmak için alınmış önlemlerdendir. Adam vergi kaçırmaktadır ama o parayı yine istihdamda kullanmaktadır. Kıyı yamasına katılıp bir villa kapmıştır ama o oturmasa bir hanzo oturacaktır eve, öylesi daha mı iyi olacaktır. Şovenist milliyetçi bir tutum takınılmaktadır, ama karşı taraf şovenist milliyetçi olduğu için böyle olmak zorunda kalınmıştır... Akla uydurmaların sonu gelmez ve ne ilginçtir ki insan hep kötü şeyleri

aklına uydurur. İnsani, toplumsal değerleri savunanlar için ise yalnızca şöylesi akla uydurma biçimleri kalır: Bende bu kişilik varken zaten başka türlü davranamazdım. O yüzden katlanmak zorundayım... Aslında özgeçicilik, çilecilik de bir savunma yöntemi, hem de başarılı! bir savunma yöntemi olarak kabul edilmektedir. (44) Pisliklerimiz için kullandığımız düzenek akla uydurmayken yetersizliklerimiz ve başarısızlıklarımız karşısında kullandığımız yöntem 'bahane bulma'dır. Suç bizde değildir hiçbir zaman. Kitap okumuyorsak bu kitap ederlerinin yüksekliğindendir. Hiçbir konuda kafa yormuyorsak bu zamanımızın olmayışındandır. İşimizi iyi yapmamamız sistem yüzündendir, maaşımızın düşüklüğündendir. Ülkede birbirinden berbat fimler üretiliyorsa sermayenin azlığındandır. Adam tabip odasına üye olmuyorsa, tabip odasının siyasetle uğraşması yüzündendir. Randevumuza geç kalmışsak trafiktendir...

Yansıtma düzeneği: Belli bir duygu ya da düşünceyi kendimize mal etmek istemediğimizde başkalarına yamarız. Sokakta kızları rahatsız eden delikanlı kızkardeşini dışarı bırakmak istemez; zaman iyi zaman değil, ortalık serseriden geçilmiyor, der. Bir toplumsal etkinlikten korkar, katılmayız. Sonra da toplumu korku sardı, diye yakınırız.

Benimseme düzeneği: Üyesi ya da tamamen dışında olduğumuz bir grubu, topluluğu ya da kişiyi kendimizden sayarız. Ben Türk'üm, deriz ya da ben Kürt'üm. Bunu daha ilerilere de götürebiliriz. Ben Erzurumluyum-dadaşım; ya da ben Fenerliyim; falanca köydenim deriz, böylece bir kimlik kazanırız. Dostlarımızı düşmanlarımızı buna göre saptarız. Grubun ya da kişinin başarısı bizim başarımız olur, grubun ruhu bizim ruhumuza geçer. Burada tek başına olumlanacak ya da küçümsenecek bir yan yoktur. Özdeşleşme duygusu az ya da çok her insanda vardır. Önemli olan şey, grubun değerlerinin olumluluğu ya da olumsuzluğu ve kişinin grup içinde kendi bireysel kimliğini koruyup koruyamadığıdır.

Hayal kurma: Erişemediğimiz deneyimlerin hayallerini kurarak görece tatmin ederiz kendimizi. Hayallerimiz bazen bizi gerçeklikten koparır bazen yeni bir yaşam itkisi kazandırır. Hayalleri iyiye ya da kötüye kullanmak da kişiye kalmış bir şeydir.

Yadsıma: Hepinizin başından geçmiştir. Aniden kötü bir olayla karşılaşsak belki bir iki saniye kadar bir süre için, bunun olmadığını, olamayacağını düşünürüz. Bazen tuttuğumuz takım bir gol yese bile gelir başımıza bu. Bazı kişilerde sözkonusu durum uzamış, hastalık boyutu kazanmıştır. Kişi bir yakınını yitirmiştir ama, o ölmedi demekte, söylediğine kendi de inanmaktadır. Günlük yaşamımızda ve toplumda yadsımanın değişik biçimleri sık sık karşımıza çıkar. Çocuğunuz açıkça geri zekalıdır ama akıllı olarak görürsünüz onu. Büyük sermayenin hizmetindesinizdir ama kendinizi sosyalist sanırsınız hala.

Yerini doldurma ya da telafi etme: Kişi bir eksiklik ya da zaafını kendine ve çevreye karşı gizlemek için başka bir alanda gayretini artırır. Birçok sahtekarın koyu dindar olması bunun en yaygın örneğidir. Ya da geçimini eroin ticaretinden sağlayan kişi kimsesiz çocukları okutarak ruhunu arındırır. Sanatıyla sistemi estetize eden kişi fırsat buldukça sistemin uygulamalarına karşı demeçler verir... yer değiştirme düzeneğinde, kişi belli bir kişi ya da nesneye karşı duygulanımını başka bir kişi ya da nesneye yöneltir. Müdüründen azar işiten şefin acısını altındaki memurdan çıkarması buna örnektir. Faşist yönetimler, belli grupların düzene ve bulundukları duruma karşı tepkilerini azınlıklara veya komünistlere karşı yönlendirirler.

Karşıt Tepki Kurma: Vicdanımıza karşı cimriliğimizden şüphemiz varsa aşırı bonkörleşiriz. Kaba olduğumuzu düşünüyorsak nezakette aşırıya kaçarız. Kendimize çok güveniyorsak gereksiz alçakgönüllülük sergileriz. Anlaşılacağı gibi bu düzenek gerçeklik payı taşımakla birlikte spekülasyona açıktır. Bizi, tüm kötülüklerin iyilikten tüm iyiliklerin kötülükten geldiği şeklinde bir totolojiye götürebilir.

Daha basit savunma düzenekleri de vardır. Örneğin kişi sonradan pişmanlık duyduğu bir davranışını şöyle gerekçelendirir: Ben o işi yapacak insan mıydım; içime şeytan girmiş olmalı...

Bilinç ve Bilinçaltı

Dördüncü bölümde Freud'un metafizik içgüdü kuramını eleştirmiştim. Ardıllarının cinselliği abarttığı yönündeki görüşlerine katılmakla birlikte o konuya da girmeyeceğim. Cinsellik ve oral, anal karakter, fallik dönem gibi saplantılar günümüz psikiyatrisince pratikte aşılmış bulunuyor. Üzerinde durmak istediğim asıl konu Freud'un bilinçaltı kavramıdır. Kuramının en az yara alan, belki de ayakta kalmasını sağlayan ana direğidir bu kavram.

Bilinçaltı denilen şeyi Freud fantazi olsun diye mi uydurmuştur; hayır. Vardır gerçekten böyle bir şey. Doğduğumuz andan başlayarak her saniye, her an izlenim sağanağı altındayız. Milyonlarca veri boş bilgisayarımıza durmaksızın dolar. Bu bilgilerle insan olmayı öğreniriz. Konuşmayı, düşünmeyi, çalışmayı becerir hale geliriz. Yaşam sürekli bir bilgi alış, bilgi değerlendiriştir. Ancak kafamızda bir yerlerde saklanan bilgi yığınının her an ancak bir bölümünün bilinçli olarak farkında oluruz. Bazı temel yeteneklerimizi gayret sarf etmeden sanki kendiliğinden yerine getiririz. Adımızı yazmak, şarkı mırıldanmak gibi. Bazı şeyleri yapmak için bilincimizi daha çok yoğunlaştırmamız gerekir. Kitap okumak gibi. Ama bilinçli olarak farkında olduğumuz bilgiler her an için sınırlıdır doğal olarak. Bir bilgisayarın ekranındaki bilgilerdir o andaki bilinçli bilgimiz. Bilgilerin çoğu yeri geldiğinde ekrana çıkmak üzere bekler. Bir bölümü de başka bilgileri işleyen program bilgileridir. Bir bilgi grubuna ancak gereksinim duyduğumuzda ulaşırız. Bazen rastgele dolaşan bilinç projektörü ilgisiz bilgi bölümlerini aydınlatır. Bazen çok gereksinim duyduğumuz bir bilgi depodan çıkmaz. Projektör o bilginin yerini bir türlü bulamaz; bakarsınız bir kokuyla, bir kişiyi görmekle, ya da nedenini anlayamadığımız bir çağrışımla ansızın yüzeye çıkıverir. Ya da rüyalarımızda açığa vurulur bazı anılarımız. Ya da bir duyumu algıladığımızın ayrımında olmayız; ama bel-

leğimize işlenmiştir o veri. İlgisiz bir yerde ortaya çıkar, bilincimizi şaşırtır. Bazen varlığından haberdar olmadığımız ya da bilinçli olarak denetleyemediğimiz bazı duygu-düşünce kümeleri ya da dürtüler bizi zor durumlarda bırakır. Freud'un üzerinde çalıştığı ve çok etkilendiği histerik-konversif bayılmalar böyle bilinç denetimsiz tepkilerdir. Ya da hasta, belli bir duygulanım yüküyle kör olur, sağır olur, kolu bacağı tutmaz olur; veya kişi anlamsız bir korkunun esiri durumuna düşer. Tüm bunlar bireyin bilinçlilik halinin dışında gerçekleşen olgulardır.

O halde karşı çıktığımız ne? Birinci madde, Freud'un bilinci ve bilinçaltını mekanik bir biçimde ayırmasıdır. İkinci madde bilinç altı etkileri esas kabul ederek insanın bilinçli etkinliğinin önemini gözardı etmesidir. Üçüncü madde de bunu yaparken birçok bilinçli etkinliği bilinçaltı süreçlere mal ederek insana çarpık bakışı yaygınlaştırmasıdır.

Aslında Jung ve Fromm da bilinçaltı ile bilincin kaba ayrımına karşı çıkıp ikinci maddenin kıyısına dek gelmişler, ancak daha ileri gitmekten korkmuşlardır. "Fromm'a göre bilinçdışı terimi esrarlı bir sözcüktür. 'Bilinçdışı diye bir şey yoktur; yalnızca bilincinde olduğumuz ve olmadığımız davranışlarımız vardır. İşte bu bilincinde olmadığımız davranışlarımıza bilinçdışı diyoruz.'" (45) Jung da şöyle söyler: "Freud ruhsal süreçlere durağan nitelik vermekte, bense bu süreçlere dinamik açıdan bakmaktayım. Benim için her şey görecedir. Kesin bilinçdışı diye bir şey yoktur; nesneleri ancak belli açılardan baktığımızda bilinçte bulamayız." (40) Ancak bilinçaltı denilen süreçlere yine de özel bir önem verir: "İnsan kendi ruhunun efendisi olduğuna inanmaya eğilimlidir. Fakat duygudurumu ve heyecanlarını denetleyemedikçe, kararları ve ilişkilerine gizli gizli sokulan pek çok bilinçdışı etmenin ayrımına varamadıkça gerçekte kendinin efendisi değildir. Bu bilinçdışı etmenler varlıklarını arketiplerin başına buyrukluğuna borçludurlar." (46)

Bilinçdışının Marksist eleştirisi Caudwell'dedir.

"Ne denli basit olursa olsun her sinir ağında bütün nöron sistemi gerçekten işin içindedir. Piyanoda bir nota çaldığımızda basılmayan teller de basılanlar kadar işin içindedirler, çünkü notanın neyse o olmasına yol açan iyi ayarlanmış bir ses dizini içinde bulunmasıdır... Tüm bilinçli görüngülerde sistemin geri kalan sinir ağları da işin içindedir ve değişmiş olsun ya da olmasın bunların tüm içsel tepkileri bilinçli görüngü dahil tüm davranışlara, özel örüntülerinin temelini verir. Böylece bilinçdışı bilinç dahil bütün davranışları değiştirir, diyebiliriz. Yani bilinçdışı sinir ağı ve deneyim, bilincin bir parçasıdır... Bazen bilinçli sinir ağı örüntüsünün geçici bir dengesizliğinde (örneğin tehlike, zorluk ya da uyku durumlarında) davranış tavrı daha çok soysal olarak daha eski nöronlar tarafından belirlenir, bunlarsa daha yeni gruplara oranla daha az öğrenebilirler. O zaman çocuksu gerileme denilen bir davranış elde ederiz... Elbette ki bilinç ve bilinçdışı kesinlikle belirgin varlıklar olarak birer soyutlamadır. Davranışın bir parçası olan tüm sinir ağlarında değişken bir oran bizim herhangi bir anda bilinç ya da benlik dediğimiz grubu oluşturur... Freudculuk bir tarafın öyküsünü diğerini dıştalayarak kabullenmez. Her ikisini de eleştirmeksizin kabul eder. Böylece çözülmez bir ikiciliğe ulaşır... Bilinç tek izli bir etkinliktir. İnsan bir anda normal olarak ancak tek bir düşünce dizisinin izleyebilir ve bu dizi en güçlü düşünce adamlarında bile bilincin donuk yarı bilinçli bir bulanıklığa çevrelenmiş nokta ışığında arka arkaya gelmiş birkaç imgeden oluşur. Genelde insan düşüncesinin zenginlik özelliklerinden hiçbiri özelde bilincin özelliği değildir. Herkes bir anda yalnızca bir şey üstünde yoğunlaşabildiğimizi bilir... Zihinsel ürün ne kadar bilinçli ve canlı olursa ürünün gerçek içeriği de o kadar çizgisel ve az olur. Oysa bize canlı olduğu için hiç de zayıf görünmez. Bizi kaygılandıran ve dikkatimizi isteyen şey tüm diğer bağlantıları örter. Sevdiğimiz birinin görüntüsü herşeyi unutturur bize. Deliye dönmüş bir boğanın saldırısı görsel alanın geri kalan kısmını perdeler... Eğer iyi eğitim görmüş birinin korteksinin n sayıda gizilgüce sahip olduğunu düşünürsek bilinç bir anda n'in ancak çok küçük bir oranıyla ilgilenebiliyor. Geri kalan kısım ise bilinçdışı olarak kalıyor. Bu yüzden korteks öncelikle bilinçli değil bilinçsiz bir organdır. O tek bir sahibi olan bir bilgi kütüphanesi gibidir. Çok geniş kaynakları olmasına rağmen sahibi bir anda bir kitabın bir satırındaki tek bir kelimeyi tarayabilir. Bu yüzden kortikal bilinç gerçekte temel olarak kortikal bilinçdışıdır... Kortekstekı bilinç milyonlarca hücreden birkaçının parlamasıdır... Herşeye karşın bilinci bir derece sorunu olarak görmemiz gerekir... Bilinç ve bilinçsizlik de duygusal canlılığın derecelerini temsil eder. Bizim için eşik altında kalan pek çok durum balıklar için bağlayıcı bilinç olabilir... İlkellerin alışılan dünyasında patlayan gökgürültüsü ve şimşek gibi nedensel görüngülerin tanrıların rastgele davranışlarına yorulması gibi bilinçli dünyada dalgalanmalar yaratan bilinçsiz etkiler de Freud tarafından çarpıtma, ketleme, bastırma, karmaşa... gibi kaba isimlerle çağrılır. Freud, teorisinin fizyolojik içeriğini kavrayamaz. Bütün sinir ağı örüntüleri deneyimin (ketleme) değiştirdiği bir iç tepki (içgüdü)den oluşmuştur. Böylece tüm sinir ağı örüntüleri tek bir devre oluşturan değişik oranlarda bilinçli ve bilinçsiz öğeler taşırlar... Toplum ketleme ve baskılarıyla bilinci yaratarak içgüdüleri kölelik değil özgürlük yolunda yürütür. Köleleşmiş içgüdüleri özgürleştiren bir şeye Freud gibi ketleme ya da baskı demek önyargılı bir davranıştır." (34)

Yurdumuzda genel acil veya psikiyatrik acil polikliniklerde çalışan hekimler birkaç yılda yüzlerce histerik-konversif bayılma olgusuyla karşılaşırlar. Kişi ruhsal bir zorlanma yüklenmeye dayanamamış, baygın, yarıbaygın durumda hastaneye getirilmiştir. Hasta çevresinde olup bitenlerin genellikle farkındadır, fakat baygınlığı yenememektedir. Bazıları biraz ilgi gösterilmesi, hastaneye getirilmesi, sakinleştirici bir iğne yapılması sonucu kısa zamanda ayılırlar. Bazısı ise saatler geçtiği halde ayıltılamaz. Kişiyi ayıltmak için değişik dozda faradik akım kullananlar vardır. Aslında birçok olguda buna gerek kalmaz. Çünkü ölü gibi baygın yatan kişinin yanında yakınlarına, hastaneye akıl hastalarının yanına yatırılacağı ya da tetkik için belinden su alıncağı

gibi korkutucu birkaç söz söylenmesi birkaç dakikada sonuç almaya yeter. (Bu eski bir yöntemdir. Modern psikiyatri öncesi akıl hastanelerinde inatçı konversif hastaların kızgın demirle dağlanma tehdidiyle iyileştirilmeye çalışıldığı bilinmektedir.) (47) Daha az rastlansa da konversif körlük, sağırlık, felç olguları için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Freudcu kuram tüm bu hastalıkları katıksız bilinçaltı süreçlerin sonucu sayar. Kurama göre kişi hastalanmakla ikincil kazançlar sağlamakta (gerilim yaratan olaydan geçici uzaklaşma, ilgi odağı olma gibi) fakat bilinçli olarak bunun farkına varamamaktadır. Oysa gerçek böyle değildir. Konversif olgularda doğrudan kazançlarla (askerin bayılarak nöbetten, öğrencinin sınavdan kurtulması gibi) ikincil kazançlar birbirinden kesin olarak ayrılamadığı gibi, kişinin bilinçli olarak hastalığı oynamasıyla, hastalığın esiri olması durumu da birbirinden ayrılamamaktadır. Çoğu olguda bu etmenler değişen oranlarda birbirine geçmiş olarak bulunur. Konversiyon tamamıyla bilinçaltının bir ürünü olsaydı, kişi yanında bazı şeyleri konuşmakla, hatta ağrılı uyaran vermekle açılamazdı. Freud'un çalışmalarının ağırlığını oluşturan histerinin bilinçle bağlantılı yönünün bir kanıtı da, hastalığın eğitim düzeyiyle yakın ilgisidir. Batıda, özellikle yerli halk arasında konversiyon artık çok nadir görülmektedir. Bizde ise olguların büyük çoğunluğu düşük eğitim düzeyli kesimdendir. Yaşam biçiminin ve kültürün değişmesiyle nevrozlar da biçim değiştirmektedir. Freud otuz yıl geç doğsaydı herhalde elindeki nesnel malzemeyle başka bir kuram üretmiş olurdu.

Sonuç

Bilinç ve bilinç dışının birbirinden kesin bir çizgiyle ayrılamayacağını, bunların göreceli kavramlar olduğunu gördük. Ayrıca buraya kadarki incelememizden, insanın gerek bir soy olarak niteliğini belirleyen, gerek birey olarak insan gibi davranmasına yol açan şeyin onun bilinçli etkinliği olduğu sonucu da çıkmaktadır. Ama bir şey eksik kalmıştır. Freudcu kuramın bilinçdışını abartması ve bilinçli olan pek çok etkinliği bilinçdışının hanesine yazması.

Savunma düzeneklerinden en başta inceleneni 'bastırma'dır. Başka biri yüceltme ismini alır. Kuram öbür savunma düzeneklerinde olduğu gibi bunları esas olarak bilinçdışı süreçler olarak kabul eder. Oysa ki benim iddiam bunların esas olarak bilinçli süreçler olduğudur.

Kişi kurama göre hayvansı temel yapısından gelen güdüleri tatmin etmek ister. Toplumsal ya da kişisel nedenlerle bunu sağlayamazsa onu bastırır, bilinçdışına iter; yani unutur ve bu bilinçdışı içerik orada bir kompleks oluşturur. Oysaki her insan temel yapısından gelen tüm dürtülerin farkında ve bilincindedir. Ensest dahil olmak üzere cinsel arzularının da ayrımındadır ve çoğun bunları bilinç altına itmeyi, unutmayı başaramaz. Freud cahillikten, içgörü yetersizliğinden ya da duygusal durumların bilinci daraltıcı etkisinden kaynaklanan her türlü yetersiz, eksik bilinçli durumu bilinçdışı süreç kabul eder. Ona göre bir kişi eline bir günce alıp arzularını, duygularını bir bir oraya yazmadıktan, hatta altına imzasını atmadıktan sonra bu arzular, duygular bilinçli değildir. Bir erkeğin sokakta gördüğü güzel bir kızla yatma isteği bilinçli değildir. Karşılaştığı her kızla yatamayacağını bildiği için kendine başka tatmin ve mutluluk yolları araması gerektiği düşüncesi de bilinçli değildir. Freud'a göre bu yönelim ve karar süreçleri hep bilinç dışında işler. Bir küçük kızın okulda sevdiği erkeği etkilemek için diyelim baleye ya da spora başlaması (yüceltme) da Freud'a göre bilinçdışı bir süreçtir. Günümüzün ilkokul çocukları cinsellik konusunda Freud'dan daha 'bilinçlidirler' desek sanırım abartmış olmayız.

Freud düşüncesi sonunda nereye varır? İnsan bilinçliliğinin küçümsenmesine ve bilincin bilinçaltının zavallı bir esiri olduğunun kabulüne. Artık insanın sorumluluğu ortadan kalkmıştır. Öyle ya her türlü hata ve zayıflığının suçlusu kendisi değil, denetleyemediği bilinçaltıdır. Marksizmin kaba yorumcuları her türlü insani pislikten düzeni sorumlu tutarak kişileri sorumluluktan kurtarırlar. Freudculuk da her türlü kötülükten bilinçaltını sorumlu tutar, zavallı bilince yapacak bir şey bırakmazlar.

Oysa ki akıl hastası ya da geri zekalı olmayan her birey kendinden ve yaptıklarından sorumludur. İnsan her türlü seçimini bilerek isteyerek yapar. Her insan kendini ve dünyayı değiştirmek için çaba gösterebilir, çabası oranında da bir yerlere varabilir. Çaba göstermemesinin hiçbir coğrafi, etnik, kültürel, toplumsal, sınıfsal bahanesi yoktur ve olamaz.

Bilimsel tezlere ve bilim adamlarına saygımız olmalıdır. Ama bu saygı onları inceleyerek, gerekiyorsa eleştirerek gösterilir. Freud kuramı yaratıcısının isteğinden bağımsız olarak büyük bir safsataya dönüşmüştür. Freudculuk aydınların vicdanlarını arındıran sistemli bir savunma düzeneği haline gelmiştir. Bu bahane bulma, akla uydurma felsefesi toplumsal kökleri ortadan kaldırıldığında, başka bir deyişle vicdanların günah yükleriyle ezilmediği özgür toplum yaratıldığında varlık nedenini yitirecektir.

KAYNAKLAR:

38- Engin Geçtan, Varoluş ve Psikiyatri, Remzi Kitabevi 1990

39- David Fontana, The Secret Language of Symbols, Pavilion Books 1993

40- Jung, Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri, Cem Yay. 1992

41- Fromm, Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, Arıtan Yay. 1993

42- Reich, Reich Freud'u Anlatıyor, Payel Yay. 1981

43- Fromm, Sağlıklı Toplum, Payel Yay. 1982

44- Özcan Köknel, Kişilik, Altın Kitaplar Yay. 1982

45- Dobrenkov, Erich Fromm'un ve Yeni Freudculuğun Eleştirisi, Sorun Yay. 1979- Fromm'dan aktarım: Fromm, Kuruntu Zincirlerinin Ötesinde

46- Jung, Man and His Symbols, Arkana Penguin Books 1990

47- Foucault, Deliliğin Tarihi, İmge Kitabevi 1993.

Ortaçağ Tipi Cemaat Nostaljisi Ya Da İsa Nerede Kaldın?

Mustafa Bayram MISIR

Her zaman adil olmanın kolay olmadığını biliyorum. İdeolojik savaşın çoğu zaman karışık olmasını, kampların içiçe geçmesini ve argümanların mücadele verenlerin başı üzerinde keşismesini çok isterim... (yine de) kendimizi aptal yerine koymayalım: sonuç olarak siyasi bir tartışma ve çatışma sözkonusudur.

Louis ALTHUSSER (1)

Edebiyatımızda etkinliği eylülist dönemde artan, kökenleri altmışlı yıllara uzanan gerici bir damarı iyice açığa çıkarma noktasına geldik. Bu damar, şu üç isimde kendisinin en iyi ifadesini buluyor: Bilge Karasu, Oğuz Atay, Orhan Pamuk... Bu üç isim star sistemince son dönem Türk Edebiyatının büyük romancıları olarak ilan edildiler, standartlaştırıldılar. Fethi Naci'ler alkış tuttu; Kavala sermayesiyle kurulan İletişim Holding A.Ş. (gericilik okulu) pazarladı... çok sattılar.

Artık yüzlerindeki maske düşmüştür; **Tutunamayanlar**'a tutunarak solculuk taslayanların gerçek yüzlerini göremeyen namuslu insanlara bunların tatsız yüzlerini göstermek bizim işimizdir: Tutunamayanlara tutunmak bir büyük gericiliktir.

Oğuz Atay: Bir Aydının Dramı mı?

Kapitalizm, yabancılaşmanın bir sonucu olarak yalnızca çalışan sınıfı değil, diğer toplumsal tabakalar gibi aydınları da yalnızlaştırır. Octavio Paz yalnızlığı kişinin içinde yaşadığı dünyaya ve kendisine yabancılaşmış olduğunu bilmesi olarak tanımlıyor. (2) Bu çerçeve içinde yalnızlık bir yandan insanın kendisini bilmesi öte yandan da insanın kendisinden kaçıp kurtulma özleminin dışa vurumunu belirler. Aydının yaşadığı bu sorunsal, onu yol ayrımlarına sürükler. Ya sisteme karşı toplumsal bir isyan temelinde bu isyanı gerçekleştirebilecek tek sınıfa ve onun siyasal hareketine yaklaşır (*) ya da yalnızlığını toplumsal bir varoluş sorunu haline getirir ve marjinalleşir, intihar eder vs... Oğuz Atay'ın **Tutunamayanlar**'da Selim'e söylettiği üzre, "ontolojik sorunsal yüzünden ölmeyi" tercih eder; dünyayı değiştirmek için ölenlere dudak bükerek...

Bu, kabul ediyorum bir trajedidir. Trajedi, tarihte ikinci kez yaşandığında daha çok bir komedi oluyor. (Bu konuda Marks'ın alayı herkesin malumudur.) Olaylara tarihi materyalizmin penceresinden bakanlar, ikinci kez (ya da birçok kez) yaşanan bu trajediye pek hoş olmasa da gülme hakları vardır. Neden? Çünkü, yalnızlaştırılmış aydının algı boyutu parçalanmıştır, bu dolayımla düşünce boyutu da paramparçadır. Gerçek, yoktur, kayıptır. Sanki karşımızdaki bir yazar değilde, korkunç görünmeye çalışan bir palyaçodur.

Yazarın anlattığı nedenselliğin olmadığı bir düştür; yaşam, bir düş... müdür? Tutunamayanlarda Oğuz Atay, evet öyledir diyor: "Yalnız, yazar, bu satırların müellifi olduğuna göre, istese de istemese de gerçek hayatta vardır ve mevcuttur. Fakat içinde bulunduğumuz gerçek hayatta yaşayıp yaşamadığı ve başına gelenlerin gerçek olup olmadığı hususunda birşey söylenemez. Belki, yaşadığını sandığı hayat bir düşten ibarettir ve uyandığı zaman o da bütün gerçekleri görecektir; ya da herkes uyumaktadır da onun yaşadıkları gerçektir. Yazar da birgün onlar gibi uyuduğu zaman herkesin gerçek sandığı rüyaları görecektir. Belki dün rüya görüyordu, belki bugün rüya görüyor, belki yarın rüya görecek. Belki dün yaşıyordu, belki bugün yaşıyor, belki hep yaşayacak." (3) Böylesi bir gerçek tasavvuru sonucunu kargaşık burgaşık bir biçimde bulur: "Mektup, oyun, Sokrat tarzı diyaloglar, düşler, bilimsel notlar, şarkılar, eski tangolar, ansiklopedik açıklamalar, kutsal kitap dili ile yazılmış bölümler, şiir, şiir açıklamaları, günlük ve biyografi Tutunamayanlar'da anlatım biçimi olarak" (4) oldukça düzensiz ve belirsiz olarak yer almaktadır.

Atay'ın romanında kullandığı bilinç-akımı tekniği çoğu kez, anlamsızın söylevine dönüşüyor. Yani sayıkla-

malar başlıyor. Altıyüz küsür sayfalık **Tutunamayanlar**'ın üçte birinden fazlası böylesi sayıklamalardan ibarettir. Özellikle beşinci bölümde sayıklama iyice belirginleşiyor; nokta yazım düzeninden kaldırılıyor ve tam elli sayfa aynı cümle bitmiyor. (Bkz. Tutunamayanlar, s.418-468) Bu sayıklamaları okumanın bir ölüm olduğunu kendi adıma belirtmeliyim.

Parçalanmış bilinç, kendisini bozuk bir dilde bulur. Yani, dil şeyleşir. "Örneğin, dilin şeyleşmesinin sonuçları en açık şizofren hastalarda görülür. Bu kişilerde, zaten dilin özünde varolan şeyleşmenin aşırı bir düzeye çıkmasına tanık olunur." (5) Böylece yanlış bilinçlenme açığa çıkar. "Yanlış bilinçlenme de gözlenen dilin şizofrenik şeyleşmesi çerçevesinde söylevin ögeleri kendisini yaratan bilinçten bağımsız bir duruma gelirler. Böylece, şeyleşen dil, bağımsızlaştığı bilinci etkilemeye girişir. Katan'ın dediği gibi, sözcük artık bir sözcük gibi değil bir nesne gibi görünmeye başlar." (6) Bu, Tutunamayanlar'ın dilinde iyice açığa çıkar. Roman'ın bir yerinde Selim'e, kelimeleri anlamadığını, anlamadığı kelimelerle konuştuğunu ve kelimelerin kendisini ezdiğini söyletir yazar. Sözkonusu olan, kendi söylevidir! Selimin hayatının şarkısını açıklarken önce kelimenin ve yalnızlığın varolduğunu (İncil'e gönderme yaparak) yazar Tutunamayanlarda... yazar, çok açık, kelime ve yalnızlığın esiri, kendini inanmadan kurtaramamış bir idealisttir.

Oğuz Atay'ın yaşadığı ve yazdığı bir dram mıdır? Belki, ama öncelikle çürümedir. Belki, çürümenin yaşandığı bir dramdır. Maalesef, yazarın Turgut Özben'e söylettiği gibi; "kızıl komünist değiliz ya, halden anlardık." (7) da diyemiyorum; kızıllığımın derecesini bilememekle birlikte komünistim, çürümeyi yazarın (sağ olmadığı için şakşakçılarının) suratına vuruyorum.

Tutunamayanlar: Selim Işık, Turgut Özben, Süleyman Kargı...

Oğuz Atay'ın kahramanları, yok kahramandır, hayalet kahramandır. (**) Düşseldir ve işlevleri mitos yaratmaktır. Sınıflı toplumların en sonuncusunda, kapitalist toplumsal yapı içinde mitos, insanların toplum hayatında karşılaştıkları ve kabul etmeleri kendilerine kolay gelmeyen durumları meşrulaştırmanın bir yoludur. (8) Tutunamayanlardaki tutunamayanlar, özellikle Selim Işık bir mitosdur, Turgut Özben'i de peşinden sürükler; madem, biz bu hayata tutunamıyoruz, o halde çeker gideriz diyerek, ilki intihara sürüklenir, ikincisi bitimsiz bir yolculuğa çıkar. Reddettikleri (!) hayatı değiştirme gibi bir sorunsal ise akıllarına gelmez; zira o, kızıl komünistlerin işidir. Selim Işık'ın önerdiği çözüm, çağdaş bir mitosa uygundur; bu çözüm, çözümsüzlüktür, intihardır. Kızıl komünistler, burjuva toplumun önerebileceği tek gerçek çözümün çözümsüzlük olduğunu, **Fransa'da Sınıf Savaşımları**'nın yazıldığı günden bu yana çok iyi bilirler.

Tutunamayanlar'ın önerdiği çözüm, çözümsüzlük, gerçekleşince, yani Selim Işık intihar edince iyice belirginleşir; yeni bir çözümsüz maceraya açılır: Turgut Özben'in tutunamayan serüveni başlar. Nihilizm... Bundan sonra **Tutunamayanlar** bir ansiklopedi değil bir Kur'an'dır, toplumsal yapının çözdüğü bireyin Kur'an'ı.

Bu birey, örneğin korkar, neden korktuğunu bilmeden korkar. (Tavşan korktuğu için kaçmaz, kaçtığı için korkar!) Selim Işık, mitos, "Adını koyamadığım birşeyden korkuyorum. Soyut bir korku içimi dolduruyor." (9) diyerek meşrulaştırımlarından birini gerçekleştirir. Uyuyamaz, Oswald (Kafka'nın Metamorfoz adlı öyküsünde hamamböceğine dönüşen kahramanı) gibi uyanmaktan korkar: "Uyuyamıyorum, uykuda değişeceğimden korkuyorum." (10) Korku, bitimsizdir, "hergün yeni hastalıklar buluyorum kendimde." (11) Öyle ki, mitos artık dayanamaz, Tanrı'ya sığınır: "Tanrım diye düşündüm ilk defa. İlk defa Tanrım dedim; bıraksınlar beni artık." (12) Gidebileceği son yer budur; zaten Tanrıya varmak için yola çıkmıştır mitos; zira, din hala afyondur, en iyi meşrulaştırım aracıdır; mitos, Tanrıyı bulur; eylemiyle de, intiharıyla, bunu Tanrının kendisi yasaklasa da Tanrıya varmayı önerir. Oğuz Atay, bir yerde, anlattığı öykülerin İncil'e en çok yakıştığını söyletiyor kahramanlarının birine. Bence de... en çok, İncil'e yakışıyor.

Bu birey, Oswald gibi uyanmaktan korkar ama direnmek asla aklına gelmez. Aklına gelince de, "Kötülüğe karşı direnmeyeceksin' sözünden büyük ferahlık duyuyorum. İnsana gerçek hürriyeti bu direnmemek kazandıracak gibi geliyor bana." (13) diye düşünür. Bu bir öğüttür de, mitosun öğüdü, Selim Işık'ın. (***) Söylemin Hz. İsa'dan çıktığı biliniyor. Selim Işık da kendini İsa'yla özdeşleştiriyor. Kurtuluş da ona, İsa-Mesih'e havale ediliyor. Başka türlü olması da mümkün değildir. "Denilebilir ki post-modernite muzaffer bir pozitif bilimin kesinliklerinden genelleştirilmiş bir belirsizliğe geçişi karakterize etmektedir. Post-modernitenin hesabına ayrıca dinin dönüşü de yazılacaktı. Yaşam çok zor, bu yüzden belirsizlik inanca açılıyor. Kuşkusuz yaşamda ilkelerin geçersizleşmesiyle dinin dönüşünün bağlantısı daha az içiçe geçmiş bir durumda bulunmuyor. Önümüzde açılan yelpaze kaygı vericidir. O, geçmiş üzerine kapanan çeşitli köktendinciliklerde bazı kemikleşmeleri kapsar; geçmişin kutsallaştırılmış dünyasında taşıdıkları apaçıklıkla birlikte temel değerleri belirlemede gerekli olan sağlam bir tabanın yokluğu karşısında duyulan bir rahatsızlığın ifadesi olarak tarikatların çoğalması; dini duyguların yeni ifade biçimlerinin araştırılması ve tarımsal tipte bir cemaat nostaljisinin birbirine karıştığı düşsel bir yenilenme." (14) Selim Işık da böyle bir yenilenmenin kahramanıdır. Yüzünü İsa'ya döner ve kurtuluşu ona havale eder. Zira, başka bir kurtuluş olamaz. Çünkü, biz insanlar, "uyuttular alkışladık, uyandırıldık alkışladık." (15) Yani insanlık, kendi kurtuluşunu gerçekleştiremedi, gerçekleştiremez... tek kurtuluş, İsa-Mesih'tir. Tutunamayanların söylediği budur.

Selim Işık'ın İsa özdeşliği, Turgut Özben'in arayışında iyice belirir; Selim mesihtir ve genelevde, ancak genelevde zil zurna sarhoşken aklından geçirdiği tek umutlu soruyu "Peki insan? İnsan ne olacak? Onu kim değiştirecek?" (16), sorduktan sonra, "O gelecek!" diye bağırır Turgut Özben, İsa-Mesih-Selim Işık gelecek... yegane ufuk budur; Hıristiyanlığın ufku... ortaçağ bir cemaat nostaljisi...

İyi de bunun ilericikle ilgisi nedir? Yoktur böyle bir ilgi; Nazımla Ercüment Ekrem birdir, Nazım vatan hainidir (17), o kadar...

Selim'in İsa'sı gibi Turgut Özben'in de Olric'i vardır. Selim, "bütün kavgaların yedek neferi"dir (18); bu yüzden, İsa ve onun kurtuluş teolojisi daha anlaşılırdı. Olric ise yazarın gerçeklikle ilgisini iyice kopardığı düşsel bir mittir. (****) Turgut Özben, hiçleşirken, çözülürken Olric'leşir. (Buradan yumuşakça Turgut'un, tutunamayan Turgut'a tercih edildiği sonucu çıkarılmamalıdır. Her iki halde sözkonusu olan sistemin çözdüğü bir bireydir.) "Hayat, bir oyun değil miydi bizim için?" (19) diye sorar Selim'e Turgut Özben; Selim ölünce Olric belirir. Hayat oyun olmaya, yani düş olmaya devam eder. "Anlam kadar insanın hayatını zehir eden bir düşman yoktur." (20) Hayat oyundur, anlam düşmandır. Kurtuluş, İsa'dır. Eee... "bat dünya bat..." (21) tutunamayanların son çığlığıdır bu... ya Tutunamayanlara tutunanlar; onlara Turgut Özben'in çağrısına uymayı öneriyorum: "Kaçalım buradan Olric. Elaleme rezil olacağız." (22) Tüm Oğuz Atay şakşakçıları, bu öneriyi ciddiye almalısınız; kaçmalısınız, elaleme rezil olmaya başladınız çünkü...

Süleyman Kargı, hiç sözünü etmediğim bu **Tutunamayanlar** kahramanı, Selim'e yarenlik eden bir başka tutunamayandır, romandaki tüm diğer tiplemeler (örneğin Turgut Özben gibi) Selim'in bir başka rengi, görünüşüdür. Bu yönüyle çeşnidir, önemsizdir. Bu yüzden Oğuz Atay gibi onu anarak geçiştiriyorum.

Üstün İnsan Arayışı, Kemalizm ve Bir İki Şey Üzerine Devam...

Çağdaş dünyadaki mitosun, elbetteki bilinen mitoslara bir benzerliği vardır; bu benzerlik üstün insan olarak belirmesidir. Selim Işık, doğal olarak böyle düşünür, kendini ayrıştırır, "Bu inceliği bana yakıştıranlar tabii cahil insanlar." (23) der küçümseyerek; daha sonra İsa'yı düşünerek belki, kendini eleştirir, "sizleri kıskandım, küçük gördüm, bayağı buldum, bana yapılmasını istemediğim kötülükleri sizlere yapmak istedim. Bana acımayın." (24) O; ancak bu özeleştiri de büyüklük gereğidir, gerçek hemen sonra belirir: "Kendimi onlardan ayırmasını beceremedim. Hitler, genel yatakhanelerde işçilerle kalırken bile onlardan ayrı olduğunu hisseder, onlara yaklaşmazmış... Onlardan uzaklaşmasını bilemedim." (25) Gerçek özeleştiri budur.

Umudun bittiği nokta İsa idi, ahlakın bittiği nokta ise burasıdır: Hitler'dir. Bundan sonrası ise, benim açımdan da eğlenceli; "düşünce suçu, kızların ayaklarına bakmaktır" (Bkz. **Tutunamayanlar,** s.13-s.131-132), Selim Işık için... gülmek mi gerekir, öfkelenmek mi? Bu düzeysiz söylev ironi yapmak adına mı kabullenilecek? Böylesi bir tavrın ayaklarını tavana dikmek olduğunu belirtmeliyim. Çünkü Selim Işık kendisiyle alay edilen değil, örnek gösterilen bir kahramandır. Selim, "Işık"tır. (26) "Selim bir yol göstericidir; Turgut'un ulaşmak istediği ideal insandır; bir yirminci yüzyıl peygamberidir." (27) O halde sözkonusu olan ironi değil, meşrulaştırımdır.

Bir diğer meşrulaştırım, Kemalizm alayının altında yatar. Kemalist modernizm (modernleşme pratiği) Oğuz Atay'da derin izler bırakmış olmalıdır ki, romanın hemen her yanından bu moderleşme pratiğinin sancıları taşar. Bence bu, ikinci cumhuriyet söylevinde olduğu gibi, karşı çıkılanı, yerileni, yeniden üretmekten öte bir anlam taşımaz. Çünkü, aynı Atay, "Savcı atından indi. Yanına bir tercüman aldı." (28) sözlerini, doğudaki bir olayı anlatan bir kahramanına gayet doğallıkla söyletir. Okul çevresinde yaşanan bir iki olayın ironik söylemi başlıbaşına bir Kemalizm eleştirisi doğurmaz. Aksine, mitos, romanın kahramanı Selim Işık, Anadolulu bile değildir; "tek ve Türk"tür, çok içtenlikle söyler bunu. Orta Asya'dan gelmiştir ve Kemalizm'e tek itirazı tek Türk büyüğünün Mustafa Kemal olmadığına dairdir. (Bkz. **Tutunamayanlar,** s.61, s.66-67, s.125, s.159-172, vd) Sağdan yapılan bir eleştiridir bu. Bu yüzden, Abdülhamit iki de bir Selim Işık'ın rüyasına girer. Anlatılmak istenen, örneğin Abdülhamit'in de büyük adam olduğudur. Bu söylem ise, Kemalizme köklü bir eleştiri değildir. Bunu ancak İlhan Selçuk iddia edebilirdi. Sözkonusu olan, Türklerin egemen ulus olarak modernist bir yeniden inşasıdır. Cumhuriyet, bu inşa sürecinin sonudur. Abdülhamit'e gerçekte, bu modernist inşa pratiğinin başlatıcılarındandır. İdeolojik söylemin milliyetçilik boyutunda (ümmetçilikten milliyetçiliğe) uğradığı bozunma, yalnızca açığa çıkan modernist devletin ve onun yarattığı toplumsal kurumların çehresini değiştirmiştir. Oğuz Atay'da Kemalizmi hedefleyen sağlıklı bir modernizm eleştirisi yoktur. (Zaten Türkiye'de açığa çıkan postmodern kimlikli söylemin temel özelliklerinden biri, Kemalizme uzlaşmasıdır. Örn. bkz. H. Çetinkaya, Enis Batur vs.) Bu o kadar belirgindir ki kendisi bir pozitivist (yani Kemalist) olan Yıldız Ecevit, Oğuz Atay'a övgüler dizdiği kitabında, Oğuz Atay'ın böyle bir eleştiriye girişebileceğini aklının köşesinden bile geçirmediğini hissettirmektedir.

Oğuz Atay, roman boyunca, bir de memur alayı geliştiriyor. (Diğerlerinin yanında. Örn. Orta Asya'da kurulan gizli örgüt alayı, s.159-172 vs.) Bu ve benzeri birçok değininin okumaya bir çeşni olmaktan öteye gidemediğini ve işlevinin de bu olduğunu belirtmeliyim. Zira "yeni roman" denen şey bunu gerektiriyor ve Oğuz Atay'da bolca kullanıyor.

Sonuç olarak, Oğuz Atay, ne sisteme bir eleştiri getirir ne de bu eleştiri dolayımıyla çözüm önerir. Oğuz Atay, **Tutunamayanlar**'da bir mitos yaratmış, bu mitosun bunalımları dolayımıyla gündelik hayatı meşrulaştırmış; bu mekanizma içinde bunalanlara, mitos dolayımıyla, çözümsüz bir çözümü, intiharı önermiştir. Böylece açığa çıkan ne bir roman ne de bir başka şeydir ama belki bir Kutsal Kitaptır; kapitalist toplumsal yapının çözdüğü bireye, aynı toplumsal yapının çıkardığı yeni dinin "tutunamama" dininin kutsal kitabı: Tutunamayanlar!

(*) Serol Teber, Cumhuriyette çıkan (şimdi tarihini hatırlamadığım) bir yazısında, hemen tüm Batılı aydınların "komünist parti sendromu" yaşadıklarını, ona katılma ihtiyacı hissettiklerini, sonradan reddetselerde partinin

"bir şekilde yaşamlarına nufüz ettiğini" yazıyordu. Sanırım bu oldukça açıklayıcı bir durumdur.
(**) Yıldız Ecevit, yargılarını genel olarak egemen söyleme göre kurduğu, Oğuz Atay'da Aydın Olgusu (Ara yay) adlı çalışmasında Oğuz Atay'ın kahramanlarının birer hayalet olduğuna katılıyor. Ancak bir farkla, bu durumu alkışlıyor.
(***) Buradaki direnmeme olgusunun, Bilge Karasu'daki (Bkz. Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı) ile karşılaştırılmasını öneririm. Bu konuda, benim Bilge Karasu eleştirime de (İnsancıl, sayı.43) bakılabilir; gerici damar böylece daha iyi görülecektir.
(****) Yıldız Ecevit adı geçen kitabında, Olric'in Turgut Özben'in iç konuşmalarının sayıklama değilde bir sohbet halinde verilmesini sağlayan, roman tekniği açısından önemli bir buluş olduğunu yazıyor. İlk itirazım, bu buluşun Oğuz Atay'ın olmadığıdır. Avrupada çok deneniyor. Ben, çocukluğumdan hatırlıyorum, Don Camillo öykülerinden, orada, Don Camillo'nun vicdanı çarmıha gerili İsa vardır ve onunla konuşur Don Camillo, iç konuşmalar böylece sunulur. Tutunamayanların bir yerinde de Olric'in Turgut Özben'in vicdanı olduğu yazıyor. İkinci itirazım ise, salt yeni bir buluş olduğu gerekçesiyle olumlanamayacağıdır.

(1) Althusser, L, Özeleştiri Öğeleri, Belge yay, s.20
(2) Paz, O. Yalnızlık Dolambacı, Cem yay, s.235 (Bu konuda. Bkz. Ertuğrul Özkök, Kitlelerin Çözülüşü, beşinci bölüm)
(3) Atay, O. Tutunamayanlar, İletişim yay, 1991 (beşinci baskı), s.213
(4) Ecevit, Y. Oğuz Atay'da Aydın Olgusu, Ara yay, s.6
(5) Özkök, E. Kitlelerin Çözülüşü, Tan yay, s.353
(6) Agy
(7) Atay, agy, s.281
(8) Mardin, Şerif İdeoloji, SBD yay, s.80
(9) Atay, agy, s.549
(10) Atay, agy, s.564
(11) Agy, s.568
(12) Agy, s.576
(13) Agy, s.607
(14) Küçük, Mehmet (Derleyen), Modernite versus Post-modernite, Vadi yay, s.23
(15) Atay, agy, s.197
(16) Agy, s.242
(17) Agy, s.191
(18) Agy, s.111
(19) Agy, s.281
(20) Agy, s.365
(21) Agy, s.365
(22) Agy, s.499
(23) Agy, s.544
(24) Agy, s.546
(25) Agy, s.562
(26) Ecevit, agy, s.19
(27) Ecevit, agy, s.23
(28) Atay, agy, s.269

YARATMAK

yol bizim yolumuz
iki yakasındaki akasyalar da bizim
daha yeşerecek olan yaprakları da
düşlediğimiz şeyleri yaratmak için
durmaksızın yürürüz
gölgeli kaldırımlarda
-yol bizim yolumuz-

İNAT

bu ağır ve yorgun yaz gecesine inat
doğumunu müjdeleyen bir bebek çığlığı çınlıyor
kulaklarımda
çatlayan bir balık yumurtası kadar diri
umutlarım
yükseliyor ezan sesini örten bu haziran
şafağında
burada zaman gökyüzü kadar sonsuz
mutluluk mavi mavi mürekkep izi
renkler kirli kireç, renkler kurşuni
burada hayat ölürde doğurmaz

YAŞANASI DUYGULAR

en yüksek dağların
en karlı dorukların/yeşil yüklü eteklerinde
en uzak köylerin
en dar kıvrımlı ve ısırgan otlu patikalarında
en küçük kasabaların
çocuk seslerinden gayri sessiz parke taşlı
sokaklarında
en büyük kentlerin
en kalabalık kaldırımlarında yükselen/
gökdelenlerin gölgesinde

uğrunda gözümüzü kırpmadan koştuğumuz
yaşanmamış
yaşanası duygulardır
ölümden önce
ömrümüzün menzilinde

Osman BOZKURT

Reşat Enis'i "Despot" da Anmak

Güngör GENÇAY

Birkaç kitabını yıllar önce okumuştum Reşat Enis'in. Alabildiğine sarmıştı beni. Ortaya koyduğu ürünlerle her zaman gündemde olması gereken bu yazar da, unutturulmak istenenlerin listesinde yer alıyordu oysa. Gerçeklerden kaçanlar, yoğun ve yapay bir sis tabakası yerleştirmişti okuyucuyla yazar arasına.

Her eylem, her ilişki, her ürünün nicel ve nitel yanlarının olduğunu, bu öğelerin ne oranda ağırlık taşıdığını hepimiz biliyor, ya da konunun üstüne eğildiğimizde anlıyoruz. Bunlar ne kadar değiştirilmek, saklanmak ve yokedilmek istenirse istensinler; açık vermeden bu olumsuzluğu gerçekleştirmek olası değildir. Burjuva basınının ve sanatçısının bu yolda verdiği uğraş, ergeç kendilerinin yüzkarası olarak önlerine dikilecektir.

Ama sosyalist gerçekçi sanata inananlar ve yaşam biçimi olarak benimseyenler, Reşat Enis'i de günümüze taşımak ve eserlerinin okunması yolunda uğraş vermeyi kendilerine bir ödev olarak kabul etmek zorundadırlar.

Bu düşüncelerle, uzun bir aradan sonra yeniden okuyayım dedim kitaplarını ve "Despot"dan yola çıktım.

Konu

Davut Ağa'nın Çanakkale Savaşı'na katılan kardeşi, sonradan ölünce, eşi ve çocukları korumasız kalmışlardır. Davut Ağa, onların elinde bulunan toprağı alabilmek için, çeşitli zulüm ve oyunlara başvurur. Sonunda, istediğini gerçekleştirir. Bir dönüm toprağı, bir dilim ekmek karşılığında gasbeder.

Davut Ağa, içinde bulunduğu kabın şeklini alan bir tiptir. Çıkarı adına yapamayacağı hiçbir kirli iş yoktur. Düzenden, köylü kurnazlığıyla olabildiğince yararlanır.

Başlangıçta, Osmanlılar'la birlik ve Kuvayi Milliye güçlerine karşıdır. Yunanlılar, memleketi istila edince, hemen onların yanında yer alır. Gelişen ve değişen olaylar içinde Kuvayi Milliye'nin kayığına binmiş ve onların türküsünü söylüyor görünür.

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ise, yerel yöneticilerle kaynaşıp- bütünleştiğini ve bunlara, dilediğini dilediğince yaptırdığını gözlemleriz.

Romanın ilerleyen sayfalarında Davut Ağa'yı, kentler arası organize bir şebekenin; giderek, uluslararası bir kaçakçılık örgütünün içinde görüyoruz. Amacını gerçekleştirmek için, her sınıftan insanı kullanıyor. Kullanılan insanlar ise, çıkarlarının hoşnutluğu içinde boy gösteriyorlar.

Ağanın da ortasında yer aldığı soysuzlaşmış kalabalığa karşı, ancak çok küçük bir azınlık karşı durmaya çabalıyor. Bu direnenlerin çoğu da harcanıp gidiyor. Ancak, dolaylı ya da doğrudan yaptığı kötülüklerle tüm ailesini, amcası Davut Ağa yüzünden kaybeden yeğeni Fikret, polis müdürü olmuştur. Amcasının yaptığı tüm yolsuzlukları saptamış ve kanıtlarıyla ortaya koymuştur. Sonuçta, onu yakalayarak cezaevine attırır. Kendisi de, daha önceleri uyuşturucuya alıştırılan Asiye ile evlenir.

Dil ve Anlatım

Ne halkın anlayamayacağı denli aşırı öztürkçe, ne de ağdalı Osmanlıca sözcük kullanımı var. Konuşulan, günlük dille yazılmış kitap. Bu nedenle, okuyan romanın havasına kolayca girmekte, akıcılığına kapılarak nasıl bittiğini anlayamaktadır.

Yazar, gerek düşünsel pekiştirme yapmak, gerekse okuyucunun ölçümleme olanağını açık tutabilmek için Osmanlı, Yunan, Batı ülkeleri ve eski çağlar tarihinden de yararlanmaktadır. Yaptığı alıntıların içinde Osmanlıca, Farsça ve Fransızca sözcükler bulunmaktadır. Böyle olmasına rağmen, alıntıları kendi yazı devresine ustaca soktuğu için okuyan yadırgamamaktadır.

Halk deyişlerinden yararlanmış olması, romana doğal bir sıcaklık vermektedir. Böylece, okuyucu, kendi insanının sınıfsal kavgası içine yazar tarafından zorlamasız olarak sokulmaktadır. Bunda, konuya ve dile hakim olmanın etkisi çok büyüktür. Çünkü "Despot" günümüzde bile tadından fazla bir şey kaybetmeden okunabilecek kitaplardan biridir.

Neden-Sonuç İlişkisi

Nedenle sonuç arasında, doğru orantılı bir ilişki vardır çoğunlukla. Ama bu kural istisnasız olarak geçerli değildir. Özellikle insan için.

Gerçekten kanser olan, ya da kendini kanser sanıp umutsuzluğa kapılan bir kişinin intihar etmesi doğal karşılanabilir. Ama, bedeninde gördüğü birkaç sivilcenin kanser olduğunu kendine inandırarak intihar eden insan yok gibidir.

Küfür etmek, genellikle karşı tarafı kızdırmaya ve onun tepki göstermesine yol açar. Bu tepki ya da kızgınlığın nasıl sonuçlanacağı önceden kestirilemez. Çünkü sonuç, taraf olan kişilerin sosyal, ekonomik, düşünsel ve ruhsal konumlarına bağlıdır.

Bir de pantalonu kirlenen kişinin, karşı tarafı öldürdüğünü düşünelim. Böyle bir olgunun, abartıyla yüklenmişliği geliyor hemen insanın aklına.

Bir insanın kızması, dövmesi, kinlenmesi, öldürme-

si ayrı-ayrı şeylerdir. O tepkinin oluşumu, yaşadığı olaya göre kişinin özünde uyarlanan bir sonuçtur.

Nedenle sonuç arasında dengeli olarak süren bağ, kimi zaman bozulmaktadır. Örneğin: Albert Camus'un "Yabancı"sında olduğu gibi, annesinin ölümünden sonra ağlaması ya da üzüntülü olması gereken kişi, tutup sinemaya gitmektedir.

Bu örnek, neden-sonuç arasındaki ilişkiyi tersyüz etmektedir. Çünkü düz mantıklı bir çıkarımdır. Ne var ki burada, doğru orantılı ilişkiyi bozan tabanı gözden kaçırmamak gereklidir.

"Despot"ta da böylesi ters-dönmüş neden- sonuç ilişkileri vardır.

Romanda, Davut Ağa'nın düşmanlığı, yeğeninin döveni harman dışına çıkartıp birkaç taşının kırılmasına neden olduğu için başlar. Ama, görece bir nedendir bu.

Ailenin tümüne Davut Ağa bakmaktadır. Bu davranışı da belli bir art düşünceye dayanmaktadır. Bir de, kötümserlik tabanının oluşması, Davut Ağa'nın çocukluğunda, kardeşleriyle olan ilişkilerine kadar uzamaktadır biçiminde de düşünülebilir. Belki de düşünce sınırımıza girmeyen başka hazırlayıcılar da vardır. Bu nedenle de dışavurumu, mantık dizgesindeki nedene uymamaktadır.

Konu, Anlatım, Düşünce Örgüsü

Gerçekçi bir dünya görüşüne, daha doğrusu sınıf bilincine sahip olan yazar, romanın ana öğelerini oluşturan düşünce-konu çatısını, gözlem-deneyim örgüsü içinde kurarak akıcı bir anlatım düzeyine ulaştırmıştır.

Romanda kişiler yaşamdan kopmamıştır. Hepsi değişik adlar, değişik görüntüler ve değişik işleri yapanlar olarak aramızda dolaşmaktadırlar. Hangimiz başımızı sağ ya da sol yana döndürsek bunlardan birisiyle gözgöze geliriz. Kimileri de arkamızdan vurmak için, gölgelerin izlerinden yürürler.

Kişilere uyumlu olarak kitaptaki çoğu olay da günümüz yaşantısı içinde kendine yer bulabilmektedir. Bu nedenle, kitapta okuduğumuz açlık olayı, kendimizde bulduğumuz ya da günlük yaşam içinde gözlemlediğimiz başka bir açlığı çağrıştırmaktadır.

"Despot" ise, yaşamımızın çeşitli konumları içinde cirit atmaktadır. Yani, romanın temel yükünü taşıyan kahramanlar ölmemiştir.

Sonuç

"Despot" tümüyle ülkemizin gerçekleri üzerine kurulmuş bir eserdir. Aynı acı gerçekleri, biçim değiştirmiş ve de çoğalmış olarak bugün de yaşıyor, duyuyor, görüyor ya da gazetelerden okuyoruz. Hem de çağın teknolojisini kendi yararları için kullanarak.

Köhneleşmiş, ancak yine de ağır-aksak hükümranlığını sürdüren feodaliteyle, burjuvazinin; çıkar çizgisi üzerindeki bütünleşmesini, bir tabloda görür gibi görüyoruz romanda ve aynı burjuvazinin, kendine zarar vereceğine inandığı bir durumda elini bırakıvermesini.

Diğer tarafta ortak bir mücadele sürdüren insanlar ayrı bir cephede bütünleşmektedir. Böylece, Despot ve yandaşları gibi ezenlerle, ezilenler karşıt iki sınıfı oluşturmaktadırlar. Ne var ki bu ezilmiş insanlar, sınıf bilincinde olmaksızın zulme başkaldırmakta ve mücadele vermektedirler.

Aradan bunca zaman geçmiştir. Bu zaman içinde insanlarımızın daha da yükselmesi gerekirken, giderek daha suskun ve daha önüne bakar duruma gelmişlerdir.

Reşat Enis ve onun gibi kendilerini halkına adamış insanları gündemde tuttukça, okudukça suskunluğun delineceğine, hak aramanın bir namus borcu olarak düşünüleceğine ve insanın kendine saygı duymaya başlayacağına inanıyorum.

İKİ SESLİ.. İKİ YÜREKLİ

O, yalnızlığa bile çiçekler açtırabilen
dağınık saçlı bir çoçuktu.
tek başına yürürdü akşamları,
ama
hiç yalnız yürüdüğü görülmemişti;
ya dudağında sigarası,
ya aklında bir şiirden dizeler,
ya da başının üzerinde uçuşan birkaç küçük
kuş olurdu
onunla birlikte yürüyen,
yüreğine sığdırdığı güneşlerden başka...

çoktu,
bir balıkçıyla sohbete dalıp
eve dönmeyi unuttuğu akşamlar
balıklardan konuşurdu balıkçılarla
yıldızlardan, ayın denize düşürdüğü
yakamozlardan
ve denizkızlarından konuşurdu
balıkçıysa,
her seferinde,
acılı yaşam öyküsünü anlatırdı dağınık saçlı
çocuğa
masalarında aynı şeyler olurdu hep;
biraz ekmek, biraz zeytin, biraz yıldız
ve
gecenin en güzel saatlerinde
insanlar
sahilden yükselen iki sesli bir türkü duyarlardı;
iki sesli...
iki yürekli...

Salme ÖNER

Medya Ne İşe Yarar?

Sedat YILMAZ

Hep ilgimi çekmiştir... iyi, güzel olaylar da olduğu halde, neden sadece kötü, üzücü olaylar gazetelerde görünüyor? Sağlıklı bir bebeğin doğması değil de ölümü haber oluyor. İki insanın birbirini sevdikleri için evlenmesi değil de, birbirleriyle anlaşamadıkları için boşanmaları haber oluyor. Ölümcül bir hastalıktan sıyrılmanın haber olarak değeri yokken, Aids'ten ölmek manşetlere geçiyor. Başınıza gelen felaket ne kadar büyükse, gazetedeki yeri de o kadar itibarlı oluyor. Bütün buradaki örneklemeler, son yıllarda ortaya çıkan "reality show"lar için de geçerlidir, hatta daha fazla. Bunun sebebini neye bağlamalı? İnsanların, başkalarının başına gelen felaketlerden, iyi ki benim başıma gelmedi, diye gizli bir mutluluk duymasına mı bağlayalım?

Pazar sabahları, çayla bir şeyler atıştırırken gazete okumayı severim. Kahvaltı yaparken bir yandan da yan gözle gazeteyi okurum. Karısını bıçaklayanların, kocasını uyurken baltayla doğrayanların fotoğrafları gözüme takılıyor. Bu arada, dilimlenmiş ekmeğin üzerine reçel sürüyorum. Gazeteyi okurken, sıcak demliğe farkında olmadan elim değdi. Hızla ve can acısıyla elimi geri çektim, çekerkende ekmek dilimi elimden kayıp reçelli tarafı yere yapıştı. Reçelli ekmeği düşürmem canımı sıktı. Ne güzel de hazırlamıştım... Gazetede okuduğum ölüm haberleri beni, reçelli dilimin yere düşmesi kadar üzmüyor, bunu fark ediyorum. Bu gaddarlık mı? Duyarsızlık? Bencillik? Hayır, hiçbiri değil. Bu durum sadece bana özgü değil. Herkesin aşağı yukarı benimle aynı durumda olduğunu sanıyorum.

Bir arkadaşımı ziyarete gitmiştim. Arkadaşımı, evinde bir başka arkadaşımla çay içerken buldum. Aynı zamanda TV'de, "reality show" denilen programlardan birini seyrediyorlardı. Bisküviler ince belli bardaklara girmedikleri için, ortalarından ikiye bölüyorlardı. Böldükleri parçaları çayla ıslattıktan sonra ağızlarına atıyorlardı. Bu arada TV, ağaca asılı bir adamı gösteriyordu. Adamın boğazındaki ince ip bir çizgi gibi görünüyordu. Bu çizgi boğazından kulağının altına kadar uzanıyordu. Asılı adamın ağzından siyahlaşmış bir sıvı dökülmüş, dili dışarı fırlamıştı. Kamera da, inadına tam oraya zum yapıyordu. Arkadaşlarım, dikkatlerini TV'den çok, ıslanmış bisküvileri parçalanmadan ağızlarına götürmek için harcıyorlardı. O sırada arkadaşlarımın tutumunu, herkesin gösterdiği sıradan bir tutum olduğunu düşündüm. Türkiye'de insanlar her akşam böyle görüntüleri seyrediyor, yemek yerken, çay içerken ya da akşam keyfi yaparken. Kimseden de bir tepki gelmiyor.

Acaba insan hep böyle miydi diye düşünmeye başladım. Fazla geriye gitmeden, 1930'larda Anadolu'da bir köy halkının ölüm karşısındaki tutumu nasıldı acaba? Köylülere haber ulaştıracak TV yok, radyo yok, gazete yoktu. Haber kaynakları sadece kendi köyleri ve çevre köylerdeki olaylardı. O da kırk yılda bir, başka köyden birisi geldiğinde haber alabiliyorlardı. Şimdiki gibi, anında, canlı haberler söz konusu değildi. Bir haberin tazeliği, herhalde ayla ölçülüyordu. Haberler az olduğu kadar değerliydi de. Birisinin ölüm haberi, hiç tanımadığınız birisi de olsa çok sık rastlanan bir olay olmadığından, önemliydi. Bizim gibi her gün onlarca ölüm haberi almadıkları için insana değer verilirdi. Herkes o haberi günlerce konuşabilirdi. İnsanın ölmesi, köylülerin günlük normal düzenini etkiliyordu. İnsanın ölmesi önemliydi, insan önemliydi.

Bütün bunları düşünürken, aklıma ihtiyar bir akrabam geldi. Hayatını Anadolu'da bir köyde geçirmişti. Bizim eve konuk olduğunda, ben ilkokula gidiyordum. Okuma yazma bilmediği için gazete okuyamaz, onun yerine, TRT'nin haberlerini dinlerdi. Dünyanın neresinde olursa olsun, bir ölüm haberi olduğunda, gözleri dolar, ağıt gibi bir şeyler fısıldardı kendi kendine. Kardeşlerimle beraber, onun bu haline şaşar, hatta dalga geçerdik. İnsanın, insana değer vermemesi can sıkıcı. Can sıkıcı olan arkadaşlarımın, benim ya da tek tek insanların, ölüm karşısındaki tutumu değil. Can sıkıcı olan, insanların ölüme alışmalarına ve insan hayatına değer vermemelerine yol açan sistemdir, sistemin medyasıdır.

Bu yüzyıl, birçok özelliğinden dolayı diğer yüzyıllardan farklıdır. İletişim bunlardan biridir. Tarihin hiçbir döneminde iletişim/haberleşme, bu kadar önemli, bu kadar etkili olmadı. İletişimin bu konumda olması kaçınılmazdı. Kaçınılmazlığı kapitalizme uygun olmasından geliyor. Doğal olarak, iletişimin (kapitalizmin elindeki haliyle medya) insana kazandırdıkları, insandan alıp götürdükleriyle karşılaştırılınca bir değeri kalmıyor. Gazeteler, Türkiye'nin ya da dünyanın bir köşesinde bir ölüm, bir felaket olsa hemen bize yetiştiriyor. Gazete haberlerindeki günlük ortalama ölü sayısı, iyimser bir tahminle 10 diyelim. Her ölü için bir dilim reçelli ekmeğe üzüldüğümüz kadar üzülsek, üzüntüden yaşayama-

İLK VE SON

Bu şiir'de sonuncu olmak istiyor illâ'ki
Kendinden önceki şiirler gibi
Oysa yepyeni bir başlangıç değil mi her biri
Aşık olduğumuz o ilk günkü gibi.

Şöyle bir anımsayın geçen yılları
Vaktiyle kaybetmeye kıyamadığımız
Ve üstüne titrediğimiz oyuncaklardan
Geriye hangisi kalmış ki.

Hafif bir şarkıda yinelenen şimdilerde
O arsız nakarat eşliğinde düşünmeli ki zaten
"Masum değiliz hiç birimiz"
Son yazılan şiire bile belki.

Yaşamda kesinlik yoksa böyle olur işte
Savrulur geçmiş zaman harmanlarında aşklar da,
şiirler de
Gün gelir ayırt edilemez çocuklukta olduğu gibi
İlk ne ki, son ne ki...

Müşür Kaya CANPOLAT

yız. Bazılarına reçelli ekmeğe üzüldüğümüz kadar üzülür, ama hemen unutur, etkisinden kurtuluruz. Anlıktır... reçelli ekmeğin bile üzüntüsü daha uzundur. O kadar çok ölüm haberleri ile karşı karşıyayız ki... Ölüm haberlerinin çokluğu, insanları ölüme alıştırıyor. İnsanı umursamaz olduk. Gazetedeki ceset fotoğrafları, yemek yerken iştahımızı kaçırmıyor. TV'de gördüğümüz ölüm feryatları keyfimizi bozmuyor.

Bir de insanın başına gelen felaketlerin istatistikleri tutulmuş ki... insan duyarlılığına balyoz gibi inen. Arasıra orada burada gözümüze çarpar. Amerika'da saniyede şu kadar soygun oluyor, bu kadar adam öldürülüyor, şu kadar kadına tecavüz ediliyor, bu kadar insan açlıktan ölüyor... Ya Somali gibi ülkelerde açlıktan ölen bebeklerin saniyeye düşen sayısı kaç acaba? İnsan haklarına en duyarlı insan olsanız ne çıkar... Hangi birine üzüleceksiniz bütün bu olup bitenlerden... Bazılarını seçip de mi üzülelim... Hepsine üzülmeye kalksak... üzüntüden soluk alamaz, ölürüz. Arkamızdan üzülen de olmaz...

Medya, dünyanın her yerindeki ölüm ve felaket haberlerini üzerimize boca ediyor. İnsan eziliyor bu yükün altında. İnsanı umursamazsa, yükün altından çıkabiliyor. İnsanın ölümü önemsizleşiyor... Bu aynı zamanda insanın da önemsizleşmesidir. Medya, saniyede şu kadar bebeğin açlıktan öldüğünü, yufka yürekliliğinden dünyaya duyurmuyor. Umudu yok etmeye çalışıyor. Dünyayı düzeltmeye kalkanlara, ölüm haberlerini gözünün içine soktuktan sonra, dünyanın haline bak diyor, bu dünyayı sen mi kurtaracaksın! Felaket haberlerini gözümüzün içine sokması bundan.

Bir yakınımı Çapa hastanesinin aciline yatırmıştık. Durumu ağırdı. Diğer hastaların yakınlarıyla birlikte, acil servisin dışında bekleşiyorduk. Herkesin yüzü kederli. Bu arada durmadan, içeriye yeni hastalar yetiştiriliyor. 40 yaşlarında, iri yarı bir adam getirdiler yarı ölü yarı diri. Üçüncü katın perceresinden düşmüş. Biraz sonra, pencereden düşenin yakınları geldi. Babası, telaşından ayakkabısını bile giyememişti. Yerinde duramıyor, çıplak ayaklarıyla oradan oraya dolaşıyordu. Bir saat sonra, içeriden çığlıklar gelmeye başladı. Adam ölmüştü. Adamın annesi, babası, karısı... oradaki bütün yakınları çığlık çığlığa ağlayarak dışarı çıkıyorlardı. Dışarda bekleşen diğer hasta yakınlarının, bu durum karşısında gözleri doldu. Bir süre sonra 11 yaşında bir kız getirdiler. Kendisini asmış. Daha sonra onun da ölüm haberi geldi. Aynı olay tekrar yaşandı. Yaşanan acıların etkisiyle, yanımdaki arkadaşım, ayda 40 milyon verseler yine de burada çalışamam, dedi. İçeride iki hastabakıcı, kapıya bakıyor, her geleni içeri almıyorlardı. Hastabakıcılar, gelen hastanın ölmesinden hiç etkilenmiyor, hasta yakınlarının çığlıklarını sanki duymuyorlardı. Bu kadar da ölüme alışılabilir mi diye düşündüm. Hastabakıcılar, hastalardan çok, piknik tüpü üzerinde demledikleri çayla ilgileniyorlardı.

Daha sonra hastabakıcıları tekrar düşündüm. Oradaki işe ilk başladıklarında, onlar da bizim gibi hiç tanımadığı bir insanın ölümünden etkilendiler. Ama sürekli bu durumla karşı karşıya olunca, zorunlu olarak, ölüm karşısında etkilenmemeyi öğrendiler. Hergün bizim üzüldüğümüz kadar üzülmeye devam etselerdi, hayatlarını sürdüremezlerdi. Hastabakıcıyı duyarsızlığından dolayı suçlayamayız. Hastabakıcının çalışmak zorunda kaldığı koşulları yaratan sistemde suç aramak gerekir. Medya da, insanları, tıpkı hastabakıcı gibi duyarsızlaştıracak koşullar yaratıyor. Görevi bu. Sistem, insanı, yaşamak için duyarsızlaşmak zorunda bırakıyor. Saniyede bu kadar çok insanın öldürülmesi, kadına tecavüz edilmesi, bebeklerin açlıktan ölmesi... medya her ne kadar sorumluyu saklamaya çalışsa da, hepsi de kapitalizmin sonucudur. Bu kadar insanı yok eden kapitalizme karşı duyarlılığımızı korumak zorundayız.

Çok Uzağından Sana (2)

Temel DEMİRER

Özlemlerin iptal edildiği karanlık bir kesitten geçiyoruz. Bundan on ya da onbeş yıl öncesi, hiçbir şey "böyle" değildi. Özlemlerimiz, uğruna verilen kavgalarıyla dim dik ayaktaydı. Eksikli bulunabilir, ama eksik ve yanlışları içinde yer aldığım o günleri ben çok sevdim ve seviyorum da...

Sevgimi, nostaljik bulanlar da olabilir. Varsın öyle nitelesinler; ben, bundan beis duymuyorum. Çünkü, geçmişi bugün boyutunda geleceğe bağlayarak, özlemlerini iptal etmemekten yana olanlardanım ya da onlardan biri olmak istiyorum...

Bunun için yazıyorum "geçmişi". Amacım, yaşanmışın söz düzeyinde "uçup gitme"mesi için, geçmişten geleceğe dersler çıkartmak. Yazdıklarımla bunu başarabilir miyim? Soru ortada, yanıtsa gelecekte...

Yazmak zor iştir. Yazılan, bir yanıyla "ben"imize aitse, çok ama pek çok zordur. 1980'li yıllar sonrasında, çaplı tanım kaybı yaşayan, toplumsal bilinci bölünen ve vicdan sözcüğü unutulup/erozyona uğratılan Türkiyeli insana (dolayısıyla da) kendime dair yazıyorum.

Yazdıklarımı ak kağıta geçirirken, keyifli bir iş yapmıyorum. Aksine, bu işi yaparken tarifsiz kederler içindeyim. Savrulan zaman diliminde, çok şey gibi ben de "sarsılıyorum". Ancak yazmalıyım...

Yazmalıyım çünkü, *tarih bilincinin zayıflatıldığı, geçmişin sadece yanılgılarıyla "açıklanmaya" kalkışıldığı Türkiye'de, yaşananların yazılması gerekiyor. Çünkü, karşı konulamaz ve başedilemez akışı içinde bütün yaratıkları sürükleyen, hepsini ve her şeyi karanlıklara gömen "zaman"a karşı; yaşananın yazıldığı karşıt "tarih"le set çekilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu bağlamda, ben de, Anna Comnena gibi "tarih"i, "zaman"ın içinde yapılanların unutulmalarına, hiçliğe sürüklenmelerine engel olan güç olarak tanımlayanlardanım.*

Hayır, ondan dersler çıkartabilsek, "tarih bir tekerrür" olmaz, olamaz. Bunun için, tarihten/yaşanmıştan dersler çıkarılmasına büyük değer biçiyorum ve *Chateaubriand'ın "tarih, başka başka insanlara ve zamanlara raslayan olayların tekrarlanmasıdır"* çözümlemesini elimin tersiyle itiyorum.

Bence de, *"tarihin kendisi, amaçları uğruna yaşayan insanların yaptıklarından ibarettir"* (K. Marks) Yaptıklarım(ız)ı yazıyorum. Buna hakkım var mı? "Var" diyorum!.. Bu tavrım öznelliğin "abartısı" olarak nitelenebilir. Ancak, kendimi yazıyorum. Ardından da ekliyorum, *"anlatılan senin hikayendir"...*

Evet, evet... Elbette *"her insan, bir tarihçidir"* diyen *Thomas Caryle* gibi düşünüyorum. Böylesi bir düşünce, neden yanlış olsun?..

"Zaman"da hiçliğe sürüklenmenin engellenmesi için, şimdi insanların her zamankinden daha da fazla tarihçi olması gerekiyor. Çünkü, "yükselen değer(sizlik"lerin Türkiye ve dünyasında egemen kılınan, geçmişsizlik ve geleceksizlik anaforunda boğulup/yok olmamak için, kendimizi sözde "karşıtlıklarla değil, geçmişi geleceğe bağlayan hesaplaşmalarla yeniden tanımlamak ve Phoneix Kuşu gibi küllerimizden var etmek zorundayız...

İnsanın insanallığını özgürce var edebileceği ütopyaların, eşitlikçi özgürlük örsünde dövülmüş tarih bilincine kast edilerek; "tarihin sonu"nun ilân edildiği verili "yeni dünya düzen(siz)i" kaosu koşullarında; dün "sosyalist" olanlar, bugün geçmişe lanetler okuyarak karşıt kampa iltihak ettiler...

Onların "küfür" ettikleri geçmiş neydi?.. Bunun yazılması gerekiyor. İnsanıyla, olayıyla ve gerçeğiyle... Çünkü, artık *insanların ne olduklarıyla değil, neye karşı olduklarıyla kendilerini "tanımladıkları" iğrenç pragmatizmin rasyonalliğiyle karşı karşıyayız...*

Buna dur denmelidir!..

Neden mi?..

"Neden"i mi, "duygusal" bulunabilmesi ihtimalini de göz önünde tutarak, kopuk kopuk şöylece sıralayabilirim...

Birincisi...

40 yaşımda nasıl olacağım?.. diye merak eder dururdum. Bugün 40 yaşıma girdim. 40 yaşıma girdiğim bugünde, olmak istediğim ya da olması gerekenden çok uzaktayım.

Boktan bir sene-i devriye diyebilirim 40 yaşıma girdiğim bu güne. Ancak, evet evet ancak, yaşam hâlâ boynumda borç. Hâlâ, olmak istediğim ya da olması gerekenlerin heyecanını duyabiliyorum; acı ama çok güzeldi diyebileceğim 40 yılık serüvenim içindeki yitirdiklerime ve ertelenmişliklerime rağmen...

Yeterince ve hatta yeterinden de fazla yitirdiklerim ve ertelendiklerim: Onlar konusunda şunları diyebilirim; kendimi, sevme yetimi, öfkemi, nefretimi yitirmedim. Ölçüsüzlüğümle dikkatim, göz yaşlarımla sevincim, hüznümle umudum hep yanyana oldu.

40'ımda hüzünlü olduğum, onun mülküm kılınmışlığı düzleminde doğrudur. Ancak, "umutsuzluğum"sa koca yalandır.

40'ımda da umudun, umudu yaratan sahiplenmeyle mümkün olduğuna inanıyorum. Bu inançla/bilinçle yaşam boynumda borçtur.

40'ımdan sonra da, severek ve paylaşarak; olmak istediğim ve olması gerekenler için, yaşama olan borcumu ödeyeceğim.

'Nereye kadar' mı?

Yaşayıp göreceğiz. "Tarihin Sonu" değil, tarih devam ediyor ya...

İkincisi...

Ahde vefalarımdan vazgeçmedim... İnsan kadri kıymeti bildim...

İnsan kadri kıymeti bilirim... derken, belirtmeden geçmeyeyim: Çok haksızlık yaptığım da oldu. Ancak, hiçbir haksızlığımda "ısrarlı" olmadım. Haksızım diyebildim çekinmeden...

Tarihimden uzanan ve anımda varlığını üreten, kimi tarifleri yaşadım ve yaşıyorum. Böylelikle, kendime ve başkalarına haksızlık mı ediyorum? Bunu bilemem. Bildiğim, hiçbir şeyi kolay kolay tarif edemediğim, ama bir kez ettim mi; kolayca vazgeçememekliğimdir.

"Tutucu"muyum? Kimileri öyle der. Ben ise, bu halime bağlanmak... derim. Kolay terketmem, vazgeçmem. Bağlanmamdandır bu. İnsanları ve yaşamı, yaşanılır kılma yanlılığımla sapına kadar sevmekliğimden...

Yaşamdan öğrendim: Sevgi babında olabildiğince beklentisiz olmak gerekiyor. Aksi büyük yıkımlara gebe... Yani sevgi, beklentisiz bağlanma olabildiği düzeyde, insana ait ve insan için olup; kazandığı özelliklerleriyle de, insanın insanallaşmasına katkılarda bulunabiliyor.

Kendimce, başkaları için kesinlikle önemsiz addedilebilir olsa da; sevdim ve savaştım. Kazanmaktan çok "yitirdim". Ya da tersi deyişle "yitirerek" kazandım. Kendimi, çağımın ve toplumumun gerçeklerinden kopmadan (veya bu gayretle... diyeyim); özlemlerin, umutsuzlukların, sevinçlerin, acıların içindeki sokaklı olarak ürettim.

Birkaç şey dışında, "pişman" olmadım asla... Özetle "je ne regrette rien" diyebilirim yaşadığım babında...

Üçüncüsü...

Evet sevdim. Asla pişman olmadan ve ahde vefaların bağlanmışlığıyla sevdim. Sevdalarımla sosyalist oldum, sosyalistliğim ise sevdalarımı paha biçilmezce zenginleştirdi. *Aslı sorulursa, sevdası olmayan sosyalist olamaz. Sevda bilinç işidir. Bilgi, düşünce, tutku ve cüretle gelişir. İnsana aittir sevda. Zordur. Ucuz değildir. İnce iştir. Acılarla, hayal kırıklıklarıyla büyür. Emek ister. Aslı sorulursa, sevgi emektir. Emek verebilmektir güzellikler için...*

Gelip geçici tutkuların, sığ yürek çırpıntılarının, bilgisizliğin, deneyimsizliğin, hamlığın, hırsın çıkarın yeri yoktur sevda da, olmamalıdır da. Oldu mu, sevda sevda olmaktan çıkar...

Evet sevdim. Sevdayla değiştirilmemiş dünyadaki "değişim"in hep sözde olduğunu düşündüm...

Dördüncüsü...

İçimi saran ürpertiyle anımsıyorum...

"Yeryüzünün ilk aşkıyız biz" diye haykırdığında *Boris Pasternak*, Ekim 1917 idi...

Aşık olduk, sevdalandık. Sevdalarımızla pusatlanıp dünyayı değiştirmeye gayret ettik...

Bir gün yenildik. Yenilgimiz bize devrimin kaçamak bir aşk olamayacağını anımsattı, tüm öğreticiliği ile...

Sonra, yenilginin yıkımı ardından haykırdı bir kez daha *B. Brecht "yenilen ayağa kalk"*...

Yeniden ayağa kalkıp, sevdalanabilecek misin yine? Ama kaçamak "sevda oyun"larını da reddederek...

Hadi sevdalan, aşık ol yine. Hem de sevdanın yani muhalif olmanın bedellerinden birinin de yaşadığın coğrafyada ölüm olduğunu unutmadan.

Sevdalanmak mı? 'Evet'...

Elsa Triolet'in *Beyaz At*'ındaki *Michel Vigaud* gibi...

Michel Vigaud, ünvanları, rahat yaşamayı, lüksü, parayı, yükselme hırsını, kişisel çıkarları, bencilliği, otoriteye kul oluşu elinin tersiyle itmenin sembolüdür ve eline geçen bütün "harika fırsatları", sevdalı özgürlük tutkusuyla reddedişin adıdır, *Elsa*'nın *Michel*'i...

Yeryüzünün aşkı yeniden yaratılmalıdır...

Yeryüzünün aşkı, yeniden sokaklara dökülecek olan *Michel*'lerle, yenilenin yeniden ayağa kalktığı cüretle yaratılacak...

Bundan şüphem yok...

Beşincisi...

Ancak; evet, evet anımsatılmasına gerek yok. Biliyorum!..

80'lerden bugünlere değin esen sert rüzgârlar, kimleri nerelere savurmadı? Zamanın acımasız kırbacı, insanlara korkunç acılar verdi. Tabii zamana esir düşmeyenlere...

Zaman köle olanlar; yaşanana/yaşatılana esir düştüler. Dünyayı değiştirmeyi ve ülkülerini, "imkânsız lüks" ilân ettiler. Zamana köle oldukları için, zamanın kırbacını duyumsayamayacak kadar duyarsızlaştılar...

Ya, zamana teslim olmadığı için, zamanın acımasız kırbacının durmadan sırtında şakladığı Dinazorlar mı? Nedendir bilmiyorum; ben, onları *Richard Bach*'ın *Martı*sındaki, *Jon*'a *(Jonathan'a)* benzetirim. Çünkü *Jon, "gökyüzünde bir şeyler arıyorsan, hedefin tanrının çok ötesine gitmek olmalı"* diyen, Rus atasözünü kanıtlayan bir eylemin ısrarıdır.

Zamana teslim olmamak: O, bir ısrar işidir.

Israr, insanın insanal varlığını korumanın ve üretmenin önemli eksenidir. Yaşam karşısındaki insanal duyarlılığını yitirmemektir. Tıpkı kör ve yatalak halde dahi yaşamı savunma ısrarı ile var olan *Nikolai Ostrovski* ve *"bize kalmış tek bir şans bile olsa yaşamı terketmezler"* diye tarif ettiği insanlar gibi...

O insanlardan biri olmak gerek... O insanların çoğalması gerek... O insanlar...

Eduardo Galeano'nun, *Aşkın ve Savaşın Gündüz ve Geceleri* adlı yapıtında unutamadığım bir bölüm var. O insanları tanımlarcasına şunları der *Galeano: "Yaşamak, ayakta kalmak; bu, küçük bir zaferdir. Capcanlı kalmak; vedalaşmalar ve cinayetlere rağmen neşeli olabilmek... Sonunda acıya alıştık. Ve neşe, elemden daha fazla cesaret gerektiriyor."*

Neşenin, elemden daha fazla cesaret gerektirdiği verili koşullarda yaşamak...

O insanlardan biri olmak, o insanların çoğalması direnci/umuduyla, elemin üzerine yürümek...

Altıncısı...

Jean Paul Sartre'dan aklımda kalan ve onaylamadan edemediğim saptamalar da şunlar: *"İnsan kendini nasıl yaparsa odur"... "Bu yolu kendim seçtim"... "Eylemimden pişman değilim"... "İnsan yüzde yüz sorumludur"...*

Şimdi sorayım: Kendimizi nasıl yapıyoruz? Ya da insan olarak yüzde yüz sorumlu muyuz? Olup bitenin içinde...

Yanıt, *Gogol*'ün *Ölü Canlar* adlı romanında mı? *Gogol, "Ölü Canlar*'ın da kölelerin ve köle efendilerinin Rusya'sını anlatır... Oysa!

Sahi, *Sevgi Soysal Yürümek*'in de, *"yürümek ardına bakmamaktır"* demez miydi?

O halde sorayım: Kendimizi nasıl yapıyoruz? Ardına bakmadan yürüyen kararlılıkla mı? Yoksa *Gogol*'ün *Ölü Canlar*'ını anımsatan edilgenlikle mi?

Bir yangın yerini andıran dünya da hem de... *Ataol*'un dizeleriyle ifade ettiği üzere:

"Yaşamak bu yangın yerinde
Her gün yeniden ölerek
Zalimin elinde tutsak
Cahile kurban olarak
Yalanla kirli havada
Güçlükle soluk alarak
Savunmak gerçeği, çoğu kez
Yalnızlığını bilerek
Korkağı, döneği, suskunu
Görüp de öfkeyle dolarak"
(Ataol Behramoğlu)

Yedincisi...

Unutup, atlıyor ya da görmemezlikten gelmiyorum...

Sevincin türkülerinin söylenemediği bir kesit bugün. Tufan öncesi işaretleri bağrında taşıyan, durgunluk ve çürüme dönemi. Biliyorum bu kesit, tufana yol açacak. Devrimlerin günbatımının sonrasına tekabül eden bugün, *Jose Ortega Y Gasset*'in deyişi ile, şöyle de tanımlanabilir: *"Devrimlerin günbatımından sonra başlayan ruha belki de en çok yakışan ad uşaklık ruhudur."*

Uşaklık ruhu... bugünkü moda deyimi ile, "geçmişin/geleneğin eleştirisi" adına, "inkârı gelenek haline getiren" modernlik (ya da döneklik)tir. Uşaklık ruhunun somutlandığı döneklik, özünde yenilginin, umutsuzluğun ve vazgeçmişliğin ürünüdür. Dönek ise, gerçekliği algılama biçimini vazgeçişlerin şekillendirdiği yenilgidir.

Adı üstünde 'dönmek', geriye doğru bir yönü ifade eder. İleriye doğru dönüş olmaz. Dönmek, vazgeçmek ve istikamet değiştirmektir.

Dönekliğin körüklendiği yükselen değerlerin, insanları ve toplumu iyice alçalttığı Türkiye'deki devasa kirlenmeden "sakınmanın" önemli bir aracı da; eskiden daha büyük şevkle, aşklara ve inançlara sarılmak ve egemen başkalaşım rotasında değişmemektir.

Devrimlerin günbatımı sonrasında, insanı tüketen koşulların aşılması; yine insana sarılarak ve insanla mümkün kılınacaktır. Ancak, olması gereken insanla...

'Olması gereken insan'ı, bugün nasıl tarif edebiliriz?

En azından, uşaklık ruhunu ve dönekliği redden kapsamlı umutla. Geleceksizleştirme tehlikesini yaşayan insanlığın bugün, her zamankinden daha fazla umuda ihtiyacı vardır. Hele, hele bir tufan öncesi umut, insanlığın en büyük gereksinimdir. Çünkü, *Edgar Morin*'in deyişi ile, *"gelecekten kuşkulu isek, bize ne kalıyor"* sorusuna, *"şimdiki zaman ve geçmiş yanıtını"* vermek mümkün ise; tufan öncesinde insanlığa düşen: Geçmişin güzelliklerini bugüne taşıyarak, bugünde geleceğin önünü açıp, geleceği kuşkulu belirsizlik olmaktan kurtarmaktır.

Kurtarmak eylemi, öncelikle insanal kurtulmayı ve bu kurtuluşun hesaplaşmasını 'olmazsa olmaz' kılıyor...

Sekizincisi...

Kırk yaşımda, çocuksu bir içtenliğin şaşkınlığıyla anlıyorum...

Herakleitos'un; *"Evren boyuna akan bir süreçtir, başı sonu olmayan bir değişmedir"* sözünü 'yeni', 'yeni' keşfettiğim bir kesit bu...

Umutsuzluğun dört yanı kuşattığı ya da umutların köşe başlarında satılan çeyrek milli piyango biletlerine bağlanacak kadar ucuzlayıp, hiçleştiği bu kesitte, giderek ağırlaşan yalnızlığı yaşıyorum...

Paramparça ve darmadağınığım... Sadece ben mi? Yoğğ, hayır... Çoğumuz veya "hepimiz"

Ya sonrası mı?

Mesele orada işte... Onu tasavvur edip, aşkı ile silkinmekte.

Silkinmek: Tekrar ve her zamankinden daha fazla muhtacız buna...

"Ne cellat, ne de kurban olmadan", tekrar silkinmek; aşık olmak, sevdalanmak, mırıldanmak yine başkaldırının türkülerini, haykırmak sokaklarda...

Bugün, ben bunları yazarken duvarda takvim var...

Evet, *"evren boyuna akan bir süreçtir, başı sonu olmayan bir değişmedir"*... Tarih buna tanık ve kanıt...

Bugünde değişecek... Duvardaki takvim tanığım...

Karanlıklarda mırıldanmaktan vazgeçmeyen ısrar, haykıracak yine; sonrasını tasavvur edipte, onun aşkı ile silkinende...

Silkinebilecek miyiz?..

Soru karşım(ız)da... Acil yanıtını bekliyor...

Soru yanıtını beklerken, bir çoğumuz gibi ben de "sıkıntılı ve huzursuz"um...

Dokuzuncusu...

"Sıkıntılı ve huzursuz"um... Belirteyim, sadece ama sadece bana ait olmayan bu niteleme, içinden geçtiğimiz döneminde karekteristiğini oluşturuyor. Uyumsuz-

luk ve dengesizlik kavramlarında ifadesini bulan ve eylemliliğinin önünü açan bu durum; bir uçta ucuz "tepki"lerin, öbür uçta da "aykırı"lığın zeminini oluşturuyor. İkisinin ortasındaki yer ise, *Kafkaesk* olarak nitelenmesi mümkün olan...

Kendimi, "aykırı" kutbundaki Güneyli olarak niteliyorum...

Bir yanıyla, geçmişte yer alınan/başkaldıran (ve yenilen) günlerin ahte vefasından vazgeçmeyen bağlanmışlığın ürünü olan duruşum; hayli sıkıntılı... Yoğğ, sıkıntım, "gidenin, dönmemek üzere geçip gittiğini" kavrayamamaktan kaynaklanmıyor.

Bir hayli sıkıntılı ve örselenmiş duruşum, "görüp/anlıyor"; ama "görüp/anladığının" neresine ait olduğuna "karar veremiyor". Yani "değişim" diye lanse ettikleri başkalaşım içinde, "kendini yükseltilen değer(sizlik)"lerle yenileyemiyor...

Verili koşullarda dayatılan başkalaşımın "yenilenmesi"; insanlara, insanal değerlerin yenilmişliğini pekiştirmekten başka bir şey önermezken; kaçınamadığım bağlanmışlığın ısrarını yaşıyorum...

Bu, zayıflık ya da gerçeklikten kaçış değil... Ama egemenlerin dayattığı mistifikasyonlara, bir çeşit karşı çıkış...

Karşı çıkmak, boyun eğmemek, teslim olmamak; bunlar 90'ların dünya ve Türkiye'sinde büyük önem taşıyor...

Nasıl mı?..

'Nasıl'ın yanıtını, yine kopuk kopuk şöylesine sıralayabilirim...

Önce bir gazete haberi: *"Türkiye'nin %10'u, depresyon tedavisine ihtiyaç gösteriyor."* (Hürriyet, 01/10/1993, Av. bas.)

Haberin ardından sorayım? N'oluyoruz?..

Düşünmemenin "erdem" sayıldığı, ilkesiz-ülküsüz insanın köşe döndüğü, lahmacuncu-biracı arabeskin ve "fast food"lu söylencenin içiçe geçerek oluşturduğu şekilsizlik; artık önünü 'The' ekiyle telaffuz edilmesi gereken sonuçlarını mı yaratıyor?..

Olan bu mu?..

Yokoluş ve kirlenme mi?..

Çok rahatsızım. *"Esirliğim ve hürriyetimsin"* diye nitelemekte, bir an dahi duraksamayacağım dünya da, *"ulaştıkça ulaşılmaz olan hasret"*lerimin büyüdüğü açık.

Büyüyen hasretlerimle, kavramaya çalıştığım dünyadaki 'kirlenme ve yokoluş'; bana durmadan, "esirliğimle hürriyetimin" içiçe olduğunu anımsatıp duruyor.

Yol uzun. Uzun yola düşmüşlüğün rahatsızlığını yaşamak gerek. Tercihimizin, artık kesinlikle 'kolay'a ait olmadığı anımsanmalı.

%10'un ya da daha fazlanın 'tedavi'ye gereksinim duyduğu Türkiye'de, kapitalist vahşet tam istim çalışırken; artık hiçbir şey kolay ya da çok yakın değil. Uzun bir maratona ve rahatsızlıklarına hazır olmaktan başka açarımız yok.

Yokoluş ve kirlenme: Onlardan sakınarak, uzak durarak aşabileceğiz onları göğüs göğüse kavgalarla...

* * *

Hangi koşullar altında olursa olsun, insan soyunun insanallaşma kavgasının güncelliğine inanıyorum...

Devrim, her zaman günceldir... Çünkü devrim, kesintisiz süreçtir. Gündelik hayatın devrimcileştirilmesinden, Güneş'in fethine değin...

Yok, hayır... Bu bir sanrı değil...

Neşe Düzel'e kulak verin, ilginç şeyler söylüyor; korkuyor *Neşe Düzel: "Türkiye hızla bir kaosa sürükleniyor. Enflasyonuyla, rüşvetiyle, yolsuzluğuyla... Hücrelerine kadar kirlenen toplumsal müesseseleriyle... Her gün ölümle kanayan Güneydoğusuyla... Ve sıkıyönetim söylentileriyle... Karanlık bir fırtınaya doğru yaklaşıyoruz"* (Hürriyet, 9/10/1993, Av. bas.) diyor...

Türkiye'deki durum, *Depardieu*'nun *"şimdi umutsuzluk egemen"* dediği dünya çapındaki oluşumdan soyut değil. Sıkıntı ve sorun dolu çökelti kesiti bu. Olumsuzluk açık. Olumsuzluk karşısında sorulması gerekense, buradan nereye gidildiği?..

Bir Newroz ya da Germinal zamanına mı?..

Zola'nın romanının ismi olan *Germinal*'in sözlükteki karşılığı, *"tohuma değin"*... Gelecek, umut yani... Bundan başka *Germinal,* Fransız devrimi ile oluşturulan yeni takvimin yedinci ayı: 21 Mart'ta başlıyor 18 Nisan'da bitiyor. Yani bizdeki Newroz'a denk düşüyor. Başlangıcı umutların, yeniden doğuşların, canlanışların müjdecisi oluyor...

Türkiye ve dünya, olumsuzlukları içinden nereye gidiyor?..

Olumsuzlukların olumsuzlanacağı yere, belki de bir Newroz yani Germinal zamanına....

Bütün iğrençlikleri içinde dünya da, Türkiye de Newroz zamanına gidiyor... İğrençliklerin içinden geçerken, içimdeki gurbet duygusunu dip diri tutuyorum. İğrençliklerden uzak olmak, iğrençliklerle mücadele ve sürekli hesaplaşma halinde olmak içimizdeki gurbet duygusunun diri tutulmasını gerekli kılıyor. Gurbet duygusu, insanın özlemlerini de diri tutmasının dinamiğini oluşturuyor...

Gurbet duygusu ve özlemler; onlar, aykırı sosyalist duruşun 'olmazsa olmaz' ögelerini oluşturuyor... Bu duygu ve düşüncelerle dolu olmanın önemli olduğunu düşünüyorum...

'Nasıl'ı mı anlatmaya çalışırken, "elveda" edebiyatının ucuz "teorisyen"lerinden *Ertuğrul Özkök*'e dahi, *"bu manzara hoş değil, hiç hoş değil"* (Hürriyet, 3/3/1994) dedirten uygulamalara maruz kalıp; yine de boyun eğmeyen, konuşmama hakkını kullanan *Orhan Doğan* ve *Hatip Dicle*'yi örnek gösterebilirim...

Hem de, tıpkı *Nazım Hikmet* gibi, *"vatan kurtulmaksa kokuşmuş karanlığınızdan,/ben vatan hainiyim"* diyerek...

Diyeceklerimi toparlıyorum...

Çıkışı, bir süre için "tıkanmış"; dibe vuran inişde realize olmuş; derinlik ve ufuktan "yoksun" çökelti dönemi içinden çıkmak istenilen. Belirsizliği içinde hızlı çö-

zülmenin yaşandığı; "yenik" sayılanın, insana ait şeyler olduğu cinnet kesiti...

Uzun geçmişin sunduğu yığınla deneyin, tarihi oluşturduğu ve insanları yaşlandırıp/marjinalleştirdiği çökelti kesiti; geçmişi yaratan romantik başkaldırının nostaljiye dönüştürüldüğü ve "elveda" edebiyatı ile dogmatik ukalalıkların dört yanımızı sardığı; en iyi *Kafka*'nın tasvir edebileceği bir labirent...

'Labirent' dedim; 'cinnet kesiti' olarak niteledim; 'çökelti dönemi' olarak tanımladım içinden geçtiğimi... Abartıyor muyum? Zannetmem. Güzelin, insana ait olması gerekenin uzağına düşüldüğü ayrılık yaşanırken; tabloyu bu kadar kara çizmekte sakınca yok benim için...

Ayrılık, insanoğlunun en dramatik serüvenidir.

Sevmediğim, nefret ettiğim, durmadan bela okuduğum ayrılık serüvenine; yaşadıklarım boyutunda da çok şey "borçlu" olduğumu inkâr edemem. Çok şey "borçlu" olduğum ayrılıktan, hiçbir zaman tahsil edemeyecek olsam da; epeyce de "alacak"lıyımdır...

Şarkılarımı yarım bırakan, şiirlerimi bitmemesi gerektiği biçimde noktalatan ayrılık; özel tarihimde, elleri iki yakama yapışmış karabasanım oldu hep. Buz gibi soğuğu içimi titreten ayrılık, seyir defterimin acılı köşe başlarına çöreklenmişliğiyle beni zorlarken; bir diğer yanıyla da, ne yalan söyleyeyim, zulamda sakladığım çocuksu kavuşma inadımı da kamçıladı durdu.

Hem borçlu ve hem de "alacaklı" olduğum ayrılık; aslı sorulursa, iradem dışında bana dayatılmışlığıyla yaşamak zorunda bırakıldığım 'vahşet'ti. Bu vahşeti bana, "yalan" dediğim ve boyun eğmeyip başkaldırdığım dayatmıştı.

Başkaldırmak bir seçimdi. Bu anlamda, ben de seçmiştim. Seçtiklerime, elbette tutkuyla bağlandım. İtiraf etmeliyim, tutkum yer yer *Emile Zola*'nın *Germinal*'indeki kahramanlarından *Souvarine*'inkine benzedi. Bunun hemen yanıbaşındaysa yine *Germinal*'in kahramanlarından *Etienne Lantier* gibi işçi sınıfının *"yeryüzünün patlatacağı"*ndan şüphesizdi...

Aslı sorulursa, kendi hesabıma seçtiğim; insanın vicdanını koruması ve erdemin önemli olduğunun unutmadan yaşaması gerektiğiydi. Vicdanlı ve erdemli olmayı seçtim. Seçtiğim sadece buydu.

Ben, bunu seçtim diye; arkasından "seçmediklerim" geldi.

Düşünüyorum da, beni müthiş etkileyen *İlya Ehrenburg*'un *Fırtına*'sındaki *Mado*'su, *Sergey*'i, *Ossip*'si, *Raya*'sı da sevdanın erdemi ve kavganın toplumsal vicdanıyla "yapılması gerekenler" dışında hiçbir şeyi seçmemişler; ama "yaşamak zorunda bırakılmış"lardı.

Ayrılıkla yaşamak durumunda kaldığım, boğucu ve insaniliğini yitirmiş bir dünyadır. Ben, bu dünyadan hep nefret ettim. Nefret ettiğimi de aşmaya çabaladım...

Aşma çabam, dünyayı değiştirme kolektif eyleminin, sevdalı ve kavgalı parçası olabildiği düzeyde; beni, yaşama ait kıldı. Dünyaya gururla baktığım, mücadeleci haklılığın mutluluğuna gark etti.

Ya çökelti döneminde mi?..

Kendimi hep, *Louis Armstrong*'un *"siyahi efkârlılığı"* ile kıyasladım.

Nasıl mı?..

ABD'nin, "colored/renkli" ve ikinci sınıf yurttaşlarından *Louis Armstrong*'un, *"sana sevgiden başka hiçbir şey veremem"* diyen içtenliği ile sorduğu, *"Tanrım! beni niye bu denli siyah ve efkârlı yarattın?"* sorusu, nedendir bilmem içimi ürpertir...

Simsiyah efkâr... Düşünüyorum da; *Jean-Paul Sartre, Neruda, Aragon, Nazım Hikmet, Guillen, Ritsos, Duras, Nizan, Semprun, Goytisolo, Eluard, Picasso* vb'leri de, bu dünyaya (onu değiştirmek için) inançlarından başka birşeyi veremezken yaşadılar o siyahi efkârı...

Sorularım ve hesaplaşmalarımla, siyahi efkârı yaşadım ve yaşıyorum hâlâ...

Sorulabilir, haksız soru da değildir aslında...

Anıların sisi içinde, nereye kadar ilerlenebilir? Son günlerin uzatmalı yalnızlığında; ben de kendime durmadan bunu soruyorum. Kolay değil; anlamını yakalayamadığımız bir baharı ve yazı geride bıraktık. Artık karşımızda kış ve sonbahar var. Geleceğe buradan başlayacağız. Ancak, yeniden başlanacak geleceğe ne kadar hazırlıklıyız? Burada kocaman soru işareti var. Anlayacağın, yanıtlanmamış soru karşısında "huzursuz ve sıkıntılı"yım... Hayır, içinde bulunduğum durumu; *Paul Watzlawick*'in, *"mutsuzluk üretmek insanın kopmaz bir parçası"dır*, çözümlemesi ile açıklayamam. Benimkisi, toplumsal kaygıları ağır basan düşünen aklın karamsarlığı. Yani "eşikte"ki geleceksizleştirmeye tanık/taraf olabilme ihtimalinin endişesi...

Düşünüyorum: Yitiren/yenilen, "bizim" taraf oldu. Ama onlar kazanabildiler mi? Onların da kazandığını zannetmiyorum. Hal-i pür melâlleri meydanda. Kaybedenleri ve (sözde) "kazananlar"ı ile devreye giren uygarlık krizi; insanlık açısından, "toplamın elde var sıfır" olduğu bir durum aslında.

Sıfır durumu; insanlık açısından, artık sorunların kıyılarında değil; boyutlu derinliklerinde "olmak ya da olmamak"ta ifadesini bulan karar kesiti özelliği kazanıyor. Yeniden tanımlanma sürecini devreye sokan bu dinamik, (negatif ve pozitif imkânlarıyla) yeni oluşumların önünü açıyor. Sıfır noktasının yeniden örgütlenme imkânlarıyla, bir kışı ve sonbaharı yaşamak... Yaşanacak karşısında, kendini "hazırlıksız" hissetmek... "Huzursuz ve sıkıntılı" olmak... Tüm bunlar bana, anıların sisi içinde fazla ilerlenemeyeceğini anlatıyor. Ayrıca, aktörleri hazır olmayan ve "büyüsü" çözülmemiş gelecek, geleceksizleştirilme ekseninde boyutlanırken; "huzursuz ve sıkıntılı" olmaktan başka yapabildiğim şeylerin var olduğunu da...

'Ne Yapmalı?', 'Nereden Başlamalı?'... Bu sorular, hâlâ gündemimde. Gündemimdeki sorulara bu kez, insan merkezli yanıtlar aramak gerektiğini düşünmeye başladım. Hayır, "sınıftan umudu kesme"nin, "elveda"

söylencelerine sarılmanın ilk adımı değil benim ki. Kanım şu, *bir insanlık hareketi olarak sosyalizm, insanın insanal özüne dönüşü özleminin (ezilenlerin tümünü kucaklayan) sözcüsü olmalıdır. Temeli, özgürleşme hareketinde ifadesini bulmak durumunda olan sosyalizm; "zorunluluktan özgürlüğe" geçişte, insanın tarihin öznesi kılınmasından başka ne olabilir ki?* Ya da sosyalizm, yöneten/yönetilen ikilemini aşan, özgürleştirici insanlık hareketi olabilecek mi?

Seneca, Ahlâki Mektuplar'ın da *"Nedir özgürlük"* sorusuna şu yanıtı verir: *"Hiçbir şeye, hiçbir zorunluluğa, hiçbir türlü duruma köle olmamak."* (s.117) *Seneca*'nın özgürlük tanımını önemli buluyorum. Geçmişteki sosyalizm anlayışımızın, sosyalizmi; *Seneca*'nın 'özgürlük' tanımı çerçevesinin çok gerisinde ele aldığını ve reel sosyalizmin "Aşil Topuğu"nu da, bu noktanın oluşturduğunu düşünüyorum.

"YDD"ye 'teslim olmuş' konumdaki 'sessiz yığınlar', çok insana ("tarihin sonu" dedirtmese de) ister istemez, "toplumsalın sonu mu?" sorusunu sordurtuyor. Gerçeği alt üst eden "aslı" yokların, "simülasyon"ların yani "gibi"lerin dünyasında, "YDD"; açık/acımasız şiddeti ve medyatik gücü ile, insanlığı (kölelik sınırlarındaki) "ehliliğe" mecbur kılıyor. Ehlilik, toplumsallıktan vazgeçmiş bireysel esaretini tüketim toplumunun, "özgürleşiyoruz" manipülasyonlarıyla bezenmiş labirentlerinde biçimlendiriliyor.

Toplumsallık boyutundan vazgeçmiş bireysel esaret; yani özgürlükçü insanal hayallerin, rüyaların dizginlenmesi; "YDD" totaliterliğinin tek boyutlu dayatmacalarına boyun eğilmesi; tüketim toplumu normlarına ve yabancılaşmasına 'biat' edilmesinin aşılması için insanlık radikal özgürleşme panzehirine muhtaç oluyor. Bu bağlamda ulusaldan evrensele enternasyonalist temellerde ve insanlığın insanal özüne dönüşünün özgürleşme hareketi, olarak tarif edilmek zorunda olan sosyalizm; eşitlikçi özgürlük ütopyasını yeniden ayaklandırmak zorundadır.

Yoksa!..

"Huzursuz ve sıkıntılı" olmaklığım, "Yoksa!" dediğim noktada boy veriyor. Çünkü, ikilemin bir ucu, artık "barbarlık" değil. İnsanlık, "YDD" ile modern barbarlığı yaşamaya başladı bile. Şimdi, bir ucunda yine sosyalizm seçeneği olan ikilemin diğer ucunda artık yokoluş var.

Hayır, hiçbir şeyi abarttığım yok. Yüzünü Ortaçağ'a dönmüş olan "YDD"; bir yanıyla da, "veba ve karnaval"larının içiçe geçtiği Barok dönemini yaşıyor. Hani, her yanda bir yığın ölüsü; "öte yanda da böyle birşey yokmuşcasına karnavallarının düğün derneğini yaşayan paradoksuyla...

İçinden geçtiğimiz "deformasyon kesiti"; insana ve özgürlüğe her zamankinden daha fazla önem vermemizi gerekli kılıyor. Kanım şu, sıfır noktasında sosyalizmin yeniden ayaklanabilmesi, özgürlüğüne sahip çıkan insanların toplumsalı yeni başlangıç ilân edecek başkaldırısına muhtaç. Çünkü, "YDD"nin maddi/manevi gerçekliği, insanın toplumsallığına ve özgürlüğüne ölüm emri çıkarmıştır. O halde, "YDD"nin insanlığa dayattığı bilinmezlikler, korkular ve tehditlerde ifadesini bulan geleceksizleştirme karşısında; sosyalizmin, tarihsel pratiğinde gerçekleyemediği kadar özgürlükçü ve insana ait olması gerekiyor.

Bunları "teorik" olarak ifade etmek; elbette "kolay". Güçlük, teorik olarak ifade edilenlerin programatik düzeyde sistematize edilip, yığınlara maledilecek türde pratikleştirerek siyasetin toplumsallaştırılmasında...

Önümüzde kış ve sonbahar var. Yazı ve ilkbaharı ise arkamızda bıraktık. Hem de yığınla saçmalamışlığımızla... Evet, "saçmaladığımız" bir geçmişti arkamızda kalan. Ben, bu geçmişi yine de çok seviyorum. Tarihsel koşulları içinde de geçmişe sahip çıkıyor ve ekliyorum: *Mark Twain*'in dediği gibi, "saçmalamak", akıllanmanın ilk aşamasıdır...

"Akıllanır"ken, hangimiz ya da kaçımız "saçmala"madık?..

Hangimiz ya da kaçımız, daha önceleri hiç önemsemediğimiz "ölüm ve intihar" düşünce ve duygularıyla, dolaylı veya direkt tanışmadık?..

"Ölüm ve intihar"... Yıkıntı sonrasında devreye giren cinnet kesitinde bu duygu/düşünce kapımızı az mı çaldı?..

"Ölüm ve intihar" İntihar, bir protesto üslubu. Ölüm ise, bu üslubun sonucu...

İntihar etmek... deyince, ilk anımsadığım isimleri şöylece sıralayabilirim: *Mayakovski, Stefan Zweig, Arthur Coestler, Walter Benjamin, Paul Nizan, Nicos Poulantzas, Ernest Hemingway...*

Hayatın neresinden dönülse kârdır, kanısı ile yaşamlarını noktalayan onlar; bir şeyleri protesto etmeleri yanında, bir şeyden de kaçıyorlardı...

Geleceğin bittiği ve bugündeki yalnızlığın çekilmezleştiği yerde boy veren intihar; özü gereği, "çözümsüzlüğün çözümü"dür. *"Gelecek yoksa bugünde yok"* tavrının somutlanması olan intihar; kişisel mutlulukla yetinmeyen aydının, toplumsal mutluluk için savaşma becerilerinin körelerek yok olmasının ürünüdür. İntiharın tarifi, *Dostoyevski*'de şudur: *"Yarının hiçliğiyle tehdit edilirken mutlu olamayacağım ve olamam... Bu bütünüyle onur kırıcı. Şimdi bunun için bir davalı ve davacı olarak, bir yargıç ve suçlu olarak beni acı çekmek, kendimle birlikte herşeyi yok etmek için var eden bu saygısız ve küstah doğayı mahkûm ediyorum... Ve doğayı yok edemeyeceğime göre, hiç kimsenin suçlayamayacağı bu zorbalıktan usandığım için yalnızca kendimi yok ediyorum."* (Dostoyevski)

Ya ölüm? İntiharın sonucu olan ölüm; o, bir çözüm mü?

"Çözümsüzlüğün çözümü" anlamında "evet"...

"Çözümsüzlüğünün çözümü"nü, intiharda "arayıp/bulan" için ölüm; bir "armağan" olmasına "armağan"dır ama; aynı zamanda da kaçıştır, korkaklıktır... "Korkaklığın cesareti"dir...

Belki çok ama pek çok "sıkıntılı ve huzursuz"um ama, korkak değilim. Ya da "korkaklığın cesaret"ne sığınıp, kaçmak istemiyorum hâlâ oncasına rağmen...

Neden mi?..

Şarkılarım hâlâ senin için de ondan...

İki Şiirin Öyküsü

Berrin TAŞ

Şiir bir iç-çalışmadır. Ben kendimi yarattığımın... yaratacağımın karşısında özgür hissediyorum. Yaratma sürecinde bütün öğrendiklerimi unutuyorum... kaygılardan kuşkulardan arınıyorum... her yaratım yeni bir başlangıç. İç yaşantımın yoğunluğu... karmaşıklığı seçme yapmamı... ayıklamamı... ayrıştırmamı zorunlu kılıyor. Sözcüklerin seçimi... neyi nasıl yazacağımın belirlenmesi gerekiyor. Neyi yazacağım çoğunlakla ilgilendiklerimin sorun yaptıklarımın beni zorlaması sonucunda belirleniyor. Nasıl yazacağımsa yazmayı düşlediklerimi nasıl anlatabilirim... nasıl verebilirm sorusunu kendime sormam ve soruyu yanıtlamamla açıklık kazanıyor. Evet ben yaratımım karşısında özgürüm... seçerken ayrıştırırken özgürüm ama şiir de benim karşımda özgür. Bu ne anlama geliyor... anlatayım.

Ben herhangi bir konuyla ilgilenmem gerektiğini düşündüğüm için ilgilenmem. Gerçekten iç dünyama süzülüp kendini bana dayattığı zaman artık o konu... olay... durum benim sorunum olmaya başlamıştır. Dikkatimden... duyarlığımdan kaçanları gerçekte olmayan birtakım kaygılarla vermeye çalışmayı dürüstlük saymıyorum. Bu durumda şiirini yazmayı tasarladıklarımda benden bağımsız. İstesem de istemesem de onlar artık iç dünyama girmiştir ve yazılmak için olgunlaşmayı beklemektedir. Şimdiye değin çoğunlukla özümsediğim **ben**'den geçerek süzülen şiirler yazdım ama son günlerde dikkatimi çeken bir şey var. **Ben**'den geçirilerek yazılan şiiri taşımak çok güç... üstelik o şiirin ortaya çıkabilmesi için yaşamaların... yaşantıların uyarıcılığına bir olayın bir durumun bütün öteki duyumlar arasında öne çıkmasına gerek var. Bir anlamda **ben**'den geçirme şairin yaratımına yabancılaşmasına... yaratımına dışardan bakmasına olanak tanımıyor... bu da şiirin alanını daraltıyor yaratıcılığın dışlaştırılmasında biçimlendirilmesinde sorunlar yaratıyor. Öte yandan **ben**'den geçirilerek yazılan şiir çok kolay... O an'ın şiiri... yaşamaların şairdeki etkisi yoğunluğu önem kazanıyor... geriye üstünde çalışmak kalıyor. Nasıl şiir yazmalı... bilmiyorum. Ben yalnızca kendimi anlatıyorum. An'ın şiirini de reddetmiyorum çalışarak... çok çalışarak da şiiri oluşturabilirim. Dedim ya ben yaratımım karşısında özgürüm. Arayışın şiirini yazıyorum... önemli olan yaratımımın benim etkinliğim sonucunda oluşması. Ne rastlantıları reddedebilirim... ne çalışmayı küçümseyebilirim.

Şiir defterimdeki notlara dayanarak iki farklı şiirin oluşum sürecini anlatacağım. Şiirlerden biri "insan Kokusunu Toplamaya Geleceğim" an'ın şiiri... an'lık bir çağrışımın o anki duyarlılığımla buluşması sonucunda yazıldı. Öteki "Senin Kentinde Yaşıyorum" bir arayışın şiiri... şiirin anlatım olanaklarını genişletmek isteğimin şiire yaşamı ilgilendiren her şeyin girebileceğini göstermek isteğimin bir ürünü.

İnsan Kokusunu Toplamaya Geleceğim

İnsancıl'da yorucu bir gün geçirdik. Akşamüstü rastlantıyla biraraya gelen beş kişi bira içiyoruz. Ayhan Ergün, Nihat Ateş, Leyla Şahin, Cengiz Gündoğdu ve ben. Samimi... keyifli bir sohbete başladık. Herkes ötekinin ağzından lafı kapıyor... hepimizin söyleyecekleri var. Gündoğdu'yla dergide hemen hemen aynı şeyleri yaşadığımızdan lafı birbirimizin ağzından alıyoruz... dur sen konuşmaya başlayınca bana sıra gelmiyor ben anlatacağım diyorum. Bir ara Ayhan beni susturuyor sus ya biraz da Cengiz abi anlatsın... Sohbet devam ediyor... dur şimdi Leyla anlatsın... şimdi sıra Nihat'ta... sen ne diyordun Ayhan. Konu şiire geliyor... dört şair ve bir eleştirmen (o da şair bana göre) biraraya gelip de şiirden konuşulmaz mı. Gündoğdu biz şairlerin şiirlerin oluşum süreçleriyle ilintili yazmamız gerektiğini söylüyor. Bunu yazmanın gençlik için yararlı olacağını düşünüyor... (bu yazı da o geceden doğuyor!) bu arada ben biraz kaygılıyım kızım beni bugün erken bekliyordu. Ona telefon açıyorum gecikeceğimi söylüyo-

rum. Yine de tam rahat değilim... onu yalnız mı bıraktım acaba. Ama sohbet öyle güzel ki... gidemiyorum. Bu içten sohbete gereksinimim varmış. Arada bir gitmek için ayaklanıyorum... zorla oturtuyorlar... on dakika daha hep beraber gideriz. Bir ara Leyla Şahin kocasıyla kendisinin bir düş kızları olduğundan sözediyor. Sanki yaşayan biriymiş gibi onun sağlığıyla... ne yaptığıyla ilgili konuştuklarını anlatıyor. Gülüyoruz... Gündoğdu şair budur işte diyor. Leyla'nın anlattıkları benim kaygılarımla buluşuyor. Masada kağıt ve kalem var... Leyla anlatırken ben yazmaya başlıyorum

Sen benim düşlerimdeki çocuk
bekle beni üşütmeyen zamanlarda
gülümseyişlerin önemsendiği
anlarda geleceğim
Geleceğim gözlerin
alevden bir dünya
olunca
papatya tarlasında
anılarını bırak
geleceğim
insan kokusunu toplamaya

Konuşma sırası bana gelince şiiri okuyorum. Nihat elimden kağıdı kapıyor... ayağa kalkıyor bir de ben okuyacağım benden dinleyin diyor... beğeniyorlar.

Bir Sonraki Gün

Şiirde düzeltmeler yapıyorum bazı sözcükleri çıkarıyorum. "Benim" sözcüğü gereksiz çünkü düşlerimdeki çocuk demek zaten ben yerine geçiyor. Geleceğim sözcüğü gereksiz tekrarlanmış, onu da çıkarıyorum ve bu sözcüklerin çıkması şiiri eksiltmiyor. Bir de dizelerin düzenlenmesinde değişikler oluyor... sesi önemsiyorum.

Sen düşlerimdeki çocuk
bekle beni üşütmeyen zamanlarda
gülümseyişlerin önemsendiği anlarda
gözlerin alevden bir dünya olunca
geleceğim
papatya tarlasında anılarını bırak
insan kokusunu toplamaya geleceğim.

Yeniden ikinci bir düzeltme yapıyorum.

"bekle beni"den sonra bir duraklama olmalı, onu da dizelerin yerleştirilmesiyle vermek olanaklı. Şiir son şeklini alıyor.

Sen düşlerimdeki çocuk
bekle beni
üşütmeyen zamanlarda
gülümseyişlerin önemsendiği anlarda
gözlerin alevden bir dünya olunca
geleceğim
papatya tarlasında anılarını bırak
insan kokusunu toplamaya geleceğim.

Senin Kentinde Yaşıyorum

Uzun süredir düşünüyorum... şiirin alanını genişletmek gerekiyor. Sözcükler yetmiyor anlatım olanaklarını genişletmeli... şiire yeni açılımlar getirecek denemeler yapmalı. Yaşamı ve insanı ilgilendiren her şey şiire girebilmeli. Evet sorun da burada başlıyor... nasıl sorusuyla birlikte. Bu soruyu kendime sormaya başladığım zaman aradığım yanıtı bulmadan o şiiri yazmaya devam edemiyorum. Yanıtlar yaşamın içinde yaşama süreçlerinde beliriyor. Yarım yamalak dizeleri... içimden kopup gelen sözcükleri tamamlamak istemiyorum. Yazmak istediğim şiiri daha önce yazdığım biçimlerle... yazma yöntemiyle veremem. Bu yetersiz kalıyor... birşeyler eksik.

Bir gün bir arkadaşımı görmeye gidiyorum. Arkadaşımın evi beni etkiliyor... eve dönünce şu dizeleri yazıyorum.

18 Temmuz 1993

Terkedilmiş bir ev
içinde yaşayanlar var ama
terkedilmiş bu ev
duvar diplerinde örümcekler
yuvalanmış
eşyalar gelişigüzel yerleştirilmiş
tozlanmış masa sehpa yılları
taşıyor üzerinde
garip bir duyguya kapıldım bu evde

Şiirleştirmeden bırakıyorum çünkü henüz ne yapacağımı bilmiyorum.

19 Temmuz 1993

Her yanı örümcekler kaplamış
tozlar saltanat sürüyor sehpalarda
sağa sola atılmış gazeteler

Yarım bırakılmış şiir çalışmaları birbiriyle ilgisi içiçe geçmiş farklı şiirlerin dışavurumu... bu yoğun iç yaşantının bir sonucu. Ayıklayana... ayrıştırana değin ilgisiz dizeler yazılacak.

29 Temmuz 1993

Ben senin duygularının eviyim
dönüp dolaşırsın sokaklarda
bulmak için kendini bana gelirsin

Arkadaşımın eviyle sevilen insanın birlikte duyumsanması yukarıdaki dizeleri yazdırıyor. Bu dizelerde tamamlanmadan kalıyor... sıkılıyorum. Geri kalanını yaşam içinde tamamlamayı bekliyorum.

3 Ağustos 1993

İnsan hep aynı kül
tarihin alevinden kalan
o alev ki yanar avuçlarında
otuzyedi bedelin
ateşi taşır geleceğe

Yazmaya çalıştığım şiire Sivas'la ilgili anılar karışı-

yor... bu bölüm Sivas'la ilgili yazdığım şiire girmiyor.

6 Ağustos 1993

Konuşmanın anlatmanın
bittiği çizgide
bakmanın ve görmenin
oluşturduğu bir yer var
seni orda bekliyorum.

Bu dizelerinde sonuçta ortaya çıkacak şiirle ilgisi yok. Bir anlamda ben şairin karmaşık iç dünyasını yansıtmayı ve bu karmaşanın nasıl düzenlendiğini göstermeyi istiyorum. Yazdıklarımın hepsi bir arayışın göstergesi farklı görüntüler... yaşamalar düzenlenmek zorunda ama ben, henüz şiirde ne vermek istediğime... nasıl vermek istediğime karar vermiş değilim. Bu benim için yeni bir deneme.

7 Ağustos 1993

Bütün bağlarımı çözdüm
ve gökyüzüne yükseldim
ordan seyrediyorum
zavallığını insanın

Her zamanki gibi yarım bir çalışma.

Evde tüp bitti... havagazını kestiler doğal gaz bağlanacakmış. Geçici olarak piknik tüpüyle idare ediyorum. Tüpü değiştirmek üzere gidiyorum. Çoğu kez yaptığım gibi arabamla yanlış yollara giriyorum... kendi kendime söyleniyorum. Yapacak çok işim var... bir de yolları karıştırdım şimdi... kahretsin. Çıkmaz bir sokaktan geri dönerken bir görüntü gözlerime ulaşıyor ve beni etkiliyor. Eski bir evin önünde hüzünlü yaşlı bir adam oturuyor ve demir yığınlarının üstünde oynayan iki çocuk var. Yaşlı adam evin önüne atılıvermiş eski bir koltukta oturuyor. Arkadaşımın evinde gördüklerimle yaşlı adamın görüntüsü birbiriyle buluşuyor zihnimde... şu dizeleri yazıyorum.

21 Ağustos 1993

ayağı kırılmış birkaç koltuk
güneşte kurumaya bırakılmış
başı eğik yaşlı adam
eski kerevet solmuş minderler
demir yığınlarının üstünde oynayan
kapıda unutulmuş iki çocuk

Bu arada söz dinlemez bir biçimde araya başka şiirler giriyor. Yoğun bir iç yaşantıyı ayrıştırmak zorlu bir çalışma gerektiriyor. Bu arada daha az bir çalışmayla "SON YAKARI"yı... "İNSANIN AYAK SESLERİNİ" yazıyorum... ama benim aradığım bu şiirler değildi. Yalnızca aradan çekilmeleri için onların yazılmaları gerekliydi... yazarak onlardan kurtuluyorum. Üç günlük bir çalışmayla "BEN TOPLUMUN SUSKUNLUĞUYUM"u da yazıyorum... böylelikle içiçe geçmiş üç şiiri birbirinden ayırarak tamamlıyorum... ama ulaşmak istediğim şiir başka.

Başka bir gün şiirde vermeyi düşlediklerimi kentle bir kentin insana duyurabilecekleriyle verebileceğimi düşünüyorum ama bu alışılmış anlamıyla bir kente hayranlığın anlatımı olmayacak. O kentin içindeki insan... düşlenen bir yaşamın belirişiyle birlikte verilmeli. Sevdiğim insanın bana düşündürdükleriyle... çağrıştırdıklarıyla kent birleşiyor. Sevdiğim insanın içinde yaşadığı... iç dünyasıyla kendini içinde bulduğu... benimde kendimi bulduğum olması düşlenen kenti vermek istiyorum.

Şimdi elimde neler var bir bakalım. İç yaşantımla kurduğum bir kent... yarına taşınmasını istediğim o kentte sevdiklerimi de istiyorum. İnsanların davranışlarıyla... birbirlerine bakışlarıyla anlam kazanan o kentte neler olup olmadığını düşünüyorum.

O günlerde Cağaloğlu'nda bir adamı ceketini satmaya çalışırken görmüştüm. Ceketini sattığı için utanıyordu, sanırım... insanların yüzüne bakmıyordu ve yavaş duyulan bir sesle ceketimi satıyorum diyordu. İçimden onu yanıtladım. Seni ceketini satacak duruma getirenler utansın. Görüntüler birbiriyle bütünleşerek eksik parçalar tamamlanıyor. Düşlenen kent... yaşlı adam... kapıda oynayan iki çocuk... ceketini satmaya çalışan adam ve bütün bunları kağıda nasıl geçireceğim... nasıl anlamlandıracağım.

Peki aşkı nereye yerleştireceğim... o da aynı kenti istediğine göre fazla düşünmeden "SENİN KENTİNDE YAŞIYORUM" diye başlayabilirim. Kalemimi rahat bırakıyorum... kendimi sınırlamamalıyım... sonra üstünde çalışırım.

3 Ekim 1993

Senin kentinde yaşıyorum orda
örümceklerin bile bir anlamı var
tozlanmış sehpalar yerlere atılmış
şişeler gazeteler geçip giden
hayatın karşısında zamana
direneni hiç değişmeden kalanı
simgeliyor... hızla sarsılan
değerlerin yanında senin kentin
güvenli bir sığınak.

Senin kentin güvensizliği çağrıştırır
neye dayandığını bilmeyene
Senin kentinde şarkılar Spartaküs'ü
anlatır duyarlılıklar Cağaloğlu'nda
ceketini satan adamın görüntüsünden
bağımsız değil. Senin kentinde duygular
parayla değiştirilmez... para
karnını doyurmak içindir
biriktirmek için değil...
Senin kentinde duygulanımlar
insanı barındırır... çaresizliği değil.

Senin kentinde aşk yenilmez
öteki insanın koyduğu kurallara
çünkü öteki insan
aşktan bağımsız değil
aşk insansız değil

Senin kentinde acılar paylaşılınca
azalır... çoğalan dirençtir yalnızlığa

Senin kentinde şiirler insan yaratır
şairler kimsesiz değil

Senin kentinde ayağı kırık bir koltuk
bile yalnız değil... güneşte kurumaya
bırakılmış başı eğik yaşlı adam
sevgiyle ayağa kaldırılır
Senin kentinde eski kerevet solmuş
minderler anıları canlı tutmak
içindir. Senin kentinde demir
yığınlarının üstünde oynayan...
kapıda unutulmuş birkaç çocuk
ağlarken küskün değil

Senin kentinde binalar türküler
söyleyerek yapılır... ekmek
paylaşılır yorgunluğun ardından
Senin kentinde insanlar yalan
söylemez... korkmaz hiç kimse
gerçeğin çıplaklığından
Senin kentinde sessizlik ölüm değil...

Senin kentinde hergün yeniden doğuyorum.

Şiir hemen hemen tamamlandı... yalnızca bazı bölümlerde ufak tefek değişiklikler oldu. Giriş bölümüne:
"Ben senin duygularının eviyim
dönüp dolaşırsın sokaklarda
bulmak için kendini bana gelirsin"

dizelerini ekledim. Birinci bölüm olduğu gibi kaldı yalnız dizelerin düzenlenmesi gerekti, okurken akıp gitmesini istiyorum. Sözcüklerin düzenlenmesi şiirin sesini bozmamalı. Senin kentin güvenli bir sığınak dedikten sonra sanki o güvenli sığınağın farklılığını... anlamını vurgulamak istedim. Birinci ve ikinci bölüm arasına şu iki dizeyi ekledim.

"Sen koruyansın insanın binlerce yılda biriktirdiğini
sen yıkansın kendini bilmeyenin sarsılmaz
saltanatını

Üçüncü bölümde Cağaloğlu'nun belirleyiciliğinin yerine "sokakta ceketini satan adamın..." demeyi tercih ettim. "Senin Kentinde duygular değiştirilmez parayla" demek ses olarak daha uygun geldi. Yani "parayla" ve "değiştirilmez" yer değiştirdi. Şiirin öteki bölümlerinde sözcüklerin dizeleştirilmesi dışında pek büyük değişiklik olmadı.

Not: Aldığım öteki çalışmalarım bu şiire girmedi. ...şimdilik başka şiirlere de girmedi. Başka bir gün şiir yazarken araya sokulabilirler... yalnızca defterimde de kalabilirler... onu zaman gösterecek.

Şiirin bitmiş halini yeniden yazıyorum.

SENİN KENTİNDE YAŞIYORUM

Ben senin duygularının eviyim
dönüp dolaşırsın sokaklarda
bulmak için kendini bana gelirsin

Senin kentinde yaşıyorum... orda
örümceklerin bile bir anlamı var
tozlanmış sehpalar yerlere atılmış şişeler
gazeteler geçip giden yaşamın karşısında
zamana direneni hiç değişmeden kalanı simgeliyor.
hızla sarsılan değerlerin yanında senin kentin
güvenli bir sığınak

Sen koruyansın insanın binlerce yılda biriktirdiğini
sen yıkansın kendini bilmeyenin sarsılmaz
saltanatını

Senin kentin güvensizliği çağrıştırır
neye dayandığını bilmeyene
Senin kentinde şarkılar Spartaküs'ü anlatır
duyarlılıklar sokakta ceketini satan adamın
görüntüsünden bağımsız değil
Senin kentinde duygular değiştirilmez parayla...
para karnını doyurmak içindir...
biriktirmek için değil
Senin kentinde duygulanımlar insanı barındırır
çaresizliği değil

Senin kentinde aşk yenilmez öteki insanın
koyduğu kurallara... çünkü öteki insan
aşktan bağımsız değil... aşk insansız değil

Senin kentinde acılar paylaşılınca azalır...
çoğalan dirençtir yalnızlığa
Senin kentinde şiirler insan yaratır
şairler kimsesiz değil

Senin kentinde ayağı kırık bir koltuk bile yalnız değil...
güneşte kurumaya bırakılmış başı eğik yaşlı adam
sevgiyle ayağa kaldırılır
Senin kentinde eski kerevet solmuş minderler
anıları canlı tutmak içindir

Senin kentinde demir yığınlarının üstünde oynayan...
kapıda unutulmuş birkaç çocuk ağlarken küskün
değil

Senin kentinde binalar türküler söyleyerek yapılır...
ekmek paylaşılır yorgunluğun ardından
Senin kentinde insanlar yalan söylemez...
korkmaz hiç kimse gerçeğin çıplaklığından
Senin kentinde sessizlik ölüm değil

Senin kentinde hergün yeniden doğuyorum.

Çözüm, Aklın Modern Kullanımında mı İnanç Dizgelerinde mi?

Betül ÇOTUKSÖKEN

Abelardus'un, ölümüyle yarım kalmış olan **Filozof, Yahudi ve Hıristiyan Arasında Diyalog** (1) adlı son çalışması şöyle bir açıklama ile başlar: "Ayrı yönlerden üç adam görünüverdiğinde uyumaktaydım. Düşümde onlara hemen mesleklerinin ne olduğunu ve ziyaretlerinin nedenini sordum; şöyle cevap verdiler: 'Biz farklı dinlerdeniz. Aslında üçümüz de tek bir Tanrı'ya saygı duyuyoruz; ama ne inancımız aynı, ne de bu Tanrı'ya ibadet etme biçimimiz. Birimiz Pagan, onlara filozof da deniyor; o doğal yasa ile yetiniyor. Diğer ikisinin ise Kutsal Kitapları var, biri Yahudi, öteki de Hıristiyan. Uzun süre, dinlerimizi karşılaştırdık ve onlar üzerinde tartıştık; şimdi de seni hakem olarak seçiyoruz.' (2)

Abelardus adı geçen bu yapıtta akıl-inanç bağlamını, aklın inancı, inanç dizgelerini sınamasını sağlayacak bir biçimde gündemine alıyor. Genellikle Ortaçağda inancın aklı sorgulaması, araştırması ilkesi (3) egemen olmaya çalışırken, Abelardus ve birkaç başka filozof daha, aklın inancı araştırması, sınaması üzerinde dururlar. Bu diyalogda soruşturmayı üstlenecek kişi olan Filozof şöyle der: "İkinize birden soru sormakla başlıyorum, çünkü bana öyle geliyor ki, size soracağım soru her ikinizi de eşit derecede ilgilendiriyor; her türlü yetkeden önce Kutsal Kitaplara dayandığınıza göre, sizi, dininizi benimsemeye götüren akla dayalı bir neden midir, yoksa insanların kanısına ve soyunuzdan olanların size esinlendirdiği sevgiye mi boyun eğiyorsunuz?" (4)

İnancı ussallaştırma ya da ussallaştıramama bakımından işte bu nokta son derece önemlidir; ama aynı zamanda da büyük sorunları içermektedir. İnanç akıl tarafından sorgulanabilir mi? Sorgulandığında ne gibi sonuçlar ortaya çıkar? Hiç kuşkusuz böyle bir çaba daha baştan, düşünenlerden akıl-inanç ayrıştırmasını beklemektedir. Burada inançla ilgili olarak ussal bir tutum içine girilmeyecekse/girilemeyecekse, artık din bağlamındaki sözcükler sadece görünüşte birbirine eklenecek uç uca bağlanacak, zihnin anlayamadığı birtakım şeyler sadece mırıldanmakla yetinilecektir Filozof'un dediği gibi.

Fakat durumun böyle olmayıp yine de inanç içeriklerinin akla uygunluğu sergilenmeye çalışıldığında, öne sürülenler bu uygunluğu yeterince sağlayabilecek mi? Tüm akıl sahibi varlıklar için ortak sonuçlara varılabilecek mi? İnanç alanına giren her şeyi tartışmaktan yana olan Filozof daha baştan Yahudinin pek de herşeyi tartışma konusu yapmaya yatkın olmadığını ortaya koyar. Bu çerçevede Yahudi belli bir buyruğa, tanrısal yasaya uyarken, öte yandan yasanın tartışılmasının yerinde olmayacağını savunur. Üstelik Yahudilerin yasaya uyuşları, uymaları ödüllendirilmiştir de; başka bir deyişle yasaya uymanın ödülünü somut olarak almışlardır da. Bu denli yararlı, yol gösterici ve düzenleyici yapı neden öyleyse tartışma konusu yapılsın?

Ancak Filozof, Yahudiyi sorgulamaktan, onun tek yanlı olduğunu ileri sürmekten hiç vazgeçmeyecektir. Yahudiye göre yasa olmadan toplumdaki işlerin yolunda gitmesi mümkün değildir: "Yasa koymadan, bir sürü insan nasıl yönetilecek ve üstelik özgür istencine bırakılan herkes geçici heveslere de kapılırsa, durum ne olacak? Yasa daha baştan neyin suç olduğunu belirlemezse, suçluların cezalandırılmasıyla, adalet aracılığıyla kötülük nasıl ortadan kaldırılacak?" (5). Öyleyse Yasa toplum düzeni için gereklidir. Yahudilerin yasası tanrısal niteliklidir ve bu Yasaya uygun davrananlar da Tanrı tarafından ödüllendirilmektedirler. Yahudiye göre bundan daha doğal hiçbir şey olamaz.

Ancak Filozofa göre Yahudi, dininin bütün tektanrıcı dinlerin en eskisi olduğunu ve dolayısıyla diğerleri üzerinde bir üstünlüğü olması gerektiğini ileri sürmektedir. Filozof ise Yahudiliği, temel dogmaları açısından da eliştirmektedir. Bu eleştirilerin içinde en temel olanları, bu dinin evrensel olamayışı, sadece belli bir grup insana hitap ediyor olması ve sadece bu dünyanın mutluluğunu, maddesel ödülleri içeriyor olmasıdır: "Yasayı izleyenlere ya da onu çiğneyenlere, ruhun kurtuluşu ya da lânetlenmeyle ilgili hiçbir vaatte bulunulmamıştır; sadece yeryüzüne ilişkin iyilik ve kötülüklerden söz edilmiştir; asıl ve öze ilişkin olan öylesine geçiştirilmiştir." (6) Bütün ödüller sadece İsrail'in Tanrı'sına inananlar içindir; yabancıların tamamiyle dışlanması söz konusudur. Öyleyse bu dinde tam bir ayrımcılık vardır: kendilerinden olmayana karşı belirgince tavır koyma, grup içine almama. Üstelik Tanrı seçtiği bu insanlarla bir anlaşma yapmış ve bunu da sünnet olayı ile insanın etinde somutlaştırmıştır: "Yasa, sünnete bağlı olanları ve bundan böyle Tanrı'nın kayırmasından asla yoksun kalmayacak olanları ilgilendiren sürekli bağlaşmadan söz ediyor." (7)

Daha sonra Hıristiyanla tartışmaya giren Filozof, kendini, birçok yönden Hıristiyana daha yakın duyumsar. Çünkü yakınını, kendi gibi olanı sevme, evrensel olma ilkesi Hıristiyanlık için belirleyici olandır. Ayrıca en yüce iyi, sonsuz bitimsiz mutluluk, bu mutluluğa ulaşmanın aracı olarak erdemleri ele alış bakımından aralarında ortak yönler bulunmaktadır. Üstelik de Hıristiyan

usa vurmalarında felsefeden çok yararlanır.

E. Gilson'un şu değerlendirmesi durumu daha iyi açıklamaktadır sanırım: "Yahudi dehası felsefi bir deha değildi; onların dehası dinsel nitelikliydi. Nasıl ki, felsefedeki ustalarımız Eski Yunanlılarsa, Yahudiler kendilerine özgü dinsel açınlamalarını kendilerine sakladıkları sürece, felsefeyle ilgili herhangi bir şey olmadı." (8)

Oysa Hıristiyanlar dinsel görüşlerine felsefeden bir temel arama çabasına girmişlerdir; karşılaştıkları klasik kültürü karşılarına almaya değil, tam tersine özümlemeye çalışmışlardır. (9)

Ayrıca Hıristiyanlıkta eylemler için yapılan değerlendirmede eylemin salt görünür sonuçları değil, kalkış yanı da, arkaplanı da hesaba katılarak, bireyin bu bakımdan taşıdığı sorumluluk öne çıkarılır.

Dıyalog'un başında Filozofun aklın işlevi ve içerikleriyle, inanç içerikleri konusunda ortaya koyduğu karşılaştırma son derece ilginçtir: "Fakat ne tuhaf şey! Kuşaklar boyunca ve zamanla insan aklının, yaratılmış evrene ilişkin bilgisi durmadan artar; inancın ise ilerlemeden haberi bile yoktur, işte yanılgının en büyük tehlike olduğu yer de burasıdır. İnanç söz konusu olduğunda, büyük ya da küçük, cahil ya da okumuş her insan aynı inançları benimser ve inancına sımsıkı bağlanan kişi halk inanışlarının sınırları içerisinde kalan kişidir. Buradaki neden kesinlikle ortadadır; hiç kimsenin inanç konusunda kendi görüşlerini sorgulama ve herkesin kabul ettiği şey üzerinde cezaya uğramadan kuşku duyma hakkı yoktur (...)" (10). Böylece Filozof, akıl yoluyla her zaman değişen bilgilere ulaşıldığını, inancın ise hiçbir zaman değişebilen, yenilenen bilgileri içermediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tam da bu noktada iki yönün altını çizmek yerinde olacaktır: Abelardus düşsel bir ortamda sunmuştu bu tartışmayı, diyalogu; ancak bu biçimde olmasa da dinle ilgili konular o dönemlerde sürekli olarak ele alınıyordu ve dünyanın da dinlerce bölünmüşlüğü söz konusuydu; dinlerin özgül ayrımları, bölme işlemlerinin temeli oluyordu. Daha önceleri ise doğal yasaya, herkes için bağlayıcı olan akla, evrensel akla bağlanma, insanın doğasının akıl olması ve işte bu doğanın, aklın izlenmesi büyük önem taşıyordu. İşte bu iki doğrultuda ve bağlanma -akla ya da inanca- planları içinde tartışmalar halen sürüp gidiyor. Sanırım günümüzde bu durum iyice canlılık kazandı. Kuşkusuz hiçbir şey eskisi gibi değil, olup biten hangi bağlamda olursa olsun "bir kez" olup bitiyor. Benzerlikler bulma çabası çoğun insanların kolaycılığa eğilimli oluşlarından kaynaklanıyor. Öyleyse günümüzde de akılla ve inançla ilgili yaklaşımlar öncekilerden çok farklı olacak.

İşte ikinci yön de burada iyice önemini duyumsatıyor. Tartışılan kavramlara ilişkin birtakım belirlemelerde bulunmanın kaçınılmazlığı; hatta bu belirlemelerin, -kavramsal çerçevelerin- düşüncelerin ard arda sıralanışında belirleyici, yönlendirici olduğunu daha baştan açıkça ortaya koymak gerekiyor.

Şimdiye kadar kendisinden birçok altıntı yaptığım yapıtta Filozof ile Hıristiyanın sürdürdüğü diyalogda da görüldüğü gibi doğal akıl ile tanrısal aklı giderek birbirine daha çok yaklaştırma çabası vardır. Çünkü Ortaçağda akıl önünde sonunda tanrısal akla bağlı olarak işlevlerini yerine getirir. Ortaçağda beliren, Antikçağ kaynaklı görüşlere ilişkin her türlü olumlu yaklaşıma karşın, Antikçağla, Ortaçağ temelde dayandıkları varlık ilkesi bakımından tümüyle farklı konumlarda yer alırlar: Antikçağ için **yoktan hiçbir şeye varolamaz** ilkesi, Ortaçağ için ise **yaratma** edimiyle bağlantılı olarak **yoktan varetme, varolma** ilkesi bağlayıcıdır, açıklayıcıdır.

Öyleyse, dinsel tutumların genel olarak yol gösterici olduğu ortamlarda akıl denince de neyin anlaşılması gerektiği üzerinde durmak gerekiyor. Akıl, zihin gibi terimlerle eğer bilme, anlama, düşünme edimlerinin içinde yer aldığı bir işlevler alanını anlarsak, öte yandan varlık dendiğinde de, anlaşılmak, üzerinde düşünülmek üzere aklın, zihnin önüne konulanı imleyecek olursak, bu iki yönden de Ortaçağın Tanrı'ya bağlı, onun özelliklerine bağlı düşünüş biçimlerinin temsilciliğini yaptığını kavramakta güçlük çekmeyiz. Varlık bağlamındaki zorunlu varlık-zorunlu olmayan varlıklar tasarımı sanıyorum durumu yeterince açıklıyor. Bir yanda Tanrı, öte yanda Tanrı olmayan, insan ve diğer varolanlar. Tanrı, özüyle varlığı bir ve aynı olandır. Kendi kendisini ve diğer herşeyi varedendir. Asıl yaratıcıdır; herşeyi bilendir. Öyleyse Tanrı, mutlak varlıktır ve mutlak öznedir; herşey varolma, varedilme, bilme, bilinme bakımından da Tanrı'nın programına göre düzenlenmiştir.

Bu çerçevede "Logos artık Tanrı'nın Logos'udur, **Verbum**'udur." (11) Tanrı merkezde yeralan yapıdır. İnsan aklını aydınlatan ışıktır; böylece aydınlanma, ışık metaforları Ortaçağda da bolca kullanılır ama Yeniçağdakinden çok başka bir bağlamda. "Tanrı'nın mutlak özne, oluşu, tam varlık oluşu Ortaçağda üzerinde en çok durulan tema haline gelir ve insanın özne oluşu, varoluşu hep bu ölçüte göre değerlendirilir. Kendi kendisinin bilincine insan, Tanrı'dan yola çıkarak ulaşacaktır, henüz bağımsız özne oluşu; kendini, kendinden yola çıkarak kurması söz konusu değildir." (12) Öyleyse Ortaçağda da akılcı tutumlar var ama mutlak varlık ve mutlak özne bağlamında.

Kuşkusuz aklın serüveni Ortaçağla sınırlı değil; güçlü tartışma geleneği, dile yönelme, anlamları dil ve düşünme bağlamında yakalamaya çalışma ve giderek teorinin ve kavramın arkasında duran bireysel olanın varlığını keşfetme, öne çıkarma büyük bir dönüşüm noktası oluşturmaya başlıyor. Böylece baştan "Mutlak özne için söz konusu olan belirlemeler özellikle 'Ben'im, 'Ben Varım' (*) belirlemeleri ilkin Descartes tarafından tek kişiye, bireye, özneye geçirilmiştir... Mutlak özne, Descartes'ın felsefe serüveninde bireyde, insanda somutlaşmıştır, kendi kendisiyle temellendirilmek istenmiştir ama birçok başka gerekçelerle tanrısal töze yeniden dönülmüştür..." (13)

Artık bireysel akıl gündemdedir Descartes'la birlikte. Üstelik akla ilişkin, genellikle bilme yetisine ilişkin birçok çalışma, inceleme, araştırma ortaya konmaktadır. F. Bacon, J. Locke akla gelen ilk isimlerdir bu konuda. Özellikle Bacon adeta önyargılara karşı savaş açar; deneye ve deney dünyasına tümüyle bel bağla-

yarak insani aklın somut ürünlerinden biri olan bilimin, özellikle doğa bilimlerinln öncülüğünü yapar; düşünmenin üzerinde düşünerek insan dünyasına yeni düşünme yolları sunar. Onun yeni insan, yeni toplum anlayışı da tümüyle bu temel üzerinde yükselir; ilerleme düşüncesi, toplumun, insan dünyasının bilimsel yöntemle -yeni yöntemle- yeniden kurulmasının planları gözler önüne serilir. Bilimin önderliğinde artık insana ve topluma biçim verilecektir. Böylece bilimsel utopyalar dönemi de başlamıştır; öte yandan klasik pozitivizmin de temelleri atılmıştır.

Henüz aklın gücüne inanma büyük önem taşımaktadır. Ancak Descartes'ın felsefi çözümlemeleri, varoluş bakımından "Ben varım'ı öne çıkarmasıyla modern yaklaşımı da içermiş olmaktadır: Sonuç, bireysel öznenin doğuşudur. Descartes'ın zihinde bulunduğunu öne sürdüğü düşüncelere ilişkin çözümlemeleri de çok önemlidir bu bağlamda: "(...) düşüncelerden kimileri benimle doğmuş (innatae), kimileri yabancı ve dışardan gelmiş (adventitiae) ve kimileri de benim tarafımdan bulunmuş ve yapılmıştır (factae)" (14). Doğuştan idelerin güvencesi Tanrı'dır. Bir ölçüde dışardan gelenlerin de güvencesi Tanrıdır -çünkü Tanrı aldatmaz- ancak özellikle yapılmış olan idelerin güvencesi insan zihnidir. İşte bu noktada artık aklın modern, bireysel kullanımının yolu açılmış demektir. Ama bu, sürecin henüz başlangıç noktasıdır.

Öte yandan akıl henüz eleştirilmemekte, gücüne sonsuzca inanılmaktadır. Aklın eleştirilmesi, sınırlarının ortaya konması Aydınlanmanın başarısıdır. İnsan aklı, tanrısal aklın ışığı ile aydınlanıyor değildir artık; kendi kendini eleştirerek, sınırlarını araştırarak aydınlatan, kendi kendine dayanan bir akıldır bu. Aklın tanrısal akla bağlılığı çerçevesinde sık sık yapılan çalışmalardan biri de -inançla verilen- Tanrı'nın varlığının bir kez de akılla, usa vurma yoluyla kanıtlanmasıdır. Özellikle ontolojik -a priori- kanıtlama önplandadır. Descartes da aynı kanıtı benimser. Ama bir aydınlanma filozofu için ontolojik kanıt olanaksızdır ve hatta aydınlanma filozofu bu konuda ne Ortaçağ filozofu gibi ne de Descartes gibi düşünür.

Eleştiri dönemi öncesinde Kant da bu tarzda düşünür. Bu konuda E. Cassirer'in yaptığı çözümleme yerindedir. Kant'ın eleştiri dönemiyle birlikte Tanrı ile ilgili düşüncelerinde büyük bir dönüşüm ortaya çıkmıştır.

"Eleştiri dönemiyle birlikte artık öncekinden çok farklı bir söylem geliştirmiştir Kant. 'Tanrı idesi bir mutlak öz ve mutlak varlık olarak düşünülemez. Tersine burada bu ide için de deney imkânının özgül 'ilkesi' tasarlanmalı ve böylece empirik araştırmanın genel görevleri için dolaylı bir bağ kurucu ilkeye dayandığı gösterilmelidir. Ama bu dönüştürme, yani tanrı idesini bir mutlak öz veya mutlak varlık olmaktan çıkarıp, onu empirik araştırmada bağ kurucu bir ilke durumuna getirme, kuşkusuz bir paradoksu içerir. Çünkü tanrı kavramının anlamı bu kavramın, 'aşkın' (transcendent) olmasında yatmaz mı? Biz bu kavramdan, bir ilksel özü, sonlu empirik varlığın tüm olumsallık ve koşulluluğundan bağımsız bir yaratıcıyı anlamaz mıyız? Aristoteles'ten Kant'a kadarki tüm metafizikte, tanrı kavramı bu anlamda kabul edilmiş görünmektedir. Bu anlama göre, 'kendi başına' ve 'kendinde' bir öz olmasaydı, bir koşullu ve bağımlı nesneler dünyası asla düşünülemez, tüm gerçeklik özden yoksun bir görüntüye dönüşürdü' (E. Cassirer, **Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi**. Çeviren, Doğan Özlem, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 1988 ss.138-139). İşte Kant da eleştiri öncesi döneminde böyle bir Tanrı anlayışına sahipti." (15). Ontolojik bakış açıları terkedilip, sorun epistemolojik düzleme çekildiğinde, bu zorluklar ortadan kalkacak ve bu bağlamda artık Tanrı da aklın bir idesi olacaktır.

Böylelikle Kant, insanı ve insanın aklını başka hiçbir varlığın güdümüne bırakmadan kendi kendine dayandırmaktadır. Onun ideal insanı, aklını kendi aklını kullanma cesaretini gösteren insandır. Hiç kuşkusuz birçok zorluk ve bunalım da bu noktada başlayabilir. İnsana büyük sorumluluklar yüklenecektir; yolunu kendi bulmak zorundadır; sorunlarını kendisi çözümlemek ve çare bulmak zorundadır. Ayrıca (bu yeni anlayışa göre) insan olmuş, bitmiş bir varlık değildir, baştan belirlenmiş değildir. İnsan kendini ve tarihini yine kendisi yapacaktır. Bu yeni durum kuşkusuz sorunları da beraberinde getirmiştir. Bireysellik için verilen mücadele bir süre sonra, her türlü ilişkinin çoğalmasıyla, toplumsallıkların öne çıkmasıyla, yine varlıkça tehlikeli bir konuma düşmüştür: Yeni durumda, kurtarılması için büyük mücadele verilen birey, bu kez toplumsallık kavrayışları ve belirleyişleri doğrultusunda varlığını yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Toplum içindeki bireyin mutluluğu konusunda insanla ilgili olarak oluşturulan, geliştirilen yeni ideler de farklı kavrayışlar yüzünden yaşama tam olarak geçirilememiştir. Bu durumdan doğan sıkıntıların faturası genellikle modernliğe ve aydınlanmacı tutumlara çıkarılıyor. Oysa sıkıntıları aşmak için temelde modernlikten ve aydınlanmacı tutumlardan vazgeçmemek gerekiyor. Bireyselliğini kazanan **özne;** aklını kullanma cesaretini gösteren **kişi;** inanç içeriklerini sadece -bu- bireysellikler içinde barındıran -ve toplumsal ilişkilerinde inanç içeriklerini ölçü alan kul olmayıp- **yurttaş** kavrayışıyla sıkıntıları aşmak büyük ölçüde mümkün olabilecektir.

Bu yaklaşımda artık toplumsal ilişkileri düzenlemek ve ortaya çıkan sorunları çözümlemek ve ardından çözmek için belli bir grubu, inananları bağlayan başvuru noktaları ölçü olarak alınmayacaktır; herkes için bağlayıcı, genel geçer olan başvuru noktaları öne çıkacaktır. İşte bu başvuru noktalarının temelinde de Antikçağda bir ölçüde varolan ama özellikle Yeniçağda düşünsel yönden işlenen insan hakları idesi, belirleyici, bağlayıcı olmalıdır. Bu yaklaşımda din, toplumsallığın değil bireyselliğin önplana geçtiği bir alan olarak varlığını sürdürecek; toplumsal ilişkilerde bağlayıcı olmayacaktır. İnsan haklarını insanlara vermeyi değil, zaten varolan bu hakları korumayı ilke edinen hukuk düzeni sorunların çözümünde etkili olabilecektir.

Ioanna Kuçuradi'nin dediği gibi "(...) temel haklar (...) kişilerin yalnızca insan olmalarından dolayı -: kendine özgü bazı olanakları olan bir türün üyeleri olmalarından dolayı- sahip oldukları haklardır (...) Böylece bu haklar, bireylere tanınan haklar değil, toplumsal ilişkile-

rin düzenlenme biçimine göre korunan ya da korunmayan -çiğnenmesine izin verilen haklardır. Bunları korumakla yükümlü olan ise 'devlet'tir. Kişinin toplumsal ilişkilerinde -: bireylerarası ilişkilerde ve bireyin iktidarla ilişkilerinde - bu hakları korumak, 'devlet'in ana amaçlarındandır." (16)

İşte bu hakların korunması inanç dizgeleriyle mümkün değildir; hiçbir inanç dizgesi, farklı inanç dizgelerine inanan insanlar arasında ortak zemini sağlayamaz - yüzyıllar önce Abelardus'un da Yahudiyi eleştirirken ileri sürdüğü gibi. Bunu başaracak olan akla dayalı, temel insan haklarını korumaya dayalı devlet düzeni/ toplum düzeni olacaktır. Ancak bu bağlamda insanlar bireyselliklerini/toplumsallıklarını **yurttaş** olarak yaşayabilirler.

Bütün bu betimlemeler henüz hiç adı geçmedi ama laik devlet düzenini imlemekten başka bir şey yapmıyor.

Toplumsal sorunların çözümünün inanç dizgelerinde bulunduğunu ileri sürenlerin daha ayrıntılı düşünmeleri gerekmektedir. Ancak onların da ileri sürüşlerinde sık sık dinlerdeki inanç dizgelerindeki ussal yönleri ortaya çıkarma çabası içinde oldukları gözlenmektedir. Ussal olana kimse karşı değil kuşkusuz ama yine de toplumsal düzenlemelerde temel insan haklarının korunmasını ölçü almak yerine inanç dizgelerinin öne sürüşlerini ölçü almak, zaman içinde büyük çatışma ortamlarının oluşmasına yol açacaktır. Aklın modern kullanımına temel hakların korunmasını sağlamak üzere işlerlik kazandırıldığında toplumların açıları tümüyle ortadan kalkmasa bile büyük ölçüde çözüm imkânını elde edecektir. İnanç dizgeleri bu bağlamda kuşkusuz tümüyle bir yana atılmıyor, bireysellikler alanına, asıl yerine çekiliyor, zamanın geçmiş boyutundaki deneyimler de öte yandan tümüyle reddedilmiyor. İnsan dünyasında varolanlar alanında hiçbir şey aynen tekrarlanmıyor, ancak olup bitenlerin tortusu bir bakıma hep belirleyici, yol gösterici oluyor. Bütün bunlar da gösteriyor ki bizim kavramlarımız zamanla genişliyor, yeni boyutlar kazanıyor, onarılıyor. Ancak dinsel içerikler için bunu söylemek pek kolay değil. O nedenle herkesi toplumsal alanda aynı derecede bağlama gücünden yoksundur inanç dizgeleri; bu da onun içselliğinden, bireyselliğinden başka bir şeyi imlemez. **İtiraflar**'ında Tanrı'yı imleyerek "Seni bileyim, kendimi bileyim" diyen Augustinus bu içselliği ve bireyselliği son derece somut bir biçimde ortaya koymuştur.

Son zamanlarda özellikle hırpalanan akıl, modernlik, aydınlanma gibi kavramlar üzerinde yeniden düşünmek hepimizin görevidir. Bunu başarabilmek için de duygusallıklardan sıyrılmak yine ussal bir özne olarak işe koyulmak gerekiyor. Tam bu noktada Alain Touraine'in sözleri hepimiz için uyarıcı nitelikte görünmektedir sanırım: "Modern olarak adlandırılması gereken, geçmişi ve inançları silip atan bir toplum değil, **eskiyi** yıkmaksızın moderne **dönüştüren,** hatta, dinin giderek bir topluluk bağı olmaktan çıkmasını ve toplumsal iktidarları parçalayan ve öznelleştirme hareketini zenginleştiren bir 'vicdana çağrı' haline gelmesini sağlayabilen bir toplum olmalıdır." (17)

MANDELA

Dev ormanlar Afrika'da
dev gövdeli, geniş dallı
köklerinde zenci kanı
her yaprağı bir Mandela.

Dev bir güneş Afrika'da
alev alev ışınları
sanki kızıl zenci kanı
her damlası bir Mandela.

Dev bir umut Afrika'da;
kara yumruk çırılçıplak
yürümekte yalınayak
her adımda bir Mandela.

Bitti artık Afrika'da
köleliğin tam-tam sesi
güm güm vuran yürek sesi
her solukta bir Mandela.

Cenglz DOĞU

(1) P. Abelardus, **Filozof, Yahudi ve Hıristiyan Arasında Diyalog Bir Mutsuzluk Öyküsü** içinde; Çev. B. Çotuksöken, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988
(2) a.g.y., s.67
(3) Anselmus'un şu ifadesi çarpıcıdır: "Fides quaerens intellectum (Aklı araştıran inanç).
(4) P. Abelardus, **Filozof, Yahudi ve Hıristiyan Arasında Diyalog** s.70
(5) a.g.y. s.74
(6) a.g.y., ss.82-83
(7) a.g.y., s.97
(8) E. Gilson, **God and Philosophy,** Yale University Pres, 1941, ss.40-41
(9) Bkz. B. Çotuksöken-S. Babür, **Ortaçağda Felsefe,** 2. baskı Kabalcı Yayınları İstanbul, 1993 s.17 ve dev.
(10) P. Abelardus, **Filozof, Yahudi ve Hıristiyan Arasında Diyalog** ss.70-71
(11) B. Çotuksöken, "İletişim Dünyasında Bireysel Öznenin Yokoluşu" **İnsancıl. Aylık Kültür Sanat Dergisi,** İstanbul, Şubat 1994 yıl 4, sayı 40, s.9
(12) a.g.y., s.10
(*) Karş. **Kitabı Mukaddes** "Çıkış" III: 13-14
(13) B. Çotuksöken, "İletişim Dünyasında Bireysel Öznenin Yokoluşu", s.10
(14) Descartes, **Les Meditations métaphysiques,** 1963, s.53
(15) B. Çotuksöken, "Akılcı Felsefe ile Aydınlanma Felsefesi Üzerine", **İnsancıl Aylık Kültür Sanat Dergisi,** İstanbul yıl:1, sayı:7, Mayıs 1991 ss.5-6
(16) I. Kuçuradi, "Bugünkü Türkiye'de Özgürlük Sorunu" **Çağın Olayları Arasında** içinde, Şiir-Tiyatro Yayınları, Ankara 1980, s.34
(17) A. Touraine, **Modernliğin Eleştirisi** Çeviren: Hülya Tufan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994, s.354

VIII. Dilbilim Kurultayı Toplandı

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

VIII. Dilbilim Kurultayı, 26 ve 27 Mayıs 1994 tarihinde İstanbul'da yapıldı. **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi**'nce düzenlenen bu kurultayın ana konusu "Türkçe terimler ve terim üretimi"ydi. Kurultayın düzenleme kurulu, Prof. Dr. Nükhet Güz, Doç. Dr. Şeyda Ozil, Yard. Doç. Dr. Nurdoğan Rigel, Öğr. Grv. Dr. Ömer Demircan, Araşt. Grv. Rengin Küçükerdoğan"dan oluşuyordu.

Kurultayın açış konuşmasını İletişim Fakültesi dekan yardımcısı Prof. Dr. Nüzhet Güz yaptı; konuşmasında Türkçenin ulusal dil olarak iletişimdeki önemini vurguladı. İletişim Fakültesi dekanı ve TRT genel müdürü Prof. Dr. Tayfun Akgüner de kurultayda yaptığı konuşmada Türkçenin iletişim araçlarındaki kullanımına özel bir önem verdiklerini belirtti.

VIII. Dilbilim Kurultayına sunulan bildiriler şunlardı:

1. Prof. Dr. Ersan İlal, "Clup Kültürü ya da Yığınsal İletim Araçlarında Dil Sorunu"
2. Prof. Dr. Hasan Anamur, "Kitle İletişim Araçlarında Türkçe Kirliliği Üzerine"
3. Dr. İ. Güven Kaya "Türkiye'de Özel Radyo ve TV Dili"
4. Yrd. Doç. Dr. Leyla Ilgın -Yard. Doç. Dr. Nalan Büyükkantarcıoğlu, "Türkçe'de "YANİ" Sözcüğünün Kullanımı"
5. Prof. Dr. Fatma Akerson "Türkçe Yüklemde Görünüş, Zaman, Kip"
6. Prof. Dr. Şeyda Ozil "Türkçe'de Tümleç Olabilen Bazı Yan Tümceler"
7. Doç. Dr. Sumru Özsoy-Doç. Dr. Eser E. Taylan "Türkçe'de Tümce ve Eylemöbeği Belirtecimsileri"
8. Yrd. Doç. Dr. Gürkan Doğan "Dile Getirmeden Dile Getirme Sanatı"
9. Doç. Dr. Recep Songün "Erzurum Fıkralarında Anlam"
10. Yrd. Doç. Dr. Semiramis Yağcıoğlu-Yrd. Doç. Dr. Lütfiye Oktar "Metin-Okur Etkileşimi"
11. Yrd. Doç. Dr. Hülya Özcan-Yrd. Doç. Dr. Seyhun Topbaş "Dil Ediniminde Adıl Kullanımı: Normal ve Özel Eğitim Gereksinimli Öğrenciler Arasında bir Karşılaştırma."
12. Yrd. Doç. Dr. Mustafa Uslu "Almanca ve Türkçe Dil Hizmetlerinin Karşılaştırılması ve Türkçe İçin Bir Dil Hizmetleri Modeli Araştırması"
13. Araş. Gör. Erol Hacısalihoğlu "Türkçe Dilbilgisinde Sözcük Türü Adlarının Kullanımı"
14. Dr. Ali Demir "Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümünde Terim Çalışmaları Denemesi ve Karşılaşılan Güçlükler"
15. Ok. Nadiye Sarıtosun "Türkiye Türçesinde Bilim Dili ve Terim Sorunu"

vd'leri...

Bildirilerin tümünü burada özetlemenin olanağı yok. Zaten bunlar bir süre sonra büyük bir olasılıkla İletişim Fakültesi yayınları arasında kitaplaştırılacaktır.

Bildirileri dinlerken aldığım kimi notları aktarmak istiyorum:

- Bugün Clup kültürü egemen. 'Tümü kavrama' yeteneğinden yoksun bireyler yetiştiriliyor. Türk dili yabancı kuramlar aracılığıyla inceleniyor. Artık Türkçede x, w, q harfleri de kullanılmaya başlandı. Yabancı sözcüklerin farklı kullanımı kültürel ve toplumsal sorunlar yaratıyor. Ulusal kültürü geliştirmek için MEB, üniversitelerle birlikte çalışmalı, Kültür Bakanlığı bu çalışmalara destek vermeli, radyo ve tv'lerde doğru-düzgün Türkçe kullanımına özen gösterilmelidir. (Prof. Dr. E. İlal)

- Gerçekte bir dil en iyi kitle iletişim araçlarında kullanılmaktadır. Örn. BBC. Türkiye'deki tv'lerde ise yoğun bir dil kirliliği yaşanıyor. Toplum yanlış Türkçe kullanmaya yöneltiliyor, koşullandırılıyor. Türkçe öğretiminde çağdaş bilimselliği yakalayamadık. (Prof. Dr. H. Anamur)

- Ders kitaplarında, dilbilgisi terimleri sözlüklerinde aynı kavram için çok değişik terimler yer alıyor. Örn. partisip-sıfat-fiil-isimfiil-ortaç, belirteç-zarf, edat-ilgeç, fi-

il-eylem, sıfat-önad gibi. Bu yaklaşım da öğretimde çeşitli sorunlar yaratmaktadır. (E. Hacısalihoğlu)

- Her üniversite ortak çalışmalarla yabancı terimlere Türkçe karşılıklar bulma çalışmaları yapmalıdır. (N. Sarıtosun)

Kimi bildiriler, çok teknik konularla ilgili olduğu için, ancak basıldıktan sonra daha iyi anlaşılabilir ve tartışılabilir.

İkinci günün sonunda yapılan "Terimler Sorunu" konulu açıkoturumda da özellikle dil terimleri üzerinde duruldu. Filoloji, türkoloji ve dilbilim bölümleri arasındaki iletişim kopukluğundan söz edildi. Bütün dilcilerin bir dernek ya da vakıf çatısı altında toplanmalarının önemine değinildi. Dil terimleri konusunda üniversitelerin işbölümü yapıp uzmanlık alanına giren dilbilim düzeyleriyle ilgili terim çalışmasına girişmeleri önerildi. Bu çalışmaların sonucu alınınca da, yeni bir dilbilim terimleri sözlüğü ile ansiklopedisinin hazırlanmasının çok yararlı olacağı vurgulandı. Temel dilbilim yapıtlarının Türkçeye kazandırılmasının gerekliliği dile getirildi...

VIII. Dilbilim Kurultayı, gerek düzenlemesiyle gerek katılan bilimcilerin özgün bildiriyle dinleyicilerin ilgisini çekti. Bu bakımdan kurultayın düzenlemesinde emeği geçenleri kutlamak istiyorum. **IX. Dilbilim Kurultayı'nın Abant İzzet Baysal Üniversitesi**'nde yapılması kararlaştırıldı.

Kurultayla ilgili bir gözlemimi belirterek yazıma son veriyorum: Kurultaya üniversitelerimizin Türk dili ve edebiyatı bölümlerinden hemen hiç katılma olmadı. Resmi TÜRK DİL KURUMU da ne bir üye gönderdi, ne de herhangi bir katkıda bulundu. Bu da üzerinde önemli durulması gereken konulardan biridir...

DÖNEMEÇ

Gözlerin masamda
Aşkın büyüsü mitolojik
Anarken ayrı zamanlarda
Konar bir kuş dala
Ben sana, bir yüzüne
Şiirler tapınağım
İçime taşırken seni
Yangınlardan kopar gelir gülüşün
Temmuzlardan kalan
Ellerin kalır elimde
Hadi der çıksana alevden
Taşımıyor oysa merdivenler
Dönemeçlerde çıtırtı duyarım
Çözülmeler geliyor aklıma
Kanamıyor yaralarım
Sırları kabuk olmuş
Yıldönümlerinde
En sevdiğin sözcükleri eklerim
Barışın arasına dualar
Sevda kokusu yayılıyor
Geçtiğin yerler çok geç değil

Güler ÖZÇELİK

TEŞEKKÜR

Hastaneleri hep zindana benzetirim... sağlıkçıları da despot tavırlarıyla zindan işkencecilerine. Bu yüzden ne zaman zorunlu olarak hastaneye gitsem mutlaka kavgalı tartışma çıkar. Bu kez rahatsızlığımda **Medical Nursing Sağlık Kabini**'ne götürdüler. Orda yönetici Yüksel İyigün'ün insani davranışını sevdim.

İnsani davranışları nedeniyle beni sevindiren **Medical Nursing Sağlık Kabini**'ne... yönetici Yüksel İyigün'e... hemşire Nafiye Karaman'a... ayrıca beni mıncıklamayan... otur kalk diye bağırmayan **Bakırköy Devlet Hastanesi Kamu Sağlığı Merkezi** İç Hastalıkları Uzmanı Dr. Mustafa Mert'e... hemşire Hatice İmamoğlu'na teşekkür ederim.

Cengiz Gündoğdu

İnsancıl Okuyorum ve Postmodernizm

İnsancıl Sayı 41. Mart 1994. Ozan Yılmaz'ın 'Yazmak' başlıklı yazısı. Şu güzel, gerekli hem de ütopik sonuçla bitiyor: Herkes yazmalı.

Önce Sartre'ın sanat şemasına bakıyorum:

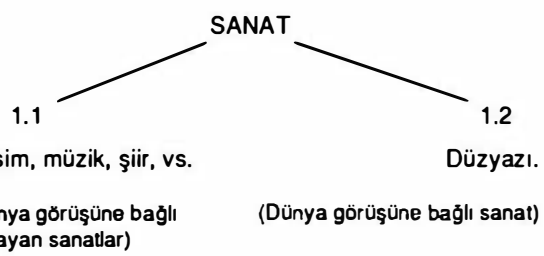

Sedat Yılmaz'ın **İnsancıl**'a mektubu. Yine sayı 41. "Faşist Carl Orf'un müziğini nasıl çok sevebiliyorum", üstüne kuruluydu. İkinci örneği: Grup Yorum'un "Dağlara gel dağlara şarkısı MHP'nin seçim müziği olmuş.

Müziği politik yapan sözleridir. Edgar Allen Poe anlatımıyla: Müziğe fikir zevkini eklerseniz şiir olur. Fikirler olmadan müzik, basitçe müziktir. (Music with the pleasure of ideas is poetry/Music without the ideas, is simply music) Bir tanıma göre: Sanat, herkesin biçim zannettiğinin aslında öz olduğunu göstermektir. Sedat Yılmaz, Grup Yorum'un "Dağlara gel dağlara" şarkısındaki özün sözler biçimin de notalar olduğunu zannediyordu belki. Oysa tam aksine, özü notalar biçimi sözlerdi. MHP biçimi/sözleri değiştirip özü/notaları değiştirmeden kullanabildi. Ama sanatçı muhalif ve özgürlükten yana olmak zorundadır. Büyük harfle: ZORUNDADIR! Otoriteden yana sanat olmaz, olmuyor. Göz ağrım mimarlık, otoritenin hizmetinde geçen tarihinden bir türlü silkinemediği içindir ki sanat olamıyor. Açıkça: Her yaratma/yapma eylemini sanattan saymıyorum. Sanat özgürlük için yaratmadır/yapmadır. Eeee. Dağlara gel dağlara şarkısının özü notalardır, bu notaların otoriteyle, karşı, yandaş, vs., hiçbir ilişkisi olmamıştır. Bu notalar bir estetik beğeniye hitap ederler, insanda coşku, hüzün, zevk, sevinç, sıkıntı vb. insanca duygular uyandırırlar. Ama (kesinlikle) hiçbir politik tavırları yoktur. Şimdi bu notalar sanat olmuyor mu yani?

Görüşlerimi şöyle toparlıyorum: Sanat apolitiktir. Müzik kendisinden başka bir şeyin göstergesi olmadığı için, notaların anlamı yine o notalar olduğu ve başka da hiçbir anlamı olmadığı için apolitiktir. Sanatçınınsa toplumsal yaşamda bir yeri vardır. Bu yer ona toplumsal yaşamda bir yer verilmemesi olsa bile! Sanatçının bu yerdeki duruşu, hem etik hem de politik duruşu sayesinde, kendisinden başka hiçbir şeyi göstermeyen notalar sanatçının etik ve politik duruşunu gösteriyormuş gibi okunurlar.

Düzyazı dilden bağımsız düşünülemez. Dil demek düşünce demektir, düşünce demek dil demektir. Böylece her sanat okunabilirlik alanında politikleşir. Kendinde apolitik olan sanat dolaşıma girer ve dünya görüşü kendini okutur.

Ozan Yılmaz'a son değinme: O. Yılmaz'ın "beylik diye tanımlanan bir söz" dediği "Tarih yazıyla başlar" ki bu söz hiçbir yerde beylik diye tanımlanmaz, tanımlamak başka ve apayrı birşeydir- tarih yazılı belgelerle başlar, yazılı olmayan belgeler tarihten sayılmaz anlamında değildir. Tarih yorum demektir, yani tarihçi demektir. Yazı, ilk bulunduğu günden beri yaşamı yorumlar, yaşam üstünedir, yoksa yaşamın kendisi değildir. (Kimsenin hayatı roman değildir, kimsenin romanı da hayat değildir.) Tarih yazıyla başlar ve yazıdan öncesi tarihöncesidir çünkü dil yani düşünce, yorum yazıyla başlar.

Ne Olacak Bu Postmodernlerin Hali?

İnsancıl Sayı 40. Şubat 1994. Mustafa Bayram Mısır. Acêlesi var. Kalemi hızlı kullanıyor ve kazalar yapıyor. **Kara Kitap**'ın üstüne üstüne sürüyor, anlaşılırdır, **Kara Kitap**'ın satışı 40 bini geçti, korsan baskısı çıktı, o da iyi sattı, herkes okudu, yazılar yazıldı, Kara Kitap

Üzerine Yazılar adlı bir kitap yayımlandı, ender görülür, hatta daha önce böyle birşey görüldü mü Türk yazınında?

Bayram Mısır, **Kara Kitap**'ı ezeyim derken postmodernizme çarpmadan da edemiyor. **Kara Kitap**'ı kollamak niyetinde miyim, hayır, ilgisi yok. **Kara Kitap**'daki modernizm postmodernizme baskındır, hem de alabildiğine! Bakmayın siz, "postmodernim, badem gözlüm" diye diye bağırlarına bastıklarına, o anlamda edebiyat her zaman çoktan postmoderndir, Cervantes'in **Don Ouljotesinde** bile postmodern ögeler vardır, **Mantık Al-Tayr**'da dahi...

Önemli nokta: Ne **Kara Kitap,** ne de Orhan Pamuk postmodernizmi temsil etmiyorlar. Kimse yahut hiçbir kitap, resim, bina postmodernizmi temsil edemez. Zaten 'temsil etme'ye karşıdır. Bu özelliğiyle (de) önceki akımlardan ayrılır. Eh, bir akım da değildir hani, bir durumdur. İletişim çağı, bilgi çağı, teknoloji, çok uluslu şirketler, geç kapitalizm, küresel medya vs.'nin etkisiyle oluşmuş bir durumdur ve ben bu durumun içindeyim, Orhan Pamuk içinde, Bayram Mısır içinde, bütün itlikler, sahanda yumurtalar, orospular içinde, marksizm de içinde. Çok dar bir platformda mı tartışılıyor... Edebiyat çevresi için evet, öyledir. Nedense edebiyatçılarımız postmodernizmi yeterince ciddiye almıyorlar. Medya da, egemen kültür de, iktidarlar da ciddiye alınmasını istemiyorlar. Geçiştirmeye çalışıyorlar. Postmodernizm eşittir kaypaklık, eşittir kapitalistleştirilmiş sanatın son şımarıklığı. Yaygınlaştırmaya çalıştıkları postmodernizm bu.

İnsanbeyinli Bayram Mısır postmodernizm tartışmalarının düzeysizliğini şöyle açıklıyor, "tekelci toplum bu düzeyde bir entellektüel tartışmayı yürütemeyecek kadar kuşbeyinlidir." Bu entellektüel açıklama beni etkiliyor ve kuşbeyinli topluma acıyorum.

Postmodernizm tarihbilime zorla sokulmadı aksine herşeyden önce tarihselci bakıştır postmodernizm. (Jameson). Ne yazık ki bilimin idealizmi hep tokatladığı da doğru değil. Paranın, piyasanın, uygarlığın hizmetine girerek, otoritenin bir kendini yeniden üretme aracı haline gelerek bilim kendi kendini tokatlıyordu. Dünyaya baktıkta görebiliriz ki şimdi idealizm bilimi tokatlıyor. Hem de Osmanlı tokadı...

B. Mısır saygısız. Bir sosyologdan şöyle sözediyor: "Türkiye'de yeni yeni sosyoloji alanında bir Fransız şarlatanı pazarlıyorlar: J. Baudrıllard!" B. Mısır böyle yazarsa...

Postmodernizm terimi gökten üç elma ile beraber eşantiyon olarak düşmedi. Modernizm zor durumda, tekliyor. İnsanlık tekliyor. Devrimin şanlı yolu bakımsızlıktan, yenilenmemekten berbat olmuş durumda, insanlık modern taşıtlarıyla bu yolda gidemiyor. Kırmızı bayrağın köşesindeki orakla çekicin yanına bir bilgisayar ekranıyla klavyesini koymak gerekiyor ama yetmiyor, vs.

Kısaltarak: **Kara Kitap** pek postmodern bir kitap değildir. B. Mısır postmodern bir kitap eleştirmek/ üstüne düşünmek istiyorsa Hilmi Yavuz'un **Fehmi K.'nın Acayip Serüvenleri** adlı anlatısı ve benim **Postmodern Bir Kız Sevdim** adlı 'başkaldırma kışkırtması' romanım gösterilebilir. Bakalım postmodernizm nereye kadar?

Süroyyya EVREN

HERKES MEZARLIĞINA

öyle çok öldüler ki
adları bende kaldı
yüzlerini unuttum.

Kendine ihaneti yaşar
Sonu susmak oluyorsa
bir sözün
Gereksizdir ses dile
Canı emilir özün.

Hayatın o tayında
Yanmaz koyun yüreğimin adını.

Saydam ve ağrılıyım
Her yaradan kabuk almış
tırnağım
Ve deniz bir yangındı suyuna
En çok ellerim harcar beni
Utanmaktan yerinize yoruldum.

Gözlerim var
İki göz, uçurum ayağına
Etini tatmak gibi kendinin
Ben sana tutulan ayna
Ey yüzünü dizine saklayan
Tan, dan---dan---dan
Yaşatmak harcın değil
Düş yaratan
yakamdan.

Vuranıyım kendimin
Ve hayat bir ağaçsa
Çek elini can
En kırık dalı benim.

"Ölüm nedir"
Susmak
Meraksızlık
Ne yürür ne konuşur
Aldırmaz aşk düşer toprağına
Düşsüzlüğüne çürür
Yani
Farkında mısınız
farksızlığınızın
Hey yürüyen ölüler
Herkes mezarlığına.

Suna ARAS

Sırrı Öztürk "İnsan, Tarih Dışı ve Üretim Dışı Arabesk Bir Yaratığa Dönüştürülmek İsteniyor"

İNSANCIL

Yeni eseriniz mart 1971'den Portelerin ikincisi çıktı. Bu eseri hangi ihtiyaçtan... nasıl bir ilkeyle yazdınız.

12 MART 1971'DEN PORTRELER 1. Cildin önsözünde kitabı hangi ilkeler uzantısında kaleme aldığımızı gerekçeleriyle birlikte açıkladık. Kitabın içeriği incelendiğinde görüleceği üzere, bu coğrafyada gözünü açan Devrimci ve Sosyalist Sol Kadro'ların bir tarihi ve devrimci gelenekleri vardır. Bu tarih ve geleneklerimiz arasında olumlu-olumsuz birçok örnek, kimi özne nedenlerle ya anılmıyor ya da tahrif edilerek çarpıtılıyor. Oysa bu tarih artısı-eksisi ile bizim tarihimizdir. Devrimci mücadelemizin, sınıflar mücadelesi ekseninde ve yörüngesinde bir nitelik ve kimlik kazanmasını isteyen her devrimci kadronun bu süreci eleştirel katkılarla aşmaya çalışmasını doğru ve gerekli buluyorum. Kimi portreleri çizmeye çalışırken, bu portre çizimi işi ile de işçi sınıfı hareketi ile sosyalist hareketimizin bütünleşip ciddi ve donanımlı bir PARTİ ve KURMAYLIĞA kavuşabilmesinin kavgasını vermek istiyorum. Sınıflar mücadelesi tarih ve geleneklerimizin uydurma ve aşırma tez ve anlayışlardan kurtulmasını, kendi yerli deneyelerimize yönelmeyi doğru buluyorum. Hareketimizin yerel ve ulusal deney birikimimizden kalkarak ancak evrensele ulaşılabileceğini düşünüyorum. Eklektik bilgi kırıntılarıyla ülkeye ithal edilen tezler, ideolojiler ve örgüt yapıları yerine, bütün insanlığın örnek alacağı, sosyal mücadelemizden esinleneceği bir modelin bu ülkede üretilebileceğini düşünüyorum. Ulusallık ve sınıfsallık dinamiklerinin özgün projeler üretebileceğini, birbirine deney aktarımı yapabileceğini, yan yana yürüyebileceğini, birbirini eleştirerek etkileyebileceğini umuyor ve bu devrimci ütopyamızın ete kemiğe bürünmesini bekliyorum.

Devrimci ve Sosyalist Sol Kadro'ların tarihindeki yanılgıları, Portre çizerek irdelerken; doğrulara sahiplenmek, eğrileri kaldırıp atmak gerektiğini amaçlıyoruz. Örgütler, kişiler, kişilikler bir emekçi gözüyle incelenirken gözetilen sorumluluk bu çerçevede ortaya çıkıyor. Tarihimize eleştirel katkı getirmek ve olumsuzlukları aşmaya çalışmak, hayatın bize öğrettiği bir gerçeklilik-tir. Geleceği kazanabilmek, yaşama müdahale edebilmek ancak bu koşulla gerçekleşme şansına kavuşabilir diye düşünüyorum. Sosyalizm ve Devrim adına geçmişte kalan bunca tatsızlıkları niçin hep sicili bozuk sollardan, döneklerden, hainlerden öğrenelim? Sosyalizm adına yapılan yanlışlıkları niçin saklayalım? Kişi ve örgütleri, onların "vukuatını" niçin öznel ve grupçu çıkarlarla genç kadroların gözünden kaçıralım? Fethi Tevetoğulları, Aclan Sayılganlar, Atilla İlhanlar vb. yerine, bu ülkede devrimci iş yapanların konuşmaya hakkı vardır. Deneylerde rol ve sorumluluk alanların eleştirel katkı yapma hakkı vardır. Eleştirel katkıyı ancak onlar yapmalıdır. Yapanlar konuşmalıdır. Herkes eleştiri yapamaz! Buna yönelenleri, siyasi şarlatanları açığa vurmalıyız.

Portreleri çizmeye çalışırken ve de henüz yaşıyorken tarihimizle hesaplaşmayı gerekli ve doğru buluyorum. Sınıflar mücadelesi ekseninden bilinçle saptırılıp sahte gündemlerle insanlarımızın oyalandığı, tekelci devlet terörünün beş koldan saldırıya geçtiği bir ortamda, elbette ciddi ve donanımlı hareketler PARTİ'ler ve onların KURMAYLARI işbaşı yapacaktır; yapmalıdır.

Vehbi Koç, Sabancı, Eczacıbaşı ile işçilerin, emekçilerin yoksul Kürt'lerin birarada kardeşçe yaşayabilmesi için "toplumsal uzlaşma", "demokrasi" ve "insan hakları" atraksiyonları yapılıyor. Aç ile tok, ezenle ezilen, sömüren ile sömürülen nasıl "toplumsal uzlaşma" yapacaktır? Sorun basit bir insan hakları ihlali ve yutturma bir "demokrasi"yi kazanma sorunu değildir. Sorun sınıfsaldır. Siyasidir. Portreleri çizerken yapılan bütün vurgular bu hedefi vuruyor. İnsanlarımızı düşündürmeyi amaçlıyor. Özellikle genç ilerici kadroları bu çerçevede etkileyip düşündürmeyi ve kazanmayı hareketlendirmeyi öne çıkarıyor. Toplumca buna ihtiyacımız var çünkü.

Ottan kökten, buhurdandan temelsiz tezler, örgütler, şefler, tarikat anlayışı gibi sol kümelenmeler dönemi artık bitmiştir. Toplumca, devrimci ahlak, devrimci siyasi terbiye, devrimci diplomasi gözetilerek politikayı yeniden sevdirecek, kütlelere güven aşılayacak, işçi sınıfını, emekçileri, gençliği ve aydınları emekten yana

yan yana getirebilecek program ve projelere büyük bir ihtiyaç var. Bu coğrafyada politika yeniden üretilecek. Marksizm yeniden yorumlanacak (Revizyonizm anlamında değil, asla!); ama her şeyden önce bu çerçevede öne çıkan-çıkarılan insan malzemesi bunu yapacağına göre, kişi ve kişiliklerin önemi daha da anlam kazanıyor. Sicili bozuk, devrimcilik adına birçok eşik aşındırmış, işi ve özel yaşamıyla çok büyük zig-zaglar çizmiş, beyni ve yüreği ile sosyalizmi özümleyerek yaşamamış kişiler bizim cenahımızdan gitsin. Nereye giderse gitsin. Çünkü bu mücadele asla pislik kaldırmıyor!..

Devrimci mücadelede bulunmaması gereken zararlı insancıklarla benim kişisel, grupsal ve örgütsel bir alıp vereceğim yoktur. Biz, HAREKETİN arınmasını, nitelikli ve kolektif insanın üretilmesi için bu yazıları kaleme alıyoruz. Yalnızca bunu yapmıyor, gerçekleşmesi için de çok yönlü bir kavgayı meslek olarak seçeceğimizi işaretliyoruz.

Yüz yıllık sınıflar mücadelesi geleneklerimiz arasında, kimsenin hakkını yemeden, kimseye kötülük etmeden, herkesin terazisini düzgün tutarak bir değerlendirme yapmayı öne çıkarıyoruz. Sınıfsal açıdan taraflı emekçi kimliğimizle. Elbette bu yazılanlar eleştirel katkıya muhtaç ve açıktır. Biz ilkin kendi kişiliklerimizi ve örgütsel geçmişimizi eleştiriye tabi tutarak dışımızdakileri incelemeyi doğru buluyoruz. Kitaplarımızda seçilen ve öne çıkan olgu da bunu göstermektedir. Elbette bir Hazreti Ömer "adaleti" içinde hareket edilmez. Bu iddiada olamayız. Asla!..

Fakat yazılanların "suskunluk kumkuması" anlayışlarıyla geçiştirilmesi gerekmiyor. Suskunluk kuşatması ilerici saflardaki düşmanlığın uzantısıdır. Elbirliği ile tüm kuşatmaları kıracağız; bunun işaretleri vardır.

Kitabınızda da vurguluyorsunuz. Şimdi de söylediniz. İnsan önemli. Kimsenin kimseyi sömürmediği dünya ideali, böyle bir dünyayı kuracak insan gerçekliğiyle çatışıyor. Biz, güzel dünya idealini gerçekleştirecek insanı nasıl yaratacağız. Bu konuda neler söyleyebilirsiniz.

Bir sosyal varlık olarak insan denilince aklımıza gelen şey: Sınıfsal ve sosyolojik gerçeklik içindeki insandır. Sosyal sınıf gerçekliği dışındaki insan tanımı, sömürücü sınıfların bir yutturmacasıdır. Bu anlamda insanın gezegenimizdeki serüveni hepimize öğretici dersler veriyor. Bilimsel Sosyalizmin bu coğrafyadaki yorumu, politikanın yeniden üretimi sürecinde insan da biçimlenecektir; biçimleniyor. Örneğin kapitalist yağmalar ve avantalar ülkesinde insan, genel anlamıyla kapitalist yabancılaştırmanın etkisiyle doğaya, kendine ve sosyal hayata ters düşen garip bir yaratığa dönüşmüştür. Kapitalist yabancılaştırmadan modern sınıflardan burjuvazi ve proletarya kadar öteki ara katmanlar da etkilenmektedir. Türkiye insanı adeta tarih ve insanlık dışı, üretim dışı bir arabesk yaratığa dönüştürülmek istenmektedir. İnsanı bu derece aşağılayıp küçülten olay ve olguları ayrıntılı inceleyebilir, ayrıca tartışabiliriz. Bunu yaparken de ilkin sosyal sınıflar arası çelişki ve çatışkılar arasındaki yerimizi belirlemeliyiz. Daha sonra insanı üretim, mülkiyet ve paylaşım üçlüsü içindeki konumuyla irdelemeliyiz. Yalnızca bu açıdan değil, insanı insan yapan etik, ahlaki, moral ve ruhsal sorunları da öteki etkenlerin yanında incelemeliyiz. Gezegenimizdeki insan genel olarak mutsuzdur. Kapitalist-Emperyalist boyunduruk kırılmadıkça insanın mutsuzluğu giderilemeyecektir. İnsana yapılan baskı ve sömürünün kökten yıkılması sürecinde insan yalnızca yeniden biçimlenecek, bir anlamıyla yeniden üretilecektir. İnsanı yeniden üretecek ortam ve koşullar yaratıldığında yabancılaştırılmış insan doğal kimliğine dönüşebilecektir. Baskı ve sömürü koşullarında insanın dönüştürülmesinin maddi-manevi zemini yoktur; olmamıştır. Evet aslolan bu türden donanımlı, organik ve kolektif ruh ve coşku taşıyan insanı iş içinde üretebilmektir. Elbette toplumların köklü dönüşümünü örgütlü insan yapacaktır. İnsan bu açıdan çok önemlidir. Kapitalist yabancılaştırmanın etkisindeki insan elbette bu tanıma girmiyor. Vehbi Koç, Sakıp Sabancı, Nejat Eczacıbaşı da bu tanıma girmiyor. Uluslararası tekelci sermayenin köşe taşları, dünyayı bölüşen hegemonlar ve onların kiralık sözcüleri, kapitalistlerin kırıntılarını dövşüren yaratıklar da insan tanımına girmiyor. Türkiye'yi bugünkü duruma getirmede rol ve sorumluluk üstlenen kirli politikacılar, "Marksizm aşılmıştır, Lenin ve onun parti anlayışı yanlıştır, aslolan serbest piyasa ekonomisidir, vb. vb." zırvalarıyla tekelci efendilerinin çizmelerini parlatanları da insan katagorisine almamak gerekiyor. İnsan, denilince, hak ve özgürlükleri için ayağa kalkan, baskı, sömürü, asimilasyon ve göçe zorlanan işçi ve emekçi halkların davası uğruna dövüşenler akla geliyor. Yaşamını esirgemeden insanlığın sosyal kurtuluşu için adayanlar akla geliyor. Politikası, sanatı, müziği, edebiyatı, tiyatrosu, resmi, sineması, ilerici gelenekleriyle donanımlı ve yontulmuş modern insan akla geliyor. Modern insan, baskısız, sömürüsüz üretim mülkiyet ve paylaşım ilişkileri içinde, adil, eşit ve özgür koşullarda üretilen insandır. İnsanın biçimlenmesi çok zordur; ama mümkündür. Devrimci ve Sosyalist Sol Kadro'lar, günümüz Türkiye'sinin koşullarını düşünürsek, kapitalist yağmadan pay almadıkları için "ahmak", "geri zekalı" gibi nitelemelerle anılmak istenmektedir. Oysa, bu "yargı" bilimsel değildir. Biz çok büyük bir kuşatma altında olsak da, insanı aşağılayan, küçülten ve kimliksizleştiren bir sistemin yıkılarak yerine insanı daha özgür ve daha mutlu kılacak bir sosyal adaletli sistemi kurmak istiyoruz. Bu türden bir sistemde insanın gerçekten doğasına uygun biçimde İNSAN olacağına inanıyoruz. Bu bilinçle sistemin baskı ve terörüne katlanıyoruz. Sosyalistlerin kavgası insan içindir. Sosyalistler, söz yerindeyse, gezegenimizi "cennet" ütopyası misali güzelliştirmekten yanadır. Yoksa hiçbir sosyalist/yeryüzünü bir askeri kışla ya da bir fabrika işleyişi yapmak niyetinde değildir. İnsana ve ahlaka karşı olan kapitalizmin yıkılmasıyla insanın yeniden biçimleneceği gerçekliği kapitalistlerce de bilinmektedir. Sovyet deneyiminin çürümesi sürecinde kapitalistler asla yeni bir "ütopya" ya da "proje" üretememiştir; bunun koşulları asla yoktur. Her şeye rağmen sosyalizm insanı insan yapacaktır. İşte bu türden çok kapsamlı ve devrimci bir ütopyanın bilinçli taraftarı isek,

mevcut insan malzemesi içinden (ki, devrimci dönüşümler için başka gezegenlerden kimse gelmeyecektir), en kaliteli, en özverili, en kararlı, en pratik örgütçü ve kolektif aklı-bilinci işbaşı yaptıracak insan malzemesi ile yola çıkılacaktır. Önemli olan birlikte uzun ve çileli bir yol arkadaşlığına hazır olmaktır. Bu çerçevede devrimci iş yapmaktır. İş yapan insanlar önlerine koydukları amaçları da mutlaka gerçekleştirirler. İnsanın ve insanlığın gerçekten kurtuluşu için başka bir seçenek var mıdır? Yılgınlığa ve karamsarlığa düşmeden (ki, tablo gerçekten çok kötü ve karamsar olsa da...) insan için dövüşerek insan olmayı hakedeceğiz. Buna zorunluyuz.

Yanıtınız... İnsan için istediklerinİz bizim de yaşamdan söküp almayı düşlediklerimiz... ancak kapitalizmin duyarsızlaştırdığı yabancılaşmış insanın iç dünyasına nasıl girebileceğimizi konuşmak gerekiyor... ne dersiniz.

Kapitalist-Emperyalist sistemin insana ve insanlığa karşı saldırısı, Sovyet deneyiminin çözülmesiyle "yeni" bir boyut kazandı. İnsanlık şimdi daha kapsamlı bir barbarlığın saldırısına boy hedefi olmuş durumda. "Yeni Dünya Düzeni"nin amacı, insanı daha da yabancılaştırıp esir almayı planlıyor. Elindeki "çağdaş uygarlığın" kazanımı araç ve gereçlerle "YDD" egemenliğinin sürekliliği için çok yönlü çaba gösteriyor. Uluslararası tekelci sermaye en başta ABD, AET, Japon, Alman vb. sermayelerin hegemonya kurma ilişki ve çelişkileriyle sürdürülmek isteniyor. Bir yandan "YDD"nin kuşatması, öte yandan hegemonlar arası çelişkiler, bizim cenahta da, Sovyet deneyiminden çıkarılmaya çalışılan deney ve derslerle, ezilen ve sömürülen, yeni sömürgeci anlayışların kuşatmasından büyük zarar gören top yekun bir insanlık... Siyasal ekonomik krizini bir türlü aşamayan kapitalist sistemin insana ve insanlığa barbarlık dışında vereceği bir şey yoksa (ki, kesinlikle yoktur; olmamıştır; yarın da olmayacaktır.), insana ve insanlığa ilgi duyan, kapitalist yabancılaştırmanın zararını benliğinde-bilincinde duyan herkes kapitalizme karşı dikilecektir. İnsan denilen sosyal varlık, öğrenmeye yatkın mükemmel bir yaratıktır. İnsana öğretirsen öğrenir; örgütlersen örgütlenir; mücadele alanına çekebilirsen gelir. Ben insana güveniyorum. Yabancılaştırma onu kötürüm duruma getirse de, insanın yine de bir hitap edilecek yanı, çürümemiş bir dokusu vardır; bulunacaktır. Sınıfsal çıkarını görebilme konusunda çok yönlü kuşatma altındaki insan, eninde sonunda bu kuşatmayı kırmak için eyleme geçecektir. Geçmek durumundadır. Karamsar, ufuksuz ve umutsuz "aydın", kapitalist kuşatma, "YDD"nin saldırısı karşısında sinik bir yaratıktır. Bizim sözümüz böylelerine değil, doğayı, insanı ve toplumu dönüştürmeyi önüne koymuş donanımlı bir kurmaylığın organik parçası olan hakiki aydındır. Donanımlı aydın insanın iç dünyasına girmenin yol ve yöntemlerini araştıran, bulan ve dönüştürmeyi gündemine alan aydındır. Yabancılaştırılmış insanın kazanılmasının aspirin misali bir ilacı ya da reçetesi yoktur; olamaz. Burada sorun kapitalizme, "YDD" saldırısına, hegemonların krizine ve aralarındaki çatışmalara nasıl bakıldığı sorunudur. Baskı ve sömürüye karşı donanımlı bir taraf olma sorunudur. Bu taraflı kimliğimizle sosyal pratikte birlikte iş yapılmasını öne çıkarma sorunudur. Bu sorunun çözüm yöntemleri bir yandan işin içine girerek, öte yandan iş içinde proje üreterek bulunacaktır. Teorik soyutlanmalardan somuta indirgenen düşünce-davranış bütünlüğü çizgisi insanı etkileyecektir. Bütün içtenliğimizle, bilinç ve kararlığımızla bu noktaya yüklenmeliyiz diye düşünüyorum.

İÇİMİZDEKİ

Ellerim seyreltildi yalnızca
ölmen başını parmaklarına aralı
acımasız penceremde,
yutulacak bir yalnızlıkla düşünüyorum,
kumlarda bir martı teni
buruk rahminde
lüks bir güneşli günü nasıl korursa
bedenimden yeni bir güzle
ölüme susan insanlar felaketi,
organik özgürlüğün uyarısı
gücün uygulanma utkusu...

ruhsal orduların olmuştur genelde anlıyorum
çölde sürünen bir takım hesaplaşmalar,
bir saniyelik tarlasında ölüme hazırlanış
olsun biri artık yönü ne olursa
birinci ödül oynarlar birileri,
yarım kalan ilişki tamamlana dek kendi
masalını yaşayan her köşe öyle
korunmaktadır.
sahaya uzlaşırsak artık tek
kafasında gölgesidir başarı,
içimizdeki öfkeyle bir ukde bitmemiş ifade
aslında ağzında derinlere gelmekte.
burda tutuyorum kimsen seni
ben yağmurdu satılması tehlikeli sesin
zevk ki derinden yaralar
bilinç dışından pembe kahramanlar
çatışmasını biri giriştiği
düşünür amacı acısı vardır,
uyumuş aynı duran başlarında
bütün bunlar...

Fİlİz ÖZTÜRK

Boksör

Asım ÖZTÜRK

Kıvırcık saçlarının çerçevelediği tablomsu aydınlık yüzünde şirin mi şirin bakan gözleriyle mahallenin en sevilen çocuklarından biriydi. Büyümek sorunların da büyümesi demekti yaşadığı çevrede. Bütün istediği ezilmeden, insanca yaşamaktı. Kendi yolunu çizmek isterken hergün hırpalanmak canını fazlasıyla sıkıyordu.

Kavga etmeyen erkek olmazdı, öyle diyorlardı. Gerekmedikçe kavga etmemeyi seçebilirdi, seçemedi. Yediğinin bir fazlasını atmayı seçti. Bu yolunu çizdiği anlamına da geliyordu. Bunu çok geç hiç de beklemediği bir anda, anlayamadı bile...

Düşünen beyin sorunlara çözüm bulabilirdi. Yüzyıllardır insanlık bu düzeye düşünerek, düşündüklerini uygulayarak gelmişti. Çözüm boks olabilir diye düşündü. Evet boks iyi fikirdi. İyiden öte esaslıydı. Filmlerdeki gibi... Hem esas oğlanlar da herkesi dövüyordu. Hepsi de esaslı boks yapıyor olmalıydılar.

Kendini antrenman salonunda kum torbasını yumruklarken buldu. Kendini orada buldu ama doğrusu kendini bulamamıştı. Bunu fazla düşünmedi. Kum torbasına sallanan yumrukları kum torbasını sarsmaya başlayınca, kendini hırpalayanları düşündü, düşündükçe vurdu vurdukça düşünemedi. Düşünmeyi unutmuş gibiydi.

Enine boyuna serpilip yumruklarının gücünü duyanlar daha bir farklı mı bakıyorlardı ne!.. Biraz da korkuyorlardı galiba, evet bu kesin. Korkuyla karışık saygılarından sevgi adı altında yağcılık yapıyorlardı kendisine... Öyle olmasa akranları, hatta birkaç yaş büyükleri abi derler miydi!..

Artık önemli birisiydi, kendisini hırpalayanları olur olmaz dövmeyi ne dövmesi süründürmeyi bırakmış, bölgesini temsil eden bir boksör olmuştu.

Her önemli kişi gibi bir lakabı olmalıydı. Tıpkı filmlerdeki gibi. Yapıştırıca çıkmayan etiket gibi. Aldığı ilk madalyalar bu sorunu kendiliğinden en doğru biçimde çözdü. Boksör...

Kendi sorunlarının tümünü çözüyordu boksör. Tabii ki yumruklarıyla. Küçük kardeşinin elbiselerini giyen ağabey gibiydi. Bu dar çevreye sığamıyordu. Bir yerlerde onu bekleyenleri, belki de dünyayı kurtarmalıydı. Akşamları kendi kendisiyle başbaşa kaldığı saatlerde, dünyanın yanısıra kendisini de kurtarmayı düşünüyordu. Akşamların o saatlerinde belki de tek doğru kararını verip eğitimini tamamlamaya koyuldu.

Yaşamında hep birşeyler eksikti. Evine döndüğünde dersleri, notlarıyla değil o gün birilerini dövüp, dövmediği ile ilgilenen insanlar buluyordu. Kaçmak istemiyordu, sahile inip rahatlamaya çalışıyordu. Sahildekiler de farklı değildi. Birşeyler yanlıştı. Enikonu rahatsız ediciydi. Ama hangi şeyler ve neler...

Boksör ders çalışmaz, ileriye dönük düşünmez boks yapardı. Bu düşünce cebindeki kimlik kartından daha belirleyiciydi, boksör...

Okul bir sığınak gibiydi. Boks yapması gerekmeyen tek yer de orasıydı. Orasıydı ya; okulun dışında koca bir dünya vardı. Evine, sahiline gitmezse yalnız yaşamalıydı. Bir insan için düşünülemezdi bile. Zaten çevresinde yumruklarından yardım bekleyenler onu yalnız bırakmıyorlardı.

Tek lira harcamadan yiyip, içip gönlünce geziyor hatta tatile gidiyordu. Kızlarla beraber oluyordu, hem de yabancılarıyla. Okusa bu yaşamı sürdürmesi yalnız diploma ile olanaksızdı. Hergün gazeteler yazıyordu diplomalı, diplomasız işsizler ordusunu. Kötü şöhretli bir ordunun neferi olmak niye. Kendi krallığını kurmak varken!.. Güç ondaydı, bütün bunlar ona ait ondan alınamayacak yumrukları sayesinde oluyordu...

Bilgi eskiyip, unutulurdu. Yumrukları öyle miydi, aksakallı bir ihtiyar oluncaya değin, var oldukça kendisine aitti!.. Kendisine bu denli ihtiyacı olan insanlara ihanet edemezdi, bu ona yakışmazdı. Öz be öz Anadolu çocuğu olarak yakışmazdı.

"Boksör gel demlenelim. Boksör geçiyor. Bu O!" Böyle diyorlardı. Az şey mi bunlar. En azından aldığı madalyalar kadar önemliydi. Kimlik yine iç ceplerden birinde unutulmuşken ona ihtiyacı olanların feryatlarını duyuyordu. Gereğini yapıyor, karşılığını da alıyordu!

İnsanlar gibi, çözümlenmeyen sorunlar gibi olaylar da büyüyordu. Artık yakınındaki kişileri rahatsız edenleri rahatsız etmekle yetinemiyordu. Her yeni olay, yeni bir siparişti.

GEMİ

Ben bu limana hiç bağlanmadım
Ama orda duruyorum
Küpeştem boyanmış
Cilalanmışım
Güvertemde birileri geziniyor
Biraz Romalı sanki Mısırlı biraz Yunanlı

Bu su bizi doğu'ya mı götürecek
Yine mi yitirilmiş yoruldum yetişmekten
Çünkü herkesin bir Kudüs'ü var

Kaç kez kopardım halatlarımı
Oynaşırdım özgürce
Sevincin ve hüznün köpükleriyle
Ne zamandı ve nasıl anımsamıyorum artık

Gelip kondu direğime
Doğamamış bir çocuğun tükenmez alınganlığı
Anladım
Yanlış bir coğrafyaya açmışım yelkenimi
Başkasını taşımaktan kolay değil
Taşıyabilmek kendini

Şimdi bir yük gemisiyim
Saban silah ve kuşlarım
Ve kuşlarım
Kiraz ağaçlarına doğru

Güngör TEKÇE

Diğer insanlar, ne biçim insanlardı onlar? İşe, eve, çarşı-pazara koşuşturup hep de şikayet ediyorlardı. Geçim sıkıntısı yazlık-kışlık, giyecek, yakacak, çocuğun okul masrafları... Ooof şikayet edeceklerine kazansalardı ya! Kendisi hiç de koşuşturmadan, lise diploması ile sıkıntı çekmiyor, tatillere çıkıyor, arabalarla, kızlarla geziyordu. Onlar yapamıyorlardı. Onlar güçlü değil, boksör değil, güçsüzdüler. Onun için hem şikayet edip, hem de böyle yaşamaya mahkumdular. Kendisi öyle miydi ya; geçim sıkıntısı, yazlık-kışlık, giyecek, yakacak sıkıntısı yoktu. Çocuğun okul masrafları sıkıntısı da yoktu tabii ki. Yoktu çünkü çocuğu yoktu, evli de değildi. Evet evlenmeliydi. Hemen istediği kızla evlenebilirdi. Karısını çocuğunu hatta çocuklarını da zorlanmadan geçindirir, ne geçindirmesi yaşatırdı. Çok geçmeden evlendi boksör. Hiç gecikmeden bir çocuk da bu ikiliye katıldı. Karısı evde yuvalarını beklerken o da hayatlarını kazanıyordu.

Herkes seyirci değildi! Tek tük eleştiriler de alıyordu. Alıyordu ya; aynı şarkıyı seslendiren koroda, koro dışındaki cılız bir iki ses pek duyulmuyordu. Çoğunluk bir kez daha haklı çıkıp çatlak sesleri bastırıyordu. Kendisini eleştirenler kıskançlıklarından böyle davranıyor olmalıydılar. Kısa sürede bu kadar işi başarmış olmasını kıskanıyor olmalıydılar. Kıskançlara hadlerini de bildiriyordu. Bazılarını duymazlıktan geldiği de oluyordu. Onlara çeşitli nedenlerle saygı duyuyordu, yoksa onlarda gecikmeden derslerini alırlardı. Ne de olsa büyükleriydi. Büyüklerine saygılıydı, saygı iyi bir şeydi. Zaten topu topu kaç kişiydiler ki; onca insan dururken birkaç kişiye kulak vermesi anlamsızdı.

Hem söyledikleri doğru olsa kendisi gibi sorunsuz yaşıyor olurdular! Oysa her sıradan insan gibi sorunları vardı. Kendisinin sorunları yoktu, birkaç pürüz dışında. O pürüzler de onu değil diğer insanları ilgilendiriyordu. Sıradan insanlar gibi yaşamak beceri değil, beceriksizlikti.

Yaptığın işin bedelini nasıl ve ne zaman alacağını kendi belirlemeliydi. Kendinin efendisi olmanın ilk kuralı buydu. Diğer insanlar gibi başkalarının isteklerine bağlı yaşamamalıydı. Boksör bunları yaşamamalıydı. Tıpkı beklenmeyen sonunu yaşamaması gerektiği gibi.

Diğer insanlar işlerinin peşinde koşturarak rahata güzele ulaşacağı günleri ümit ederek yorulurken; o koşullara direnemeyişinin bu dirençsizliği her fırsatta abartarak pohpohlayanların onun kah farkında olup, kah olmadan geldiği çizgiyi görmesini engelledi.

Kendinin efendisi olma işi ile öylesine meşguldu ki; bazıları için kin kavramının üç harfli kelime olmasının çok ötesinde yaşamsal anlam taşıdığını göremedi.

Sıradan insanların, sıradan işlerinin peşinden koşturduğu sıcak bir haziran akşamı birdenbire öldü. Geride yaşatmayı amaçladığı bir eş ve henüz baba demeyi öğrenen bir çocuk bıraktı.

Ona bir metre yaklaşıp bir şey yapamamanın verdiği çaresizlikle boş gözlerle anlamsızca bakınan, mezarını birkaç damla yaşla ıslatmanın dışında bir şey yapamayan, yaşamayı amaçlayan bir eşle bir çocuk.

Okur-Yazar Bütünleşmesine Doğru

İnsansız Kalacaksın

İnsancıl'ın Türkiye genelinde dağıtımını yapan YAY-SAT'tan 1994 yılı mayıs ayında Türkiye'de kültür dergilerinin konumunu gösteren belgeler istedim. Geldi. Bu belgelere göre Türkiye'de kültür-sanat dergilerinin pazar payı %0.9. Bu pazarda okur paylar ise %1.7. Bu çizelgeler şunu gösteriyor. Türkiye'de kültür-sanat insansız.

Burda soru şu. Peki bu okursuzlukta neyin kavgası veriliyor. Bunu çok iyi kavramalıyız. Türkiye'de sistemin sanatını üretenlerin okursuzluktan şikayeti yok. Çeşitli dergilerle okuru elinde tutan sistem dergileri, okur sayısını arttırmak için kılını bile kıpırdatmıyor. Kıpırdatmaz. Çünkü onlar, çeşitli dergilerle insanın bilincini dumura uğratıyor... kültürle-sanatla ilgilenen okuru da boş bırakmıyor. Hiç kâr getirmeyen kültür-sanat alanına sistem, okurun bilinci ışımasın diye yatırım yapıyor. Kavga, işte tam burda veriliyor. Sistemin sanatını açımlayan... eleştiren... Okuma Tiyatrosuyla... konferanslarla insanın bilincini ışıtma mücadelesi veren **İnsancıl,** sistem dergileri için ciddi bir tehlike. Bundan ötürü **İnsancıl**'ın mutlaka boğulması gerekiyor. Çünkü **İnsancıl,** bütün ağır vuruşlara karşın gerilemiyor.

İşin bir yanı daha var. Şöyle Türkiye'de sanatın etkin olabilmesi için okur payının %1.7'den %20'ye çıkarılması gerekiyor. Türkiye'de okur yazarların en az %20'sini kültür-sanat okuru yapmak zorundayız.

Şunu bilmeliyiz. Türkiye'de sanatın içine tükürenler, sanatın insansızlığından güç alıyor.

İnsancıl, sanatı insanlaştırma mücadelesi veriyor. Dört yıldır milim milim sürdürülen bu mücadele etkin bir **İnsancıl** okuru yarattı. Bu okurlar, şimdi yurdun dörtbir köşesinde, sanatı insanlaştırma mücadelesinde yöntem arayışına girişti. Bir zamanlar **İnsancıl**'ın boğulmak istendiği Ankara ciddi bir kalkışmayla yöntem arayışında öne geçti. Bir okur ortamı oluşturuldu. Sanatı insanlaştırma mücadelesinde ne... nasıl yapılabilir... mücadele nasıl ileri noktalara götürülebilir. Bu sorunlar tartışıldı. Şimdi bu tartışmanın ürünlerini yayınlıyoruz.

Şu bilinmeli. Hayatımız bizim dışımızda bize... insana karşı çiziliyor... böyle yaşayacaksın deniyor. Sen bir evde oturangilsen böyle bir rezil hayatı haketmiş sayılırsın. Sanatlaşmış... özgür iradenle kurduğun bir hayatı ağız tadıyla yaşamak istiyorsan **İnsancıl okuruyla** birlikte ayağa kalk.

Unutma. Bugün oturmaya devam edersen bir gün ayağa kalkmak istediğinde ayaklarının kesildiğini göreceksin. Hiç kimse elini uzatmayacak sana.

İnsansız kalacaksın.

İNSANCIL

İnsancıl Ka-pa-nı-yor!...

Türkiye'deki sermaye çevrelerinin onayıyla, sınıfa dayatılan acı reçetelerin uygulamaya konması, beraberinde devam eden ekonomik yapının sonucu **İNSANCIL,** yayın hayatına son veriyor...

Belirli yayın kesimlerinin içine düştüğü ve/veya düşürüldüğü açmazlar yüzünden, ekonomik sıkıntılara okurun seyirci kalması sonucu bu karar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle İNSANCIL, birkaç sayı sonra kapanmak zorunda kalacaktır.

Anadolu'da birşeyler başlatma çabası vermeye çalışan dergilere yapılan okur katkısının **sadece dergi almakla kalması, herkesin içinde bulunduğu durumdan memnun olması,** potansiyel olarak varolan okur kitlesinin, yayına yeterince veya hiç ulaşmaması sorunu devam etmektedir. Bu nedenle matbaa borçlarını, dağıtım harcamalarını karşılayamaz duruma gelinmiştir. Aynı şekilde **İNSANCIL Emekçileri; İNSANCIL** için çeşitli çevrelerden borçlanmak zorunda kalmıştır. Bunun uzantısı olarak, birkaç milyon liraya ihtiyaç duyan, bir sonraki sayının sancılarını daha önceden hisseden bir yapının, hem ekonomik sıkıntıları omuzlayıp hem de yazınsal ve düşünsel anlamda üretkenliği beraber götürmesi koşulu çok ağırlaşmıştır. Dergiyi alan

okur sayısı 3-4 binleri bulmuş olmasına karşın, anlatılan bunca sorun bizlerin en büyük ayıbı değil de nedir?... Her yapılan çıkıştan sonra okurun, küçük burjuva acıma duygusuyla, geçici olan-hemen bitiveren, "arkanızdayız, yanınızdayız, çok iyisiniz, beraberiz" türünden naralar, anılan yapılarla kucaklaşmadıkça, eyleme dönüşmedikçe, içi boş, çapsız sonuçlara gebe kalacak ve hiçbir zaman baskı unsuru olamayacaktır.

İNSANCIL'ın suçu; bildik tarzlarda dergi yayımı yapmaması ve okuru edilgenlikten kurtarma çabası mıydı? Derginin satış fiyatını, abone bedelini arttırmamak için elinden geldiğince direnmesi, "belki insanlarımız yaklaşım gösterir de bize ulaşırlar" anlayışı mıydı yanlış olan... Neydi peki bizleri, **sübvanse edilen basın okurlarından ayıran?** Kendini, okurluğunu, yazarlığını, çizerliğini, bazı olayların amacını, önemini sorgulamayan, işler zora girdiğinde yarıda bırakan varlıklardan farklarımız...

Bizler "Dokularda İnsanlaşmak" söylemiyle yola çıkan, buna inanarak, güvenerek, hız ve anlam katmak için çaba gösteren insanlarsak ama bunları metodik, düzenli eylemlere dönüştüremiyorsak, birilerinin yönlendirmesini ve "kapanıyoruz"larını bekliyorsak, sistemin ertelenmiş insanlarıyla çoğu noktalarda örtüşüyoruz demektir.

İçinde bulunduğumuz dönemin; nesnel şartlarını gözönünde tutarak, tarihsel dönüm noktasında olduğumuzu algılayarak, yaşamın şekillenmesi, dönüşmesinde ortak çabalarla bir yere varılabileceğini kabul ederek ve en önemlisi, kendi kimliğimizi gözden geçirerek, bütünleşmenin kanallarını açmalıyız.

Birilerinin çağrısını beklemeksizin, kendimize yakın gördüğümüz sanat, kültür, politika kurumlarına ulaşma yollarını araştırarak, çaba göstererek ve nihayet bularak, bu üretimde tarihsel yerimizi almalıyız.

Yukarıda sözü edilen şeylere çoğu okur katılabilir ama somut adımlar atamazsa, bu bizim sorumsuzluğumuzdur.

İNSANCIL Emekçileri, bayrağı ancak bugüne kadar taşıyabildi. Bundan sonrası "insanlarımızın" çabası, yardımı olmaksızın devam edemeyecek. Beraberiz diyorsak, sıkıntılarıyla, sorunlarıyla da beraberiz demektir.

Kavgayı, paylaşımı yaşamsal kılmak için yaşam biçimi haline dönüştürmek gerektir. Bunları içimizden söylemek yerine çığlığa dönüştürelim. Her yol zorlanarak ulaşılamıyorsa, bulunduğumuz yerlerden yardımlarımızla, İnsancıl-Kitle buluşturmalarıyla, İnsancıl Tiyatro Okumalarıyla, söyleşi organizasyonlarıyla, İnsancıl-Okur, Okur-Okur tanışmalarıyla haykırış olalım. Kopuş olalım... Halay olalım... E hadi o zaman...

Uğur M. KARABAĞLI

İnsancıl Kapansın mı?

İnsancıl Dergisi çıkmaya başladığı günlerde parasal sorunlarla karşı karşıyaydı. Birtakım zorluklar göze alındı ve bir mücadele başlatıldı. **İnsancıl,** dört sene boyunca "ayağa kalk", "sen köleliğe gidemezsin", "edilgin bir okur olma" dedi okuruna. Verilen mücadele sonucu, dergi, üç binin üzerinde okura, düzenli olarak ulaşmaya başladı. Parasal açıdan yaşanan sorunlarsa neredeyse hiç değişmedi.

Derginin karşısında duran temel sorunlardan birinin parasal sıkıntı olduğu ortada. Ankara'da **İnsancıl Temsilciliği** açmak için çalışmalara başladığımız günden beri, biz de bu sıkıntıyı somut olarak yaşıyoruz. "Paranın estetiğini yapanlar için para sorunu elbette olmaz" diyor Kaan Arslanoğlu. Bu durumda, sıkıntının aşılması okurların katılımı ile mümkün olabilecektir ancak. Okurların küçük katkılarıyla **İnsancıl** için büyük bir gelir sağlanabileceğini biliyoruz. Bu katkılar bir kerelik bile olsa, şu andaki sorunun aşılması için yeterli olacaktır. Demek ki, artık, tartışılması gereken katkıların okurdan nasıltoplanacağıdır.

Çözüm seçeneklerinden biri olarak gözüken, dergi fiyatının arttırılması düşüncesine katılmıyorum. Bu katkı dolaysız bir katkı olmayacaktır. Dergi fiyatının arttırılmasıyla, **İnsancıl**'ın her dergi için ödemesi gereken vergi de artacaktır. Ayrıca, dergi fiyatıyla orantılı olarak para alan dağıtım şirketleri ve derginin satıldığı kitapçılar, daha fazla para kazanmış olacaklardır. Vergi ve dağıtımcı payı, birkaç dergi için düşünülürse, önemli miktarda bir para değil belki. Ancak, derginin düzenli okuyucu sayısının üçbinden fazla olduğu göz önüne alınırsa, bu miktar milyonları aşacaktır. Kaba bir hesapla, aracıların, üç bin derginin satışından her ay 15 milyon lira kazandıkları bulunabilir. Ankara'dan bir örnek vermek gerekirse; **İnsancıl, kitabevi adıyla çalışan bir ticarethaneye her ay para ödüyor. Üstelik bu kitabevi, ticarethane mantığıyla çalıştığı için, metalaşmamakta direnen İnsancıl Dergisine pek de sıcak bakmıyor.** Birtakım zorluklara katlanılarak, bu kadar kötü bir dönemde, derginin fiyatı 20.000 TL.'de tutulmaya çalışılıyor. Bu yazı yazılırken, belki de, dergi fiyatını attırmak zorunda kaldı **İnsancıl.** Eğer dergi, fiyatını iki katına çıkarırsa, aracıların kazancı da 30 milyon liraya çıkacaktır.

Benim şöyle bir önerim var. Dergiyi 20.000 TL. verip alan okur, derginin parasını ödemiş saymasın kendisini. Örneğin 50.000 TL'yi de derginin posta çeki hesabına yatırsın. Bu yolla, tamamen dolaysız bir katkı sağlanmış olacaktır dergiye. Eğer bu yol düzenli olarak işlemeye başlarsa, birkaç ay sonra, katkıların 10.000 TL. arttırılmasıyla, İnsancıl'ın fiyatı 10.000 TL. düşürülebilir. Böylece, hem aracılar daha az kazanmış olur, hem de **İnsancıl**'ın hedeflediği okur sayısına ulaşmak için önemli bir adım atılmış olur.

M. Burak GÜRCAN

İnsancıl Hiç Kapanır mı?

Uğur Karabağlı ve Burak Gürcan'ın yazılarının başlığını gören **İnsancıl** okuru (ve yazarı!) ne düşündü acaba? Acaba hangi ifadelere büründü yüzler?..

İnsancıl kapanıyor! Şaşkınlık?.. Üzüntü?..

İnsancıl kapanıyor! Telaş?.. Panik?..

İnsancıl kapanıyor! Kuşku?..

İNSANCIL KA-PA-NI-YOR! Belki de sevinç... **İnsancıl**'ı düşmanca okuyanlar için... Rahat bir nefes alacaklarını düşünerek!..

Ya sen **İnsancıl** okuru ve (belki de) yazarı... Senin

yüzündeki ifade hangisiydi acaba? **İnsancıl**'ın sen oldukça kapanmayacağına olan inancından mı umursamadın onu; yoksa umursamama alışkanlığından mı?

Ya bu yazı... Okuyup da bitirdiğinde bu yazıyı, yüzüne ayna tutulmuş mu sayacaksın kendini; yoksa samimiyetsizlikleri, seyircilikleri, edilgenlikleri gösteren bir aydınlatıcı fener mi kazandığını düşüneceksin?..

U. Karabağlı sözkonusu başlığı karanlık bir tablo sunmak için kullanmadı. B. Gürcan da öyle... Duygu sömürüsü yapma veya tehdit aracı olarak kullanma düşüncesi de taşımıyor her iki yazı. Sadece küçük bir zihin jimnastiği yaptılar ve yaptırdılar. Bu üç yazı, felaket tellalığı yapma adına değil; sayısı üçbine yaklaşan **İnsancıl** okurunun niye onda biri bir oranla bile etkenleşemediğini sorgulama adına yazıldı.

İnsancıl hiç kapanır mı? Herkes kendi adına bu soruyu yanıtlamalı... Ankara'da **İnsancıl**'ı (ve diğer dergileri) laf olsun diye okumayan birileri **İnsancıl** sürecinin farklılığını "farkederek", bu sürece etken (aktif) olarak katılıyor. Okur-yazar bütünleşmesi, kooperatifleşme, kollektifleşme, **İnsancıl**'la bütünleşerek sürece yapacakları katkıları istikrarlı bir çizgiye oturtma fikirlerini ciddiye alıyor, hayata geçiriyor; Ankara'daki insanî gelişimin dinamiği oluyor ve birikimler yaratıyor... Ankara'da ikiyüze yaklaşan kişi, **İnsancıl** okuyor (daha fazla olabilir)... Ama bu sayının ancak onda biri, "birileri" haline geliyor ve Gündoğdu'nun değerli deyimiyle evde oturan (hatta/sadece yazan)gillik taslamıyor.

Temel Demirer **İnsancıl**'ın Haziran 94 sayısında -İ. Bellek'ten de alıntı yaparak-sorular soramamızdan, sorunları doğru koyamamızdan sözediyor. İşte soru ve sorunlar... Bu yazıyı okuyan ve **İnsancıl**'ı benimseyip katkıda bulunduğu iddiasında olan herkes, kendine yöneltsin bu soru(n)ları... Dürüstçe verilecek yanıtlar doğrultusunda, belki bugüne dek/hiç atılmamış adımlar atılır.

Ayda Yirmibin TL Vererek İnsancıl Dergisi SATINALMAK mıdır Katkı?

Bu, katkı değil; sıradan bir ticari ilişkidir. Para veriyorsunuz, karşılığında bir dergi satın alıyorsunuz. Katkı, karşılığında hiçbir şey almamaktır. Diyelim dergi kapandı... Her ay dergi adresine aynı parayı yollayacak mısınız? "Hayır..." diyenlerin, bu yazının devamını okumalarına gerek yok! "Evet..." diyenlerse kendi bütçeleriyle karşılaştırmalar yaparak, böyle düşük bir miktarı **bile** niye fazladan yollayamadıklarını düşünecekler mi? Afedersiniz, küçük bir işlem: 3000x20.000 TL= 60 MİLYON!.. İnsancıl okuyan üçbin kişi bu duyarlılığı gösterse, sürece altmış milyonluk bir katkı sağlanır. İnsancıl'ın insanî gelişim çizgisine saygı duymanın YİRMİBİN TL'lık bir bedeli ve ALTMIŞ MİLYON TL lık sonucu... Uzun söze gerek var mı?

İnsancıl'a Övgü Dolu Mektuplar Yazmak mıdır Katkı?

İçi doldurulmamış övgünün adı "ŞakŞak"tır! **İnsancıl**'ın arayışı (ve tabii, diğer dergilerden farkı), iyi seyircilik yapan değil, oyuna da gerektiğinde katılabilen okur... Üçbinin kaçta kaçı bunun bilincinde? Bu yazının okuru, ya sen hangi "kaçta kaç"ın içindesin? Sadece "okur" olmak, gerçekten de rahatsız etmiyor mu seni?..

İnsancıl'a Teorik Yazılar Yollamakla Yetinmek midir Katkı?

İnsancıl sürecini başlatanlar böyle yapsaydı, **İnsancıl** olur muydu dersiniz? Herkes bu şekilde davransın... Evlere kapansın, fakülte tezi hazırlar gibi kitaplar arasında kaybolsun, Marksist literatürün özetini çıkarsın" **İnsancıl** da kendi kendine basılsın, dağıtılsın!..

Hedefi insan(laşma) olan, hedefi kollektivizm olan insanın bununla yetinmemesi gerekir. Sevginin, insanlaşmanın bilincinde olan sosyalist insan, kollektivizmi ve ütopyaları, hatta güncel hedefleri kağıt üzerinde kalmaktan kurtarmak zorundadır. "**İnsancıl,** diğer dergilerden farklı... O, dokularda insanlaşmanın nüansında.." gibisinden düşünceler taşıyan insan, böyle düşünen insanları merak etmek, arayıp bulmak zorunda... Her ay, "aynı şeyleri okuyup, aynı (veya benzeri) yorumlara varmakla" da tatmin olmamak zorunda.

"Bırakmayın birbirinizi benzerlerinizin... (A. Behramoğlu)."

Kübalı ozan Jose Marti ne güzel demiş "Yapmak söylemenin en iyi yoludur!" diye! **İnsancıl** okuru birlikte (de) eylemeli bu yüzden... En güzel şeyleri söylemiş olmak için... Birlikte eylemeyi "becermek", tüm ütopyaların "olmazsa olmaz'ıdır, unutmayalım!

İnsan(cıl okuru)! Hazır mısın?!.

Söylemekten bıkmadığım bir söz var: **En az nitelikli nicelik kadar önemlidir nicelikli nitelik... İnsancıl**'ın tirajını nasıl yorumlamalıyız? "Nitelikli nicelik" ise; nicelik niye arttırılmıyor? "Nicelikli nitelik" ise niye aynı şehirde bile olsak, birbirimizden habersiziz?...

İnsancıl'ın ayrımına varmakla ilk adımı atabilmişsek, niye ikinci adımı atmakta bu kadar direniyoruz? Niye **İnsancıl**'ın yaşamsını, sadece **İnsancıl** emekçilerinin sorunu olarak görüyoruz? Niye, **İnsancıl**'ın emek-

aslında yenilenen, eski alışkanlığınız...

kendisiyle,
ötekiyle,
yaşamın seçilmiş
bir boyutunda
buluşmak isteyenler için...
sohbet, çay, müzik...
farklı, renkli, kitaplı...

FİTAŞ 1 CAFE & KİTAP

"Sahiden Cafe... Sahiden Kitap"

İstiklal Cad., Fitaş Pasajı (Eski Dünya Sineması), Beyoğlu

SABAH

Düşünce suçundan mahkum olanlara..
*"Aydınına sahip çıkmayan bir toplumun aydınlığı yoktur"**

Gün fırladı gecenin ağır karanlığından
Kül rengi ışıklar doluyor sabahlara
Bir gül aydınlanarak yanıyor
Al sabaha soyunuyor sarı çiçek

Sabahı yırtıyor zifiri kara gözleri gerillanın
Mervan uyanıyor taş koyağında
M 16 silahını temizliyor doğan güne karşı
Zeyno ana düşündeydi onbirinde sıcaklığıyla

Dağ-taş çıyan kekik çiğdem sümbül geven
Yıkanmış kanlı gömlekler geceden serilmiş çalılara
Sarılmış yaralar ateş yakılmış karanlığa
Nöbette Mervan elinde silahı

Bir türkü tutturulmuş birlikte
Ben sende yanıyorum acıma son ver
Vatanımda newrozda sinende yanıyorum
Mevlam tutsaklara sabır ver

ÖNCÜ

* - A. Kadir Konuk

çisi olma gibi bir sorunumuz yok?

Öyleyse haydi... KALK! Tohum çatladı, toprak kımıldadı.. FİLİZLEN ve BOYVER!

Not: Bu üç yazı, sadece üç kişinin bireysel görüşleri olarak değil; Ankara'da seyircilikten kurtulan İnsancıl okurlarının kollektif bir ifadesi olarak üç imzayla somutlandı.

İbrahim DEMİRCAN

Yaşam İçin Ne Yapabiliriz

İnsancıl dergisiyle 92 Martında bir arkadaşın önerisi üzerine tanıştık. Bu dönem bizim Üniversitedeki ilk yılımıza rastlıyordu. O güne dek gerek aldığımız Örgün eğitim gerekse izlediğimiz kültür-sanat yayınlarının etkisiyle bir burjuva dünya görüşü edinmiştik. Büyük umutlarla geldiğimiz üniversitede karşılaştığımız gerici, sığ bir eğitim ve yaşam tarzı okula olan yabancılaşmamızı hızlandırmış ve bizi başka arayışları yöneltmişti. Yaşadığımız gerçekliği doğru ve temelden kavrayan bir dünya görüşünü henüz olgunlaştıramadığımız için üniversiteden beklediğimiz daha iyi bir eğitim ve sosyal yaşamın ne ve nasıl olması gerektiğini biliyor ama neden olmadığını -ya da olamayacağını- bilmiyorduk.

Bu günlerde **İnsancıl**'ın diğer dergilerden farkını da yeterince ayrımsayamıyorduk. Kendi yaşamımızdaki sorular ve çözümsüzler arttıkça **İnsancıl**'ın yıkıcı ve eleştirel tavrı bize daha anlamlı gelmeye başladı. O güne dek **Milliyet Sanat, Gösteri, Adam Sanat** gibi dergilerin etkisinde kalmış olan bizlerin, **İnsancıl**'ın egemen kültür-sanat dünyasına yönelik söylemlerini, eleştirilerini anlamak ve hazmetmek kolay olmamıştı ama **İnsancıl** süreci kafamızdaki soruları hem belirginleştirmiş hem de kendi cevaplarımızı oluşturmada kullanacağımız yöntemin temellerini göstermişti.

Bu dergi aktarmacı değildi, tam tersine o güne dek bize aktarılmış -Kendi aktardıkları da dahil olmak üzere- her türlü görüş ve duyuşu sarsıyor, eleştiriyor, bizi bir İÇ SORGULAMAYA itiyordu. **İnsancıl** ezberci-aktarmacı politik söylemlerin yerine İnsani etkinliği koyuyordu.

Bir yandan, teoride ve pratikte etkinliğimiz arttıkça **İnsancıl**'ın da önemi artıyordu, Öte yandan da **İnsancıl**'ı daha düzenli ve sorgulayıcı okumak bizi yaşamımızda değiştirici etkinliklere itiyordu. Böylece bizde politik ve kültürel-insani gelişim-**İnsancıl**'ın bugün daha iyi ayırt ettiğimiz katkılarıyla- paralel seyretti.

Kişiliğimizin, dünyaya bakışımızın oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir yeri olan **İnsancıl** için? ve ondan öte yaşam için- ne yapabiliriz, ne yapmalıyız?

"İnsancıl dergisi okuru olmak" ortak paydası altında bir araya gelmiş olsak da bu paydayı "en geniş ve en derin boyutuyla insanlaşmak ve insanlaştırmak" noktasına taşımak durumundayız. Bu nedenle bu birlikteliğe vakit ayırmak, kafa yormak bizim için tali bir uğraş olmamalı. Hayatımızın diğer alanlarına da bu birliktelikte edindiklerimizi, öğrendiklerimizi, yaşadıklarımızı taşıyarak zenginleştirmek istiyorsak bu beraberliği en etkin ve üst boyuta getirmeliyiz.

Her ne kadar herbirimiz geçmişteki farklı yaşamlarımızdan ileri gelen farklılıklar, eşitsizler taşısa da gelecek için ortak adımlar oluşturma ve atma niyeti, ciddiyeti ve samimiyetiyle hareket edersek hem bu birliktelik herbirimiz için anlamlı ve değerli olacak, hemde kendimizi anlamlandırdığımız, anlamlı hissettiğimiz bu ilişkiler bizler için vazgeçilmez bir önem kazanacağından birlikteliğin geleceği, sürekliliği ve gelişimi de sağlanacaktır. İşte tüm bunlardan ötürü öncelikle kendi aramızda sağlam, dürüst ve açık ilişkiler kurmalıyız. Bu ilişkilerde eleştirmekten ve eleştirilmekten çekinmemeliyiz.

Kendi aramızda, bilginin ve deneyimin eşitlenmesi, homojenleşmesi ve giderek ilerlemesinin, yaratıcı ve değiştirici potansiyellerin açığa çıkarılmasının mekanizmalarını yaratmamız gerekiyor. Aramızdaki bilgi aktarımının sevecen ve gelişkin bir biçimde süreceği ortak yaşantıları kurgular ve yaratabilirsek hem düşünsel ve duygusal yönden gelişecek hem de kendi ilişkilerimizin üzerinde yükselecek kendi okulumuzu, daha doğrusu "ekol"ümüzü yaratmış olacağız.

Aynur AKKAŞ - Nesrin ERSOY

ÖYKÜ

Adsız Öncedir

Ali BALKIZ

Bir adımınız Karaköy'de iken ötekini Haydarpaşa'ya atamazsınız. Vapura binmelisiniz.

Önce jeton alın, turnikeyi geçin, bekleyin.

Çok beklemeyeceksiniz. Siz yine de kendinize iş bulun. Gazetesini kitap boyutuna katlayıp küçültmüş adamın yanına yaklaşınız iyice. Ona dokunmadan, sürtünmeden, hafifçe başınızı uzatıp, neyi okumakta olduğunu anlayın. Olanaklı ise siz de onunla birlikte okuyun. Bu olanağı n'edip edip yaratın. Başkasının elindeki gazeteyi çaktırmadan okumanın kârını hanenize yazın. Bir yandan da vapuru gözleyin. Bu adamın, yanı gazetesini okumakta olduğunuz adamın kimliğine ve yaşamına ilişkin kimi soruları da kendi kendinize sorup olası yanıtları dilediğinizce çoğaltın. Kendinizi bu işe iyice kaptırıp, vapur yanaşmadan, kapılar açılmadan, asıl işinizin en iyi yeri almak olduğunu sakın unutmayın. Onun için bırakın gazeteyi. Adamı düşünmeye devam edebilirsiniz. Bunun sakıncası yok. Siz ilerleyin. En ileriye. Kapının tam ağzına. Özür dileyerek, pardon diyerek, gülümseyerek, omuzunuzla yararak, bedeninizi küçülterek, geçin aralıklardan, ilerleyin ileriye. İleriler ilerleyenler içindir. Homurtulara aldırırsanız, mırıltıları anlamaya çalışırsanız, şöyle yararak sağa-sola dalgalandırdığınız kimselerin yüzlerini merak ederseniz, asla ilerleyemezsiniz. İleriler de başka ilerleyenlerin olur. Onun için elleriniz, gözleriniz ve yüzünüz yalnızca sizin olsun. Unutmayın, şu an herkes ilerliyor. Herkes kendi yanındakine göre bir omuz önde olmak istiyor.

Atla çabuk.

Çabuk çabuk çabuk. Vapur geldi.

Yine de senden önce atlayanlar oldu. Birileri hep önce davranıyor. Bu hep böyle oluyor.

Şimdi bunu düşünme, bunun bir de inişi var, onu düşün.

Nereye oturmalısın ki, en önce inen sen olasın, bunu düşün. Düşünecek vakit yok. Otur bir yere çabuk, yer kalmayacak.

Evet Kuleden Kız'ın saçlarına direklerini bigodi yapan gemileri göremiyorsun bu oturduğun yerden, Gülhane'nin padişah çınarlarını süpürge yapmış, Haliç'i süpüren Süpürgeci Salman'ı da göremiyorsun ama olsun, inişe en yakın yerde oturuyorsun ya. Önemli olan da bu değil mi? Her binişin bir inişi yok mu? Sen inişi düşün.

Çay, salep, süt, simit... Satıcılara yüz verme. Birdenbire orta yere fırlayıp; "Saaayın vatandaşlar..." diye avaza başlayıp, elindeki eşyaları satışa sunanlara da bakma. Belki o şeye gereksinimin vardır. Belki fiatı da uygundur. Ama pazarlık uzar da iniş için ilerleme vaktini geçirirsen n'olur?

Aceleci İstanbullular. Kimse yoksa yanlarında yarışacak, kendi içlerinde koşuyorlar.

Şimdi şu vapuru alıp bir adaya gitsek, ıssız bir adaya. Herkesi dışarı çıkartsak. Yaşlılar, gençler, kızlar, oğlanlar, çocuklar, anneler. Bu vapurdaki herkesi sıraya dizsek. Ellerine birer kağıt kalem versek. Özlemini duyduğunuz üç şeyi sırayla yazın desek. Ne yanıt verirler dersiniz?

Tamam düş kurmayı ben önermiştim ama bu kadar uzun boylu da değil. Şimdi gözünü o kızın dizinden al da kendine gel. Vapur ortalara geldi. Kalkış zamanıdır. Herkes birbirini kolluyor. Kim önce kalkarsa, önce o inecek. Ama önce kalkan da elbette az oturmuş olacak. Öyle ayarlamalısın ki, çevrendekileri öyle izlemelisin ve duyumsamalısın ki, hem sırada en çok oturan, (Elbette bir önceki yolculuğuna göre.) hem de en önce kalkıp çıkışa yönelen sen olmalısın.

Bu koca vapur sadece senin bulunduğun bu küçük bölümden ibaret değil ki, öbür bölümleri de düşünmelisin. Senden daha atakların, daha acelesi olanların da olduğunu gözardı edersen işte böyle olur. Geldiğinde iniş sahanlığını dolmuş bulursun.

Yanılma. Bunlar senden önce buraya gelenler değil. Oturacak yer bulamayanlar. Oturamadık bari iniş için en önü kapalım, diyenler. Ne de çoklarmış. Ön sırayı olduğu gibi tutmuşlar.

Vapur koşuyor. Haydarpaşa bekliyor. Beklediği yerde koşuyor.

Balıkçılar koşuyor. Martılar koşuyor. Kıyıdakiler bekliyor. Beklediği yerde koşuyor.

Vapur iskeleye doğru yaklaşıyor.

Sahanlık yavaş yavaş doluyor.

Giderek boş yer kalmıyor. İniş için herkes hazırlanıyor. Bir çocuk iki adamın bacakları arasından geçip inişdeki kordon zincirine dek uzanıyor. Oradan arkada-

şına sesleniyor. "Sen de gelsene?.. Böylece kalabalık bir kez daha dalgalanıyor.

En öne nasıl ulaşacağını biliyorsun. Özür dileyerek, pardon diyerek, bedenini küçülterek, aralardan süzülüp geçerek ve dönüp ardına bakmayarak... Unutma şu an herkes aynı şeyi yapıyor... Öne, en öne...

Şu başı örtülü kadının üstüne üstüne geldiğini görüyorsun işte. Eğer ona bakmaya devam edersen, bu kadın bu kalabalığı nasıl yaracak diye merak edersen, yol vermek zorunda kalacaksın ona. Bakma o yana. Sıkı bas yere. Yerleş iyice. Beni de şaşırtıyorsun. Yerleşmek de nereden çıktı? Önündeki genç kızın yerini almaya çalış. Yer değiştir onunla.

Vapur Haydarpaşa'ya ulaşmadan daha, herkes oturduğu yerden çoktan kalkmış olacak, sahanlık basamaklardan üst katlara kadar tıklım tıklım dolmuş olacak, kalabalığın en önünde görevli işçi olacak, kızacak bağıracak, düşüceksiniz diye söylenecek, halatı kavrayıp fırlatmaya hazırlanacak, ama olmayacak, çünkü vapur şöyle bir gidecek bir gelecek, yanaşamayacak, bir daha gidecek bir daha gelecek, rıhtımdaki işçi de vapurla birlikte gidecek gelecek, bir gözü karşısındaki işçi arkadaşının ellerindeki halatta, bir gözü halatı bağlayacağı babada, bir gözü kaptanda, bir gözü de vapurdan rıhtıma ilk atlayanda olacak, bunu biliyorsun.

Gele gele ikinci sıraya kadar gelebildin. Yazık ki, rıhtıma atlayabileceğin anı belirleme şansını kaybettin. Önündekine bağlısın. Adamı denize itip önüne geçecek halin yok ya. Önce o atlayacak, sonra sen.

Şimdi şey olsa, tam da bu sırada; birdenbire sıkıyönetim ilan edilse, uzun silahlarıyla komando askerler gar binasından çıkıp, koşa koşa vapura doğru gelseler, silahlarını çekip, inmek yasak, ineni vururuz, deseler, kimse iner mi vapurdan? Sen iner misin?

Düş müş derken kaçırıyorsun yine atlayış anını.

Atla.

Çabuk atla.

Senden önce atlayanın düştüğü yerden daha öteye düş. Düşmeden düş. Düşerdüşmez fırla ileriye.

Koş koş koş...

Haydarpaşa'nın basamaklarını ikişer üçer atla. İkişer üçer yetmez, dörder beşer atla.

Sen daha gar binasına girmeden, vapur neredeyse tümüyle boşaldı. Herkes koşuyor. Gençler en önde. Sporcular onların önünde. İri yarılar, bacakları uzunlar başlarda. Çantalar fileler havalarda, kimselere çarpmasın diye. Şemsiyeler olsaydı bir de şimdi, İstanbul'un sicim gibi yağmuru ve bıçak gibi rüzgarı olsaydı, Haydarpaşa'nın basamaklarındaki koşu ne hale gelirdi? İyi ki güneş var. Sen koşmana bak. Yaşlılar arkalarda, hastalar onların yanında, bebekli anneler, hamile kadınlar en arkalarda bir koşu bir koşu... Bu koşunun en mağlubu tek bacağı kesik adam. O da kendi içinde koşuyor.

Gar binasının içinden, bu koca sütunların arasından, sel gibi akıyorsunuz. İyisin. Önlerdesin. Ama en önde niye değilsin? Hadi koş. Solla şu adidaslı genci. Biraz daha hızlı... Biraz daha. Kolların, bacakların, adelelerin, soluğun... Alışıksın bu duruma, geçebilirsin onu, ha gayret...

Bak, tam da geçiyordun ki onu, salak çocuk bilet kuyruğuna girdi birdenbire. Önün boş. Kilometrelerce dümdüz alan senin. Arkandakileri düşünme şimdi. Yüzlerce kişinin nefesi var ensende. Herkes aynı yere koşuyor. Banliyo trenine. Oturacak bir yer kapmaya. El kadar bir yer. Tren fırladı fırlayacak yerinden. Sizi bekliyor.

Bin bin bin.

En önce sen bin.

Vagonun en arkasına geç. Arka sıraya otur ki, biraz sonra içeriye doluşacakların ardından gelecek olan; yaşlı, hasta, bebekli, hamile ve tek bacaklılardan birileri şöyle manidar manidar gözlerinin içine bakıp yer istesin senden. Biliyorsun bazan bunları görmemek için başını cama dayayıp, dışarıya bakmak, bakıyor gibi yapmak da kar etmiyor. Münasebetsizin biri kalkıp, "Beyefendi, şu yaşlı bayana lütfen yerinizi verebilir misiniz?" diyebiliyor. Bunu açıkca söyleyebiliyor. Amacı yaşlı bayana yer bulmak değil. Kaybettiği yarışın intikamını almak. Hınzırca bir oyunla seni orada mahcup etmek, ya da Pendik'e dek sürecek bu yolculukta ta en baştan yerinden etmek. Onun için en arkaya, arka sıraya...

Biliyorum yorgunsun. Bütün gün çalıştıktan sonra, vapura binmek, vapurdan inmek, trene binmek... Daha trenden inmek var. Trenden inip, dolmuşa binmek var. Sonrası ev. Onun için kestirebilirsin. Herkes alışık buna, uyuyuver hadi.

Ne gördün düşünde?

Özel araban varmış, onu sürüyormuşsun İstanbul'da. Yolda gidiyorsun. Herkes gibi sen de gidiyorsun. Karşıda kırmızı ışık. Küfrediyorsun önündekine sarı ışıkta niye geçmedi diye, geçmedi ve seni de engelledi diye. Arkandaki sürücüye kızıyorsun, niye kıvrılıp yanındaki boşluğu doldurdu diye, seninle aynı hizaya geldi diye, bir araba boyu arkada kalsa ölür müydü yani?.. Tetiktesin. Bire taktın vitesi, kavrama noktasında debriyaj. Gözlerin ışıkta. İçinden sayı sayıyorsun. Şimdi yanacak. Yandı. Fırla. Yanındakinden önce. Daha önce. Milim teker boyu da olsa önde ol. Hep önde.

Bu düş işi hoşuna gidiyor.

Kulağını kaşıyıp devam ediyorsun. Bu kez politikacıymışsın. Kürsüden konuşuyormuşsun. "Arkadaşlar..." diyormuşsun. "İş kapmak, ekmek kapmak, arsa kapmak, yer kapmak, oy kapmak onların olsun. Biz kapanları kapalım." diyormuşsun. "Yaşa, varol" diye alkışlıyorlarmış seni. Kestirmeden, temelden hallediyormuşsun bu işi. Yüzünde bir gülümseme, bir keyif ki, görenler gülüyor. Gülenlerin sesine uyanıyorsun. Gele gele Bostancı'ya gelmişsin. Daha yol o kadar uzun ki.

Bu uzun yolda olmaktansa niye evde olmayı denemiyorsun. Sofra kuruludur şimdi. Karın, büyük oğlun, kızın, baldızın ve sen yemek yiyorsunuz. Çıt yok. Kaşık sesi, ağız şapırtısı hariç tabi. Tabaklar boşalıyor bir bir. Kim daha çok yiyecek üstüne kurulu değil hesaplar. Kim daha önce bitirecek, bitirip de televizyonun önündeki kanepeyi kapacak?

Kusura bakma. Dememişmiydim, daha hızlısı mutlaka vardır diye. Görmüyor musun? Beklenmedik biri var o kanepede. Beni görmüyor musun?

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Haziran

Bugün bir dostum, "Güncelerinde karamsar... üzülen bir insan var" dedi. Sonra şöyle konuştu. "Tam karamsarlık da değil, nasıl söylesem... değişemeyen... değişmemekte inat edenlerin yol açtığı bir hüzün... çöp yarıştırmak için gittiği derenin kurutulduğunu gören bir çocuğun üzüntüsü..."

Dostum bunu dedikte düşündüm. Yıllar önce Günay Akarsu da böyle demişti bana...

Söylenenler doğru. Peki neden böyleyim. İnsanın her düşüncesini... her eylemini, insanın yarattığı... adına tarih dediğimiz sürece bağlıyorumda ondan... Bir örnek vereceğim. Dün, **Cumhuriyet Kitap Eki**'nde Zeynep Ankara'nın bir yazısını okudum... Tezer Özlü üstüne. Zeynep Ankara, insanın eylem içinde yarattığı... eylem içinde anlamlandırdığı kelimeleri... kavramları ezmiş. Bu yazıyı okudukta şunu düşündüm. İnsan, düşünebilmek... düşündüklerini yazabilmek için binlerce yıl mücadele veriyor. Ama bu mücadelenin bir saniyesini bile anlayamayan biri... burda Zeynep Ankara... Türkiye'de yazar oluyor. İşte bu hüzünlendiriyor beni.

Tarihe bir amaç yüklemiyorum. Şöyle. Platon... Descartes... Hume... Kant... Hegel... Marx bizim için yaşamadı... Spartüküs... Paris Komünarları... tarihi bir doğrultu için kalkışmadı. Ama bütün bunların bizim için bir anlamı olmadı.

Görüyorsunuz... bir anlamı olmalı diyorum. Anlam kendiliğinden olmaz... mutlak da olmaz.

Kendiliğinden olmaz... tarih içinde olur... Tek yönlü olmaz... sözgelimi güzel şiirle beslenmiş bir insan Paris Komünarlarını daha boyutlu anlamlandırır... Mutlak olmaz Paris Komünarlarını, bizim, 1900'de yaşayan birine göre daha değişik anlamlandırmamız gerekir.

Ne yazarsak yazalım... ne eyleyeceksen eyleyelim... tek bir yazının... tek bir eylemin bile bütün bu söylediklerimle ilgisi var. Bu ilgi kurulamazsa Zeynep Ankara çıkar ortaya.

Milyonlarca yıl yaşanmasaydı... onca mücadele verilmeseydi... gerçekliği anlayabilmek için binlerce kavram aranıp bulunmasaydı... Zeynep Ankara için... neyse denirdi. Ama yaşandı.

Yaşanmadı mı yoksa... ben mi uyduruyorum tarih denen insani süreci... Yaşandı mı... yaşandı... yoksa şu an dinlediğim **Mevsimler** olamazdı... Vivaldi.

Peki ama milyonlarca yıllık süreçten Zeynep Ankara nasıl çıkıyor. Bunu çözemiyorum. İnsani süreçle çarpışan çözümsüzlükten hüzün çıkıyor... karamsarlık çıkıyor.

Çocuk, elinde çöplerle derenin yamacında duruyor. Buraya çöp yarıştırmak için gelmişti. Dere kurumuş...

Çocuk derenin kuru yatağına bakıyor... çocuk üzülüyor.

6 Haziran Pazartesi

Cumartesi-pazar Esenköy'deydim... Esenköy'ü severdim. Şimdi sevmiyorum, bozuldu da ondan. Ama dostlarım var orda. Pazar sabahı **Cennet-Pınar'da** kahvaltı ederken... domates, salatalık, peyaz peynir, zeytin... merhabalaştığımız konuştuğumuz dostlar.

Merhabalaşmanın bile gitgide azaldığı... gırtlak gırtlağa yaşandığı bir dönemde... bir insana merhabayı önemsiyorum.

Ne düşler kurmuştum. Yapılaşma Esenköy'ü bozmayacaktı. Tek katlı... en fazla iki katlı evler... ortancalı... sardunyalı... saat çiçekli bahçeler... Güzel insanların yaşadığı güzel... mutlu bir ülke. Ben dağ yollarında bisikletle dolaşacaktım. Gün kavuşurken Sevgili Ceviz Ağacı'nın yanında rakı içecektim.

Metalaşma bu düşleri ezdi geçti. Esenköy baştanbaşa bozuldu. Ülkede her gün faili meçhul cinayetler işleniyor.

Cumartesi günü Esenköy'e indikte... akşam üstü Sevgili Ceviz Ağacı'nı göreyim dedim... uzaktan.

Sevgili Ceviz Ağacı yok. Kesmişler... kökünü bile. Sordum. Çürümüş. Kesmişler.

Sevgili Ceviz Ağacı bir bütünlükte vardı. Geniş bir alan... az ilerde deniz... dağ... uzaklarda... Bütünlüğü bozdular. Önce denizi kapattılar... Sonra dağı... kuşattılar.

Uyardım... çok uyardım. Dinlemediler. Adım adım çevirdiler... sonunda... bir ayda çürümüş Ceviz Ağacı.

Set üstünde yürürken... üzüntülü... Sevgili Ceviz Ağacı için verdiğim mücadeleyi düşündüm. Albenili sözler bir tuzaktı... onlar güzel günlerin adamlarıydı... lüks arabalarını güneşten koruyan bir gölgelikti kocaman yapraklarıyla.

Kendileri de bilmiyordu ama sahteydi sevgileri. Seven, geniş... gözgözü görmez... ufuksuz sevgi ortamı yaratır. Onlar, sevgi ortamını daraltılar. Çok katlı yapılarla kuşattılar Sevgili Ceviz Ağacı'nı.

Bunca yıl yaşamış... bunca deneylerden geçmiş bencileyin bir adam azıcık dinlenseydi bütün bunlar olmazdı. Ama tarih bilincinden yoksun bilinç pratiği değil... gündeliği önemsiyor. Köksüz... tarihsiz... sahte albenili davranışlara... sözlere kanıyor. Burda başlıyor çürüme. Ciddi... samimi uyarılar, gündeliğin dumura uğrattığı bilince hakikatı gösteremiyor.

Set üstünde yürürken... yenik... üzüntülü... bunları

düşündüm. Çürüdü diye on dakikada yerlebir edilen Ceviz Ağacı'nı naptıklarını sormadım. Isıtanda yaktılar. Isındılar.

Haberim olsaydı kesilmeden önce... kurtarabilir miydim. Ceviz Ağacı onlarındı. Parayla satın alınmış bir toprakta kök salmıştı. Toprak altıyla üstüyle onlarındı. Albenili övgücüleriyle... lüks araba sahiplerince... onlar büyük bir meta ordusuydu. Ben tektim... yalnızdım. Üstelik Sevgili Ceviz Ağacı onlardan yanaydı.

Benden yana olsaydı... gündelik bilincini yırtabilseydi... kırkpara etmez övgülere kanmasaydı... çürümüş olsa bile... hiçbir testere beni dörtbin parça etmeden yaklaşamazdı Sevgili Ceviz Ağacı'na.

Akşam gün kavuşurken... Sevgideğer Kemal Küçük'ün evinde rakı içtim.

9 Haziran Perşembe

Ankara Altın Park'ta bir heykel varmış. Belediye Başkanı Melih Gökçek, bu heykeli çok ahlaksız bulmuş "Böyle sanatın içine tükürürüm" demiş, kaldırmış.

İnsan dünyaya dallı budaklı bakmazsa... her taşın altını kaldırmazsa böyle olur. Ordan burdan gelenlerle oluşan bilinç tek bir doğrultuda bakar. Burda Melih Gökçek tek bir doğrultudan bakıyor sanat eserine. Ahlak.

Bakamaz mı. Bakabilir. Ama Melih Gökçek kendi ahlakı doğrultusunda bakıyor. İşte burda... Melih Gökçek'in ahlak doğrultusunda... öbür ahlaklar ahlaksız oluyor. Bu doğrultuda eser çirkin görünüyor Melih Gökçek'e.

İşin tuhafı Sanatta Star Sistemi oluşturucularının hep birden bu işe karşı çıkması. Onlar da tek bir doğrultudan baktılar sanat eserine... Enis Batur Gülsüm Akyüz'ün eserini toplattı. Melih Gökçek heykel kaldırdı.

Enis Batur, eser toplattıkta susanlar, Melih Gökçek heykel kadırıkta neden konuşuyor. Peki konuşanlar samimi mi... Hayır. O heykeli Enis Batur kaldırsaydı hiçbirinin sesi çıkmazdı... O zaman... Melih Gökçek heykel kaldırınca susanlar... Enis Batur heykel kaldırdı diye konuşurlardı.

Olup bitenlere üzülüyorum. Ama gülüyorum bir yandan da. Onların bu durumuna insanın kendini tokatlaması diyorum. Kitap toplatan heykel kaldırana onay veriyor... heykel kaldıran kitap toplatana onay veriyor... Bunlar... okurlarıyla birlikte, kendi doğrultuları dışında kalan bütün eserleri yakarlar yıkarlar.

Bu, bir anlamda... benim başarısızlığımı... yenilgimi de gösteriyor. Biliyorsunuz Sanatta Star Sistemi, edilgin... mıymıntı... tek doğrultulu bir insan oluşturuyor. Bunun için mücadele ediyorum Sanatta Star Sistemiyle. Star Sistemi, sen düşünme, ben düşünürüm... sen yazma, ben yazarım diyor.

Geçen bir mektup geldi. Şöyle diyor genç insan "Topsullaşma sürecinde büyük bir ciddiyetle verdiğiniz çalışmanızın, bana, bize ve tüm yurda büyük umut verdiğinin ve genç beyinleri motive ettiğini içtenlikle belirtiyorum (...) Artık kimsenin benim adıma yazmasını ve düşünmesini istemiyorum. İlmek ilmek dokuduğunuz, santim santim yürüdüğünüz bu yola biz genç insanların, genç beyinlerin, genç yüreklerin sizlerle birlikte, sizlerden önde, çoğalarak çoğalarak katılacağını söylemek istiyorum."

Başarılı olabilseydim... bana mektup yazan şu genç insan... yüzbin olsaydı... etkin... diri... Melih Gökçek o heykele dokunamazdı bile.

İnsancıl'ın önüne engel koyanlar... incir çekirdeğini doldurmaz sorunlarla beni uğraştıranlar... gücümü boşa akıtanlar... mutlu musunuz şimdi.

Kapı kapı dolaşıp **İnsancıl** okumayın diyenler... kapı kapı dolaşıp **İnsancıl** okuyun deseydiniz insan başarılı olacaktı bugün. Şimdi siz başarılı oldunuz küçük burjuva çökeltinizde.

Başarı... kötü başarı.

İnsancıl'ın yüzbine ulaşmamasında bütün bütün onlar sorumlu değil. Daha çok ben sorumluyum bu başarısızlıktan. Becerim... gücüm bu kadarmış diyemem. Çünkü beceri... güç sınırsızdır insanda.

Peki neden başarısız oldum. Mali sorunlara doğru bakamadım. Verilen sözlere çabucak inandım... Sözgelimi, **Okuma Tiyatrosu** için tutulan salon büyük bir mali yük getirmezdi bize verilen sözler tutulsaydı... Gerçi bu salon... etkinliklerimiz **İnsancıl**'ın etkisini yükseltti... ama mali açıdan acı verdi.

Bütün Türkiye'de dağıtım sorunu beni çok yıprattı. **İnsancıl**'ın hasımlaları burda etkili oldu. Hasımların etkisini dişe diş mücadeleyle bir yılda kırabildim. Bu bir yılda **İnsancıl**'ın mali kaynakları ciddi şekilde zedelendi... ayağa kalktığımızda koşacak gücümüz yoktu... ancak yürüyebildik.

Bu mücadele sürecinde yakın çevremden anlayış görmedim. Şunu söylüyorum. Dünyanın en kötü işini yapsaydım bu kadar köstekçim olmazdı. Neden böyle oldu diye düşündüm. Küçük burjuvanın allahı para. Bu durumu doğru saptayamadım. Çünkü onların küçük burjuva çemberini kırdıklarını sanıyordum. Onlar da kendilerini tanımıyorlardı. Zor günler başladıkta paraya tapındıkları ortaya çıktı. **İnsancıl** mücadelesi onlar için bir ayna oldu. Kendilerini gördüler. şaşkınlıkla... Bu yüzden çok kızdılar **İnsancıl**'a. Bu işin de sorumlusu benim. Onları ayrıştırabilmeliydim... görebilmeliydim içlerini. Yapmadım. İçlerine bakmadım. İnandım. Çok inandım. Pek çok inandım.

Şimdi üzülüyorum.

Melih Gökçek... insani kültür hiç yokmuşcasına "Böyle sanatın içine tüküreyim" diyor. Ne kadar başarısızım. Yanımda yüzbin **İnsancıl** okuru yok... sanatı savunmak için... ağır bir yenilgiyi yaşıyorum... yaşadığım ülkede sanatın içine tükürenler var... utanıyorum. Ben böyle yaşıyamam... Sanatın içine tükürenlerle aynı havayı soluyamam... kendimi öldürsem mi dedim bu sabah.

Yağmur yağıyor... canım sıkkın. Yatıştırıcı içiyorum ha bre. Canım sıkkın... çok sıkkın. Bu gece... saat 21.00'de Esenyurt'ta Paris Komununü okuyacağız.

Sabah... yağmurda yürüdüm... sanatın içine tükürüldüğü ülkede... o genci düşündüm. Ankara'dan yazan... çoğalacağız diyen... Çoğalın... çabuk çoğalın. Bakın insana tükürüyorlar. Sanata tükürmek insana tükürmektir çünkü.

10 Haziran Cuma

Dün Esenyurt'taydık... Belediye ilk kez böyle bir şenlik düzenliyormuş. Bu yüzden birçok aksama oldu. Esenyurt'a gidişimiz... şenlik yürüyüşü... aksadı. Bu

yüzden sinirlendim... kızdım. İşin bir parçası bu. Ama öbür parçası da var. Biliyorsunuz Refahlı belediyeler sanata karşı düzenli bir çökertme harekatı başlattı. Böyle bir ortamda Esenyurt Belediyesi **Amatör Tiyatrolar Şenliği** düzenliyor. Önemli... anlamlı bir şenlik bu. Orda bütün tiyatro adamları değilse bile, tiyatroları temsilen birkaç kişinin bulunması gerekirdi. Hiçbiri yoktu. Göstermelik çıkışlarla tiyatronun... sanatın kurtarılamayacağı bilinmeli.

Yine sinirleniyorum. Ben tiyatroya... tiyatro şenliklerine giden biri değilim. Ama kalkıp **Amatör Tiyatro Şenliğine** gidiyorum. Esenyurt Belediyesi önemli bir iş yapıyor. Tiyatro adamları yok orda. Adına ilerici denen basın yok. İlerici denen basının kültür diye bir sorunu olsa bu haberi birinci sayfadan verir. Cumhuriyet "Caz da seyirci de yağmura meydan okudu" diye birinci sayfada. Ben bu haberin hemen yanında "Tiyatro da seyirci de çamura... baskılara meydan okudu" diye bir haber daha okumak isterdim.

Esenyurt'da diri... atılgan bir seyirci var. Biz bu seyirciyle dün gece **Paris Komünü**'nü güzelleştirdik.

12 Haziran Pazar

Dün Tekirdağ'da aşk üstüne konuştum. Aşkı anlattım gençlere... Bir soruyla başlattım konferansı "Sizce aşk nedir" Sonra tartışa tartışa iki saat konuştuk.

Aşk konferanslarında insanın gücünü... insanın yaratıcılığını anlatıyorum. Gençlere o güne kadar dayatılan aşk... sevgi... güzellik... paylaşım kavramlarını sorguluyorum... bu kavramları olabildiğince sarsıyorum. Bu önemli. Çünkü sistemin dayattığı bu kavramlar yüzünden insanın yaratıcılığı engelleniyor.

Hiç kimse beklemiyordu böylesine tartışmalı bir konferansı... İki saat... 150 gençle tartışmak... kavramları didik didik etmek... birçok kişiyi şaşırttı. Konferans sonrası gençler terli yüzümü öpe öpe uğurladılar. Bir genç "Bize insan olduğumuzu hatırlattınız... insan olmak ne güzel" dedi.

Konferanstan sonra Trakya radyosuna konuştum... Tekirdağ'da Hasan Akarsu'ya özlem giderdik... İhsan Yüce'yle tanıştım.

Güzel duygularla ayrıldım Tekirdağ'dan.

18 Haziran Cuma

Kıyı geldi... 99. sayısı... Demek gelecek ay 100. sayısı gelecek... Türkiye'de, kültür-sanat dergisini 100. sayıya götürmek... Güzel bir başarı... insan için... insanın başarısı. **Kıyı Emekçileri**'ni kutluyorum. **Kıyı**'nın başarısına seviniyorum.

Kıyı'nın bir özelliği var. **Kıyı,** Trabzon'da bir güzellik. Ben, ne kendim için... ne **İnsancıl** için tek bir kötü söz duymadım Trabzon'da. **Kıyı** bir güzellik yaratıyor da ondan.

Kıyı, birçok yazar... şair yetiştirdi. Bu, çok önemli. **Kıyı,** bu etkinliğiyle edebiyatımızı tekeline almak isteyen Star Sistemi'ni kırdı. Bugün edebiyatımızda görünen halk çocukları, Star Sistemi yüzünden giremezlerdi edebiyata **Kıyı** olmasaydı.

Holdinglerin cebinden edebiyat yapanlara... Orhan Pamuk 7 milyar aldı mı almadı mı reklam-haberlerine aldırmayın. Parayla sanat yaratılmaz... meta üretilir. Sistemin meta üreticisi Orhan Pamuk'a 7 milyar az bile. Sistem, ayakta durmak için trilyonlar harcıyor... Bu açıdan bakıldıkta daha çok daha çok vermeliydi Orhan Pamuk'a...

Aldırmayın bunlara... Metanın modası geçer. Sanattır asıl... insanın yaratıcı gücü sanat... **Kıyı** dergisi bir anlamda bu... insanın yaratıcı gücü.

Kıyı... 100. sayıya yürüyor... bu, sistemin hiçbir ölçüsüne girmez. Parayla bilinci dumuru uğramışlar anlamazlar... göremezler bu güzelliği.

Bilinci dumura uğrayanlar... para dendi mi gözleri fel fecir okuyanlar... para için meta üretenler... para için dostlarına sırt çevirenler... size söylüyorum... hepinize... Sizin o taptığınız sistemin sahte değerlerini... milyar çarpı milyarlarınızı... elimin tersiyle değil... elim kirlenir çünkü... bir sopayla itiyorum... size... **Kıyı** geliyor... insanın yaratıcı gücü... güzellik **Kıyı**'yı kucaklıyorum. **Kıyı**'nın gözlerinden öpüyorum.

18 Haziran

Cumartesi'nin sessizliğinde yazıyorum... dergide. **İnsancıl**'a gelen mektuplarında okurlarımız, **İnsancıl**'la eleştiri gücünü kazandıklarını söyler. **İnsancıl**'ın amacı bu zaten. Peki ama bu, daha önce niye olmuyor... Bir mektup geldi. Adana'dan. Şöyle diyor "Sizi ODTÜ'de 91 baharında görmüştüm. Aşk üzerine bir söyleşiydi. İtiraf etmeliyim ki pek ısınmamıştı kanım size. Ne kendini beğenmiş adam diye düşünmüştüm. Bir çocuktum henüz. 18 yıl boyunca kendine dayatılan sevgi, güzellik, gelecek vb kavramların bir milim bile dışına taşamamış ufacık bir kız, hiç düşlemediği bir gelecekten ve bu geleceğin bütünleyici bir aşktan, güzellikten, duygunluktan bahseden adamı nasıl dinlerse, öyle dinlemiştim. Irakısı, tedirgin ve kuşkulu"

Ne güzel söylüyor değil mi genç yolarkadaşım. Sistem, disipline ettiği kavramlarla bilincimizi koşullandırıyor. Eleştiri... kavrama... algılama gücümüzü sınırlıyor. Bu durumda insan sisteme göre düşünüyor... sisteme göre kavrıyor... sisteme göre algılıyor... sisteme göre eleştiriyor. İşte bundan ötürü adına Orhan Pamuk denen kişi, milyonlarca yıllık insanlaşma sürecini ayak dibi edebiliyor... gazetelere esrarengiz fotoğraflarla transfer haberi oluyor... milyarlar konuşuluyor... üstelik bütün bunlar edebiyat dünyasına rahatsız etmiyor.

Etmez. Çünkü sistemin disipline ettiği kavramlarla bakıyorlar dünyaya. Böylece sanat, herhangi bir insanın malı sayılıyor. Aslında sanat hiç kimsenin malı olamaz. Mülkiyet, insan yabancılaşmasının tarihi bir kategorisi. Bu kategorinin ortaya çıkardığı yanılsama mutlak bir hakikatmışcasına gösteriliyor insana.

İnsancıl, işte tam bu noktada sistemin disipline ettiği kavramları yerlebir ediyor. Türkiye'de marksistim diyenler bile sistemin disipline ettiği kavramların dışına çıkamıyor. O kavramın içinden eleştiriyor sistemi. Oysa o kavramlar yerlebir edilmeden sistemi eleştiremeyiz.

İnsancıl doğrudan doğruya sistemin beynine vuruyor. Her vuruştan sonra hem sağdan, hem soldan çığlıkların yükselmesi bundan.

Sözgelimi, Sivas kıyımını, Sivas'la sınırlayan kim olursa olsun... Sivas'ı ne kadar lanetlerse lanetlesin sistem için kalan biridir. Çünkü sistem, dünü... yarını

kopuk bir bugün kavramıyla düşünmemizi... davranmamızı ister.

Sözgelimi, Orhan Pamuk... Enis Batur tek başına değil... bir sistemin... sanatta star sisteminin içinde. Biz bunu açımlamak... göstermek zorundayız. Bana yüz okur yeter diyen şair, sanatı mülkiyetine geçirmiş... insanı sanatsız bırakmıştır. Bunun için içine tükürülür sanatın. Çünkü Türkiye'de Star Sistemi, sanatı insanın elinden aldı. İnsanı sanatsız bıraktı. Şimdi sanatsız kalan halk sanatın içine tükürüyor.

Bunu gösterdiği için kızıyorlar **İnsancıl**'a. Bunun görünmesini... sistemin etkisinin kırılmasını istemiyorlar.

Şimdi düşünelim. Bir genç kız 91 baharında beni dinliyor "Iraksı, tedirgin ve kuşkulu" Sonra yıllar geçiyor. Genç kız görkemli bir dönüşümle sistemi kırıyor... "Seni gençlere güvenmekle haksız çıkarmayacağız. Göreceksiniz birlikte ne güzellikler yaratacağız".

Düşünmeye devam edelim. Binlerce insan sistemin kelepçesini kırdı... genç yolarkadaşımın konumuna geldi...

Sistem çöker... sistem yerlebir olur.

Bunu bildikleri için olur olmaz kişiler **İnsancıl**'a hasım oluyor... bu konumu da cilalamaya yelteniyor. Cilalanmış sistem düşüncesiyle sisteme karşı çıkamazsın. Bunu gösterdiği için kızıyorlar **İnsancıl**'a... **İnsancıl** olmasaydı çalı çırpıyla... zart zurt yazılarla bu işi kapatabilirlerdi... Ama **İnsancıl** var.

"Göreceksiniz ne güzellikler yaratacağız" diyor yolarkadaşım. Bundan korkuyorlar... insanın yaratacağı güzellikten.

20 Haziran Pazartesi

Hastayım.

Geçen pazar başladı. Tekirdağ'dan döndükten sonra. Geçer dedim... aldırmadım... direndim. Geçti derken... dün... akşamüstü çöküntüyle girdim yatağa. Bu sabah zor gittim dergiye. Öğlene kadar bir kanepede uyudum.

Gitgide tatsızlaşıyorum. Ne ararsan var... genel halsizlik... başağrısı... mide bulantısı... aksırık... tıksırık... öksürük... Hekimden uzak duruyorum şimdilik.

Boyuna yatıyorum. İyileşmek istiyorum... çabucak.

25 Haziran Cumartesi

Eğit-Sen 3 nolu şubeden kimi arkadaşlarla **Okuma Tiyatrosu** için çalışmaya başlamıştık. Aylarca sürdü çalışma. Dün, **Evrensel Kültür Merkezi**'nde insanın önüne kondu bu çalışma. Arkadaşların başarılı olmasını istedim. Çok çalıştılar... çok eziyetimi çektiler çünkü.

Başarılı oldular... Sevindim.

Hastalığım devam ediyor. Uyumak istiyorum... hep. Hayatımda ilk kez günlerdir sekiz saat uyuyorum... yine de zor kalkıyorum. Sabahları yürüyemiyorum... Ama dün gece... gösteriden sonra şair bir dostun evine gittim. Bir şair daha vardı. Rakı içtik. Şair dostun iki aylık kedisi var. Kediyle oynadım. Hep oynamak istiyor kedi. Seveyim diyorum... hopluyor... zıplıyor... elimi tırmalıyor. Şair dostun evinden gece yarısı kalktım. Eve kadar yürüdüm birbuçuk saat... Yürümek zorundaydım... hımbıllığa karşı.

İZ YOLU

Adam uzaktı ne kadar ateşten
o kadar yakın

Ne kadar uzaktı
tekerlekten
ve değirmenden
taştan ve
içi ilikle dolmuş kemikten
o kadar yakın

Adam sulara çevirdi yüzünü
göremedi aynasını gözlerinin
Gözlerini çevirdi kocaman
bir büyüteçle
en kocaman yıldızına gökyüzünün
su ve adam
tüm göz ve us kesildi

Saçlarını okşadı karaşın bir çocuğun
-ki sevgilim olacaktı sonradan-

İzlerini sevdi.

Nihat ATEŞ

Şimdi evdeyim. Akşamüstü... Bedenimi hekimlere mıncıklatmadan kendi yöntemlerimle iyileşmeliyim... mutlaka... çabucak.

30 Haziran Perşembe

Pazartesi gecesi... yarım saat arayla şiddetli burun kanamalarıyla sarsıldım. Bekliyordum bunu... Sonra ertesi gün Berrin Taş'ın girişimiyle hastane serüveni başladı. Tabii bende de mıncıklanma korkusu. Beni son derece rahatsız eden... sinirlendiren teslimiyetçi bir tavırla hekimlerin önünde uslu uslu oturuş... kabaran iç dünyam... bitmez tükenmez kan alışlar... bir tokat... bir tekme... sonra bisiklete binip... uzaklara gitme isteği... hemoglobin... eritrosit... lokosit... dergi ne durumda acaba... kanama süresi... trombosit... bugün eğitsenden gelecekler yetişebilir miyim acaba... glikoz... üre... ürik asit... Nazım Hikmet Vakfı'nın yıllığında... Nazım Hikmet'in hayatını adadığı sisteme söven Enis Batur baş köşede... trigliriserit... kolesterol... hayatı neden bu kadar ciddiye aldım. Burda ne işim var... HD LDL VL DL - SGOİ SGPT. Hastanenin bahçesinde annesinin kucağında bir bebek... gülümsüyor.

Kan çözümlenmesi... sonuç Temiz. Hekimi dinliyorum. "Tansiyon... yüksek tansiyon var sizde. Sinirlenmeyeceksiniz. Sizi sinirlendiren bir olayda bulunduğunuz yeri derhal terkedeceksiniz."

Gülüyorum hekimi dinlerken... "Çok mu üzüldünüz..." Çok mu üzüldüm... kaçbin yıl...

HUZUR EVİ -III

GENÇ RESSAM AYŞE

Koğuş, salon, yatakhane
ne dersen de
ortada uzun bir masa
duvara başvermiş yataklarla
dolu koskocaman bir oda.
Girişte, sağda ilk yatak onun
git, gör şaşırırsın
genç ressam AYŞE
henüz otuz yaşında.
Öksüzler yurdunda büyümüş
büyütenler evlendirmişler onu
öksüzlüğü bilmeyen biriyle.
İtilmiş, sövülmüş, horlanmış
üzülmüş
dayanmış tehdit oluncaya dek
öksüzlüğü.
Kara zeminin ak lekesi
Huzurevinin genç ressam AYŞE'si.
Ressam denince
aklımıza bir sürü kavramlar üşüşür
Sürrealizm'i, Expresyonizm'mi, sayın sayın
değil işte.
O yalnızca
arkası yazılmış
başkalarına gönderilmiş
tebrik kartlarının resmini yapıyor
kedili olanlar hariç.
Bugüne kadar
kart gönderen de olmamış.
Yaşanmış yıllardan
tek anı kalmış elinde
Güveyi çıkarılmış
gelinlik fotoğrafı
kediyle güveyi
özdeşleştirmiş olmalı.
Resmini yapmadan önce
kartpostalların
bir şiiri ezberlemek zorundaymış gibi
defalarca okuyor
arkasındaki yazıları.
Resmine başlarken tuvale değil
yüzüne yansıtıyor mutluluğu.
Duvarsız, evsiz, ağaçsız
uçsuz bucaksız
boşluklarda geziniyor
tuval yalnızca bir bozkır
genç ressam AYŞE için.

Ayhan ERGÜN

İNSANCIL
AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

GÜLÜMSEYEN İNSANCIL

İnsancıl'ın basımı için herbir iş bittikten sonra Ankara'dan bir haber geldi. İnsancıl'ın Ankara'da oturan okurları... yazarları elbirlikçi bir çalışmayla İnsancıl'ın Ankara bürosunu açmışlar.

Sevindik.

Ciddi... samimi bir çalışmayla insanlaşma mücadelesini ilerleten Ankaralı yolarkadaşlarımıza teşekkür ederiz.

Şimdi İnsancıl Ankara'da... gülümsüyor. Taze demlenmiş çay gibi... sizi bekliyor gülümseyen İnsancıl.

Direngen... umutlu.

İnsancıl Ankara Bürosu Adresi:
Necatibey Cad. Lale Sokağı 4/18
Sıhhıye-ANKARA